

PULSUL GEOSTRATEGIC

Motto: „Opiniile sunt libere, dar nu și obligatorii” I.L.Caragiale

Un nou val de protecționism în sfera investițiilor:
caracteristici, factori determinanți și experiențe naționale

Cooperarea europeană în domeniul apărării în vremuri de criză

Monika Hohlmeier: „Bugetul Uniunii Europene reprezintă
un simbol al solidarității și intereselor comune
și aduce beneficii fiecărui Stat Membru”

România și sistemul de tratate de la Versailles

Angela Grămadă: „Maia Sandu în acest moment nu poate
să schimbe în totalitate conținutul dialogului bilateral cu Rusia,
dar poate să-l orienteze într-o direcție corectă”

EDITORIAL

3 Un început promițător

Constantin IACOBIȚĂ

UNIUNEA EUROPEANĂ

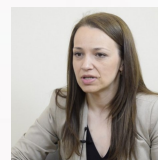
34 Cooperarea Europeană în domeniul apărării în vremuri de criză

Jiří ŠEDIVÝ

MAREA NEAGRĂ

54 Angela Grămadă: „Maia Sandu în acest moment nu poate să schimbe în totalitate conținutul dialogului bilateral cu Rusia, dar poate să-l orienteze într-o direcție corectă”

SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ

4 Lumea contemporană: dreptul forței sau forța dreptului?

Mircea MÎNDRESCU

36 PUNCT DE VEDERE Retrospectiva 2020, priorități și evoluții de urmărit în 2021 pentru domeniul securității cibernetice

Dan CÎMPEAN

ORIENTUL MIJLOCIU

56 Lumea arabă și islamul politic de azi

Dumitru CHICAN

13 Un nou val de protecționism în sfera investițiilor: caracteristici, factori determinanți și experiențe naționale

Iulia Monica OEHLER-ȘINCAI

38 Monika Hohlmeier: „Bugetul Uniunii Europene reprezintă un simbol al solidarității și intereselor comune și aduce beneficii fiecărui Stat Membru”

59 Joe Biden și dosarul palestinian: „Ocupația este adevărata problemă”

Dumitru CHICAN

29 Diplomația americană: între „domocrație” și democrație

Dinu COSTESCU

31 Iran - Rusia - China: Un altfel de „drum al Mătăsii”

Reza SHAHRESTANI

41 Momente decisive în istoria României: „Mica Unire” de la 24 ianuarie 1859

Ion I. JINGA

62 SUA - Iran: un joc de șah numit „JCPOA”

Dumitru CHICAN

64 Crizele lumii arabe. De la „acțiunea arabă comună” la Joe Biden

Dumitru CHICAN

53 România și sistemul de tratate de la Versailles

Alexandru GHIȘA

68 Despre autori

Motto: „Opiniile sunt libere, dar nu și obligatorii”—I.L.Caragiale

EDITORIAL

Un început promițător

Constantin IACOBIȚĂ

Primele angajamente externe ale președintelui Joe Biden, chiar dacă limitate la mediul online de restricțiile impuse de o pandemie despre ale cărei cauze, manifestări, efecte și durată încă nu părem a cunoaște suficient, se anunță promițătoare.

În formatele oferite de summitul G-7 și de Conferința de Securitate de la Munchen, de la sfârșitul săptămânii trecute, noul președinte american a anunțat, declarativ, că America revine, ca lider al scenei globale și ca partener de încredere pentru aliați.

Mesajele lui Joe Biden au inclus, probabil, tot ceea ce aliații Americii au așteptat timp de patru ani de zile – au fost reafirmate alianța transatlantică și dedicația SUA față de NATO, valorile democrației, colaborarea economică, de securitate și privind mediul. Pe scurt, revenirea Americii la multilateralism.

Noul președinte al SUA a mai anunțat o schimbare de abordare și atitudine a Washingtonului față de Rusia (pe care a catalogat-o drept factor destabilizator la nivel internațional), comparativ cu predecesorul său Donald Trump, însă a indicat și o anumită continuitate pe direcția China.

Dincolo de caracterul lor reasigurător, însă, mesajele noului președinte american ar trebui privite și cu doza necesară de realism.

Astfel, pe de o parte, intenția de repunere a Americii în rolul de lider global și de reangajare la multilateralism a fost semnalată de două demersuri relevante anunțate tot săptămâna trecută:

- Conferința de Securitate de la Munchen a fost folosită de către administrația Biden și pentru a formaliza readerea SUA la Acordul privind schimbările climatice de la Paris;
- cu trei zile mai devreme, un oficial al Departamentului Sănătății anunța că SUA urmează să facă tranziția de la observator la participant în Consiliul COVAX, o inițiativă co-prezidată de Organizația Mondială a Sănătății având drept obiectiv distribuirea vaccinurilor anti COVID-19 la nivel global (SUA alocă fonduri de 4 miliarde USD pentru acest efort global).

Pe de altă parte, rămâne de văzut în ce măsură America va și reuși să fie ceea ce a angajat noul său președinte.

Iar testele cele mai clarificatoare, în această privință, ar putea fi oferite chiar de două din temele pe care administrația Biden s-a exprimat deja. Prima este aceea a schimbărilor climatice, unde o poziție și mai ales un angajament comun de combatere a acestor schimbări la nivel internațional sunt foarte dificil de imaginat fără cooperarea adversarilor Americii – China (în primul rând, pentru că această țară este cel mai mare producător de poluare cu carbon din lume) și Rusia.

A doua o constituie programul nuclear iranian. Secretarul de stat Antony Blinken a sugerat, cu o zi înainte de cele două evenimente internaționale menționate mai sus, că SUA urmează să revină la masa negocierilor privind programul nuclear iranian, însă din transcrierea oficială a convorbirii telefonice purtată de președintele Joe Biden cu premierul israelian Benjamin Netanyahu (în aceeași zi) a rezultat că termenii în care ar putea avea loc o reangajare a Americii în proces vor depinde și de poziția Israelului.

SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ

Lumea contemporană: dreptul forței sau forța dreptului?

General de brigadă (r) Mircea MÎNDRESCU

„Dreptul, după cum este lumea, este prezent numai între cei egali în putere, în timp ce cei puternici fac ceea ce pot, cei slabi suferă ceea ce trebuie.”

Alternanța dintre războaie și pace, ca fenomene ciclice care au jalonat istoria societății umane din cele mai vechi timpuri, reprezintă deja un truism. Deosebit de interesant este că statistici care acoperă o perioadă de aproximativ 2500 ani demonstrează că perioadele de războaie întrec în frecvență perioadele de pace.[1]

Lumea nu este o mare liniștită. Suntem departe de sfârșitul istoriei[2]. În opera sa, Niccolo Machiavelli ajungea la concluzia că puterea, lăcomia, dorința de a domina sunt elementele care caracterizează politica, pe care o definea ca fiind eminentamente conflictuală, complet separată, prin implementarea ei, de cerințele moralei, eticii sau religiei.[3] Nu sunt necesare surse de informații extraordinare sau capacitate de analiză de excepție pentru a concluziona că, *mutatis mutandis*, lumea contemporană este sediul unde asemenea situații și comportamente există din plin.

Sun Tzu afirma că *„arta războiului este de importanță vitală pentru stat, domeniu al vieții și al morții, calea care duce spre supraviețuire sau nimicire. Este neapărat să fie studiat temeinic (n.a: domeniul). Războiul este o problemă serioasă: ne temem că oamenii n-ar trebui să meargă la război fără a cugetarea pe care acesta o merită.”*[4]

Punctul de plecare în alegerea temei prezente, este reprezentat nu doar de îndemnul filozofului-strateg Sun Tzu, ci mai degrabă de argumentul legat de caracterul fundamental al întrebării din titlu și de răspunsul asociat acesteia. Este fundamental să înțelegem corect lumea în care trăim și, ca urmare, esența relațiilor internaționale care guvernează societatea contemporană. Globalizarea a accentuat această nevoie. Odată ce primul pas, înțelegerea, a fost făcut, pot fi prefigurate și măsurile și acțiunile necesare, calibrate situațiilor. Preluând de la Sun Tzu, problematica este vitală pentru stat. Mergând pe această linie, se poate afirma că dezvoltările tehnologice și prognozele privind modificările pe care acestea le vor aduce, accentuează importanța problematicii pentru existența omenirii.

Ce contează în contextul contemporan în care trăim și ce va conta în acel viitor pe care îl construim astăzi, atât în plan material cât și profund uman prin modelarea generației viitoare: forța dreptului sau dreptul forței?

Iată o întrebare care merită un răspuns argumentat, pentru că acesta va contribui la triangularea clară a poziției unde ne găsim ca civilizație, ne va arăta cât de aproape ne aflăm față de modelul declarat. În același timp, prin sublinierea a ceea ce contează în societatea internațională, va orienta eforturile statelor, societăților și comunităților.

Având în vedere că un răspuns comprehensiv nu poate fi construit aici, ceea ce se intenționează este schițarea unui răspuns cât de cât comprehensibil și argumentat la întrebarea din titlu.

Lumea în care trăim nu este un loc prietenos, fiind din ce în ce mai competitivă. Suntem martorii violenței atât pe stradă cât și între state. *Manu militari* a fost și este prezent în viața noastră. Este evident că rațiunea supremă este interesul individual și că singurul prieten sigur și „gratis” este reprezentat de capacitățile proprii.

În construirea argumentului, am început prin schițarea câtorva elemente privind relațiile internaționale (care în sine sunt un dat, o existență obiectivă, chiar dacă sunt un produs al oamenilor subiectivi) după cum acestea sunt codificate în teoria acestor relații, care este parte a politologiei. S-a simțit nevoia unei sumare descrieri a curentelor realist și idealist, văzute ca fiind opțiunile majore ale gânditorilor în domeniu. Alte câteva școli de gândire importante sunt doar enumerate. Această realitate internațională este câmpul de acțiune al forței dreptului sau al dreptului forței în relațiile internaționale. Urmează o scurtă abordare a conceptului de putere. Acest concept, mai bine spus modul în care puterea este privită, reprezintă unul dintre criteriile fundamentale care așază linii de despărțire între diferitele școli de gândire ale teoriei relațiilor internaționale. Pasul următor este reprezentat de abordarea fenomenului război. Este evident că puterea lui A asupra lui B nu se manifestă, în fapt sau potențial, numai prin violență, inclusiv armată. Războiul (termen care în contextul lucrării de față trebuie privit *lato sensu*, ca violență armată organizată neimplicând, în mod

necesar, prezența unei declarații formale în acest sens) este pe deplin prezent atât în istorie cât și în viața contemporană. Războiul reprezintă una din formele de manifestare a puterii. Formă extremă, adevărat, dar adoptată de unele state sau impusă unora. Dacă această formă există, atunci, *a fortiori*, își justifică existența și celelalte forme de manifestare a puterii. Din punct de vedere politic, războiul este un mijloc de îndeplinire a obiectivelor politice. El poate fi drept, sau destinat impunerii dreptului, sau poate fi injust. Lucrarea de față va aborda, pe scurt, și conceptul de război drept.

Ideea cu care se concluzionează este că forța va continua să structureze relațiile dintre state și, ca urmare, statele vor gândi politici, strategii și modalități pentru a fi puternice și, mai ales, pentru a părea în acest fel. Această situație va coexista cu așa numită capcana a lui Tucidide[5], care reprezintă o ilustrare, chiar o definire a relațiilor dintre state. Dreptul forței sau forța dreptului? Atitudinea față de dreptul internațional, inclusiv în ceea ce privește utilizarea forței, va depinde de cum este văzut acest drept. Percepția depinde de nivelul în care acesta est văzut ca favorabil îndeplinirii obiectivelor politice proprii sau nu. Acest lucru este deja evident, China transmițând mesaje care spun că sistemul internațional stabilit la sfârșitul Războiului II Mondial, la Bretton Woods și San Francisco, nu este pe placul său. Pe tărâm militar, non alinierea Chinei la concepția actuală a războiului drept este și mai pregnantă dacă se are în vedere cartea scrisă de doi colonei ai Forțelor Aeriene Chineze, Qiao Liang și Wang Xiangsui și intitulată, sugestiv, *Război fără restricții*.

Jus ad bellum va fi la latitudinea politicianilor (ex: invazia și anexarea ilegală a Peninsulei Crimeea de către Rusia). Totul va depinde de calculul politic. Ce se câștigă versus la ce cost. *Jus in bello*, codificat, în principal, în cadrul sistemelor Haga și Geneva, are șanse mai mari în ceea ce privește respectarea regulilor. Acest tip de drept face apel la valori naturale și este mai puțin politizat.

Deci, forța dreptului se va face simțită în *Jus in bello* și dreptul forței în *Jus ad bellum* (care, funcție de obiectivele urmărite prin utilizarea forței, rămâne *Jus* sau poate deveni *inJus*).

Relațiile internaționale: puțină teorie

În cuvintele lui Henry John Temple, al treilea Viconte Palmerston „*nu avem aliați veșnici și nu avem dușmani pentru totdeauna. Interesele noastre sunt eterne și perpetue, este datoria noastră să urmărim aceste interese.*” [6]

Subiectul utilității și utilizării forței și al păcii și războiului în lumea contemporană este abundent discutat în câmpul teoretic furnizat de politologie (ramura relațiilor internaționale), fiind prezent și pe agenda practicienilor politicii și în mapele cu probleme de rezolvat ale strategilor politico - militari.

Violența colectivă organizată, cu forma ei supremă războiul, prin prezența în cotidian, sau în spectru, a solicitat atenția practicienilor și, apoi, când masa critică necesară a fost atinsă (dată de frecvența existenței și de importanță, prin consecințe) a determinat apariția eforturilor dedicate analizei și sintezei realităților percepute, la început doar empiric. Inevitabil, pasul următor a fost făcut generându-se teoria dedicată fenomenului.

Lucrările și dezbaterile generate de problematica relațiilor internaționale s-au coagulat, de-a lungul timpului, în câteva școli de gândire, sau curente principale, care, la rândul lor, au dat naștere, uneori, la variații pe orbitele teoriilor principale.

Pentru adepții școlii realiste, statul este actorul principal în relațiile internaționale. Există o diferență calitativă între politica internă și politica externă a unui stat. Relațiile internaționale sunt sub semnul anarhiei, cauzate de lipsa unui guvern mondial. Se înregistrează o predominanță a politicii de securitate națională (*high politics*) față de celelalte politici (*low politics*). Relațiile dintre state sunt dominate de matrici conflictuale, de teamă și rivalitate. Statele caută să își maximizeze securitatea și puterea, cele două configurații fundamentale derivate din acest efort fiind cea a echilibrului puterii, respectiv a hegemoniei. Natura umană este una rea, rapace, marcată de dorința de a domina. Morala are un rol redus în relațiile internaționale și se poate observa rolul instrumental al Dreptului Internațional Public (care servește intereselor marilor puteri). Realității constată existența unor legi obiective care guvernează domeniul politicului.[7]

În concepția idealistă, statele pot învăța să trăiască în pace și armonie. Acestea trebuie să descopere interesele comune, având în vedere că există o armonie a intereselor lor. Se apreciază că securitatea colectivă garantează pacea. De asemenea, comerțul liber între națiuni asigură pacea. Renunțarea la diplomația secretă este un aspect pozitiv. Dezmembrarea imperiilor multinaționale și dreptul la autodeterminare al popoarelor sunt benefice pe termen lung pentru întreaga umanitate.[8]

Alte curente teoretice care concluzionează asupra elementelor definitorii ale relațiilor internaționale

sunt: curentul liberal – pluralist; teoria marxistă; curentul societății internaționale (școala engleză a relațiilor internaționale); post-modernismul; feminismul; constructivismul. Mai sunt și altele, mai puțin cunoscute. Deși importante, nu se vor face alte referiri la ele în prezenta lucrare.[9]

Puterea: elementul ordonator

În concepția lui Jeff Vail, relațiile de putere sunt definite ca fiind abilitatea unei anumite entități de a influența acțiunile unei alte entități. Se pare că acest tip de relație reprezintă o constantă a lumii, în toate domeniile, lipsa încrederii depline în afirmarea concluziei (evidențiată prin utilizarea expresiei „se pare”) venind din limitele cunoașterii actuale.[10] După cum se vede, puterea lui A, măsurată funcție de influența sa asupra lui B, impune concluzia că puterea își face apariția ca urmare a existenței unor relații de interacțiune.

Pentru realiști, puterea reprezintă principalul mijloc prin care se pot îndeplini interesele naționale. Conceptul de putere nu este încremenit în istorie. Acesta prezintă, pe de o parte, stabilitate, dacă este văzut prin prisma efectelor dorite (influența: celălalt să facă ceea ce se cere de la el) dar este, în același timp, și dinamic, când sub lentilă se găsesc mijloacele (forța agricolă, capacitatea demografică, forța industrială, potența financiară, performanțele cibernetice, informatice, de influențare prin mass media etc) care, prin utilizare, sau uneori prin simpla existență/prezență (Royal Navy era privită ca fiind *a force in being*), să conducă la determinarea celui alt de a face cum se dorește.

Însumând criteriile oferite de mai mulți autori clasici (Morgenthau, R. Aron, N. Spykman și alții) se poate conglomera următorul portofoliu de criterii care definesc, contribuie și măsoară forța, și, prin asta, statura unui stat în relațiile internaționale: populația (evoluția demografică, structura pe vârste, nivelul de educație etc); puterea militară proprie și a aliaților; teritoriu (mărime și detalii de relief și planimetrie); industrie (mai ales tehnologiile de vârf); economia; resursele de energie; coeziunea social – economică; moralul național; calitatea leadership-ului și guvernării; organizarea internă; calitatea diplomației; voința colectivă a populației; liantul ideologic/civic; prestigiul în cadrul comunității internaționale; gradul de control și influență în contextul activității organizațiilor internaționale (*setting the agenda and gathering the votes*).[11]

Războiul și pacea: rezultate și mijloace ale puterii

„S-ar putea să nu fii interesat de război dar războiul este interesat de tine”

Leon Trotsky

Există două concepții principale despre război în istorie. Oamenii pot fi clasificați fie ca optimiști, fie ca pesimiști. Etichetarea alternativă așază în contrast idealistii cu realiștii sau pe cei care cred în progres cu scepticii. Optimiștii/idealiștii cred în progres. În contextul istoriei, acest lucru înseamnă progresul către eventuala abolire, sau, cel puțin, cea mai puternică ameliorare, a războiului. În contrast, realiștii/pesimiștii cred în constanță și în continuitate, în existența provocărilor internaționale și a răspunsurilor la aceste provocări ale liderilor politici și statali. Pesimistul-realist nu este convins că istoria omenirii va produce orice altceva decât o repetare a istoriei trecute, deși în contexte diferite. Optimistul-idealist susține că rasa umană se îmbunătățește din punct de vedere al comportamentului strategic, aspect care are la bază învățarea din greșelile din trecut.[12]

În opiniile multor autori, realismul este, la origine, o transpunere în teorie a vestitei politici *Realpolitik* folosită de Otto Eduard Leopold von Bismarck. Bismarck, fost prim-ministru al Prusiei, a fost principalul artizan al creării Imperiului German, în 1871, devenind, apoi, primul cancelar al acestuia. El a avut o contribuție extraordinară la edificarea Europei în a doua jumătate a secolului 19, fiind cunoscut drept *Cancelarul de fier*. [13] În atingerea obiectivelor sale privind Germania în arena internațională, Bismarck a folosit fără scrupule războiul și pacea, mergând pe linia celor declarate în fața *Landtag*-ului, la 29 septembrie 1862, unde și-a exprimat regretul vis-a-vis de ostilitatea deputaților față de aprobarea bugetului militar. A doua zi, la o ședință a unui comitet bugetar, Bismarck a descris și mai bine viziunea sa politică, afirmând:

„Poziția Prusiei în Germania nu va fi determinată de liberalismul ei, ci de puterea sa ... Prusia trebuie să-și concentreze forța și să o păstreze pentru momentul favorabil, care a venit și a dispărut de mai multe ori. De la tratatele de la Viena, frontierele noastre au fost prost concepute pentru un corp sănătos politic. Nu prin discursuri și decizii majoritare se vor decide marile întrebări ale zilei - aceasta a fost marea greșală din 1848 și 1849 - ci prin fier și sânge.”[14]

Războiul și pacea sunt subiecte centrale ale acelei ramuri a științei politice care studiază relațiile

internaționale. Din păcate, în opinia lui Colin Gray [15], în pofida aprecierii oficiale acordate problematicii războiului și păcii, se pare că studenții la studii strategice știu prea puțină istorie, în timp ce studenții la istorie și relații internaționale sunt înclinați să ignore sau să nu realizeze pe deplin dimensiunea strategică a subiectelor lor.[16]

Războiul și frica de război au fost, de departe, cei mai puternici factori care au modelat cursul relațiilor internaționale în ultimele două secole.[17] Istoria relațiilor internaționale din această perioadă se pretează ușor la înțelegere în cadrul oferit de strategia politică și militară. Perspectiva strategică nu explică totul, dar surprinde curenții majori de schimbare și continuitate, această perspectivă asigurând o unitate de interpretare și oferind cea mai convingătoare explicație a ceea ce s-a petrecut sau a ceea ce nu s-a întâmplat, de ce și cu ce consecințe. În opinia unor autori, războiul a creat lumea modernă prezentă mai mult decât orice altă influență.[18]

Această afirmație necesită prezența unui amendament, și anume că, înainte de a fi remodelată, lumea modernă a fost desființată de mai multe ori prin războaie. John Boyd ar defini procesul ca având două faze: distrugere și creație. [19] Fiecare dintre marile conflicte dintre anii 1792–1815, 1914–18, 1939–45 și 1947–89 a avut efecte transformatoare fundamentale asupra relațiilor internaționale.[20]

Geoffrey Perret[21] ne spune că „Începând cu 1775, nicio națiune de pe Pământ nu a avut la fel de multă experiență în război ca Statele Unite: nouă războaie majore în nouă generații”. El avertizează că statele sunt făcute și desfăcute prin decizii strategice variate, printre care și cele care conduc la o pregătire excesivă a apărării (care conduce de multe ori la apariția *Dilemei Securității* [22]) sau la purtarea de războaie.[23]

Aproape toate țările au fost create în urma unui proces de violență de mai mare sau mai mică amploare. Există câteva excepții, dar sunt atât de minore încât demonstrează autoritatea regulii generale. Deci, oamenii recurg la violență individuală și organizată (acest eseu are în vedere violența organizată, de timp armat/militar, adoptată de organizații de tip statal sau echivalent) pentru a-și atinge obiectivele. Este suficient să răsfoiești paginile istoriei sau ale ziarelor actuale. Dar de ce?

Tucidide (490 – 390 î.Hr), în a sa *Istorie a Războiului Peloponezic* (desfășurat între Atena, alături de aliații ei, și Sparta, alături de aliații acesteia, în cea de a doua jumătate a secolului 5 î. Hr.), afirma că relațiile dintre entitățile politico –

militare (cetăți sau state, conform timpurilor în care a trăit) sunt inerent conflictuale. Într-un pasaj al istoriei sale, care ar putea fi denumit ca proto–realist (în sensul că premerge realismul clasic prin descrierea pe care o face), Tucidide afirmă că actorii relațiilor internaționale sunt inegali ca putere și că cei puternici vor face mereu ce vor, urmând ca cei slabi să sufere și să se adapteze.[24] Privind la lumea în care trăia și la conflictul inter-grec pe care l-a istorisit, Tucidide concluzionează că oamenii luptă din motive de teamă, onoare și interes.[25] Vedem aici, ca motive ce provoacă conflictul, atât emoții (onoare, teamă) cât și nevoi (interes).

Sun Tzu recunoaște războiul ca fiind o necesitate politică. Pe de altă parte, el susține echilibrarea conduitei militare violente din considerații umanitare, conform virtuților confucianiste (în special *ren* = bunăvoința și *yi* = neprihănirea). El pledează astfel pentru reținere și reguli, atât în inițierea războiului (*jus ad bellum*), cât și în conducerea acestuia (*jus in bello*). Conform gândirii sale, apogeul excelenței militare este reprezentat de știința de a învinge inamicul fără utilizarea violenței. Se poate aprecia că această abordare nu este doar utilitaristă, ci se bazează și pe considerații morale, aspect care este evident în regula sa privind tratarea prizonierilor de război cu demnitate. Sun Tzu opinează că o armată care se întoarce acasă sau soldații care fug nu trebuie să facă obiectul unui atac. Astfel de păreri erau radical opuse ortodoxiei militare a vremii. Prizonierii nu erau considerați demni de încredere pentru a fi încorporați în armata proprie și, ca urmare, era mai prudent să fie eliminați pentru a se maximiza șansele de succes în viitoarele operațiuni. Principiile susținute de Sun Tzu în ciuda faptului că erau, în conformitate cu preceptele vremii, dezavantajoase din punct de vedere operațional, au fost promovate de acesta pentru că se întemeiau pe necesitatea superioară de a păstra viața umană. Mai mult de două milenii mai târziu, astfel de principii sunt reflectate în Convențiile de la Geneva și Haga și în protocoalele lor suplimentare.[26]

Machiavelli apreciază că sunt de neevitat conflictele între oameni și între entitățile colective, deoarece setea de putere sau dorința de dominare a conducătorilor, combinația de putere (simbolul leului) și viclenie (simbolul vulpii) conduc, în final, la violența colectivă.[27]

Scrierile de la începutul secolului al XIX-lea ale generalului și gânditorului militar prusac Carl von Clausewitz provoacă entuziasm și dezaprobare în egală măsură. Printre susținătorii lui Clausewitz se numără cei care consideră opera sa seminală (chiar

dacă nu a fost finalizată de autor), „*Despre Război*” ca fiind o piatră de hotar în filozofia politică occidentală. La sfârșitul anului 1970, filosoful englez Philip Windsor a descris-o ca fiind „*singura lucrare de talie filosofică despre război în perioada modernă*”. Bernard Brodie, într-un eseu introductiv la una dintre edițiile operei clausewitzene, scria că aceasta „...nu este pur și simplu cea mai mare, ci singura carte cu adevărat grozavă despre război”. Înainte de a-și schimba opinia despre Clausewitz, într-un mod care ar putea fi apreciat ca fiind radical, Martin Van Creveld a descris cartea ca fiind „*comoara eternă a spiritului uman*”. Mai recent, profesorul de politologie și strategie Colin Grey a preluat cauza lui Clausewitz, descriind opera acestuia ca fiind „*etalonul de aur pentru teoria strategică generală*”, apreciind ideile autorului ca „*ineluctabile intelectual*”. [28]

Prima perspectivă de cercetat este dictonul clausewitzian asupra legăturii indisolubile dintre politică și război. Generalul prusac insistă asupra faptului că „*singura sursă a războiului este politica*” și că „*războiul este pur și simplu o continuare a relațiilor politice, cu ajutorul altor mijloace*”, apoi susține că „*politica transformă elementul covârșitor distructiv al războiului într-un simplu instrument*” și că „*dacă războiul face parte din politică, politica îi va determina caracterul*”. [29]

Războiul este un comportament politic care folosește forța. În istoria strategică, politica este suverană. În anii 1790, ca și astăzi, istoria s-a mișcat în ritmul pasiunilor și calculelor politice. [30]

În ceea ce privește forța militară ca mijloc politic, strategia este puntea dintre puterea militară și scopul politic. [31] Ordinea de precădere, de sus în jos, este: obiectiv politic – strategie politică – strategie politico-militară – strategie militară națională.

Războiul este prezent și în scrierile lui Hobbes. În concepția acestuia, spectrul războiului cotidian a dominat viața oamenilor înainte de formarea statelor. Formarea acestora din urmă a condus la pace internă (pe baza unui contract social intern) dar, pe plan extern, domnește anarhia. Această stare permite și facilitează apariția războiului, împiedicând stabilirea unei păci durabile. [32]

La rândul său, J.J. Rousseau asociază anarhia existentă între statele suverane cu conflictul inexorabil dintre ele.

Morgenthau, Aron, Waltz și Mearsheimer văd, la rândul lor, lumea ca fiind anarhică, dominată de lupta pentru supremație [33], unde, la sfârșit, ceea ce contează este autodeterminarea (*self-help*-ul) și

unde războiul, ca mijloc de reglementare a unor relații între entități și state este posibil și, ca urmare, probabil.

Deci, războiul s-a constituit mereu într-o opțiune politică care a fost la dispoziția politicianilor.

Pe de altă parte, s-a dovedit că este mai facil să se afirme teoretic că războiul este un instrument politic, în comparație cu dificultățile și nesiguranța care acompaniază utilizarea în practică - cu eficacitate și eficiența - a acestui mijloc, astfel încât obiectivele politice planificate a fi îndeplinite să fie, în final, atinse. Istoria relațiilor internaționale este plină de exemple de războaie purtate în moduri autodistructive din punct de vedere politic, dacă nu militar. [34]

Războiul este un concept legal (în anumite condiții), o instituție socială, o idee complexă care îmbrățișează relația totală dintre beligeranți. Pe de altă parte, în sens operațional, în dimensiunea sa militară, războiul se referă la desfășurarea efectivă a operațiunilor și acțiunilor. Războiul poartă ștampila caracteristică, chiar definitorie, a violenței, dar cu toate acestea, statele și alte comunități politice apelează la război pentru a-și urmări interesele.

Cele două concepte (războiul ca mijloc politic și războiul ca acțiuni militare) sunt esențial diferite, aspect clar delimitat dacă analizăm istoria. George Washington nu a dovedit că este un comandant militar genial pe parcursul Războiului de Independență American (văzut ca ansamblu de acțiuni militare). În schimb, a fost cu adevărat remarcabil în ceea ce privește purtarea războiului (ca instrument politic). Istoria înregistrează un verdict în favoarea Revoluției Americane, ceea ce face ca punctul să fie clar. Ca exemplu revers, Clausewitz a susținut că Napoleon era „*Dumnezeul războiului*”, dar ar fi mai exact să subliniem că Împăratul a fost un zeu al războiului văzut ca acțiuni militare. În ceea ce privește războiul ca instrument politic, odată cu trecerea timpului, succesele sale de pe câmpul de luptă nu au dus la victorii suficient de decise din punct de vedere politic, care să pună bazele unei păci care să dureze. [35]

Următoarea temă este dependența războiului de societate. Războiul este o instituție socială și este purtat de societăți, nu numai de state. Datorită multitudinii tipologice și contextuale a războiului, acesta nu are nimic asemănător unui impact social standard pentru toți. Al Doilea Război Mondial a fost literalmente o luptă totală pentru Germania, Uniunea Sovietică și Marea Britanie. A fost un conflict care a necesitat mobilizarea completă a

resurselor acelor țări.[36] Pentru alte țări, conflictul mondial a fost mai puțin distrugător, urmând ca, pentru unele, acest conflict să se constituie în oportunitate de dezvoltare.

Conceptul de război drept

Teoria războiului drept are o istorie lungă. Nereferindu-ne, pentru moment, la Biblie, Aristotel sau Cicero, putem spune că Sfântul Augustin și apoi Sfântul Toma de Aquino au fost primii care au pus bazele teoriei războiului drept, care ia în discuție nu numai justificarea războiului, ci și tipurile de comportament care trebuie adoptate în astfel de circumstanțe. Argumentele Sfântului Toma de Aquino vor deveni un model pentru scolastici și avocați.[37] Acest tip de preocupare își avea sorgintea în faptul că, pe de o parte, ororile războiului erau evidente dar, pe de altă parte, acesta era văzut ca necesar în anumite condiții. De unde efortul intelectual de a-l face mai uman și, prin asta, utilizabil.

Din punct de cronologic, catalogarea războaielor în drepte sau nedrepte nu începe cu Sfântul Augustin sau Toma de Aquino, analiza motivelor care au dus sau duc la declanșarea războaielor fiind o preocupare care atinge începuturile civilizației umane. Preocupări asemănătoare interogațiilor creștine de tip augustian au fost identificate și în Egiptul antic, în China confucianistă, în India - unde, în cuprinsul *Mahabharatei*, este identificabilă ideea războiului drept.

Aristotel a fost cel care a introdus ideea de război drept în lumea elenă, acesta văzând războiul ca pe o ultimă opțiune, care prevedea, ca regulă generală, utilizarea acelor mijloace și procedee care să nu pună în imposibilitate restabilirea păcii. Concepția aristoteliană este de interes nu doar prin primordialitatea ei în lumea elenă, ci și prin faptul că celebrul filozof din Stagira includea în rândul războaielor drepte nu numai pe acelea ale căror scopuri fundamentale vizau „evitarea de a deveni sclavi ai altora”, ci și pe cele care aveau drept obiectiv punerea în situație de sclavie a acelor care erau „sclavi naturali”[38]. Această incluziune, astăzi de neconceput, este încă o dovadă că războiul, ca fenomen psiho-social complex era și este condus conform cu standardele vremurilor, inclusiv în ceea ce privește morala.

Teoria privind războiul drept are în sfera sa de analiză problematica privind motivele pentru care un război este declanșat și purtat, fiind definit prin prisma furnizată de două domenii de analiză. Pe de o parte, se are în vedere un aspect eminent teoretic - care se concentrează pe justificarea, din

punct de vedere etic, atât a motivelor care privesc declanșarea războiului cât și a formelor și modalităților de materializare a acțiunilor care se nasc și se desfășoară pe parcursul acestuia. Pe de altă parte, este vorba de aspectul eminent istoric, așa numita „tradiție privind războiul drept” - care are în vedere diferitele reguli sau seturi de norme sau reguli care au apărut sau guvernat desfășurarea războiului sau a conflictelor militare de-a lungul istoriei. Cele mai cunoscute seturi de astfel de reguli sunt cele încapsulate în convențiile și protocoalele de la de Geneva și Haga.

Jus ad bellum și Jus in bello

Teoria războiului drept se particularizează în două domenii subsumate, guvernate fiecare de seturile lor de criterii. Primul domeniu, *Jus ad bellum*, vizează, în principal, motivele pentru care războiul este declanșat. Al doilea domeniu, *Jus in bello*, are sub lupă modalitatea în care războiul este condus, modul în care operațiunile militare sunt planificate și desfășurate. Relativ recent, au apărut autori care propun introducerea unui nou domeniu denumit *Jus post bellum*. Evident, acest nou domeniu a apărut din necesitatea de a face trecerea în condiții de legalitate (*lato sensu*), de la condițiile de ostilitate la cele de pace și normalitate. Există autori care propun trecerea dincolo de *post bellum*, așezând pe masa discuțiilor termeni precum *Jus ex bello*[39] sau *Jus terminatio*.[40]

Dacă ar fi să generalizăm, printr-un fel de rotunjire ideatică, am putea afirma că primul domeniu este gestionat cu precădere de politicieni, al doilea, datorită caracterului operațional pregnant, fiind mai ales apanajul specialiștilor în planificare și conducerea operațiunilor strategice, operative și tactice, în marea lor parte militari sau cu pregătire militară.

Primul domeniu are în vedere îndeplinirea obiectivelor politice cu ajutorul forței militare distructive sau pacifatoare (impunerea păcii, menținerea păcii și toate formele asociate acestora două), în timp ce al doilea domeniu gestionează modalitatea prin care forța militară este utilizată pentru îndeplinirea obiectivelor operaționale/militare la toate nivelurile (strategic, operativ, tactic). Îndeplinirea paletei obiectivelor strategice asigură îndeplinirea obiectivelor politice.

În continuare, vor fi evidențiate câteva elemente privind *Jus ad bellum*, problematica care vizează aspectele legate de *Jus in bello* urmând a fi abordată cu altă ocazie. Se va sublinia doar că, în ceea ce privește *Jus in bello*, scopul declarat este asigurarea respectării principiilor morale care

guvernează acțiunile individuale sau colective, pornind de la o viziune etică asupra interacțiunilor umane.[41]

Jus ad bellum are în vedere utilizarea forței militare, mai ales de factură violentă, pentru îndeplinirea obiectivelor politice.

În spațiul ideatic clasic, care guvernează teoria aferentă acestui concept, sunt consacrate o serie de criterii, care sunt întrebări și în același timp condiții a căror îndeplinire, sau neîndeplinire, conduce la etichetarea războiului ca fiind unul just/drept sau injust/nedrept, criteriile fiind formulate conform regulilor și cutumelor societății care le emană, de unde se trage concluzia că ele au evoluat de-a lungul timpului. Se poate spune că aceste criterii conțin o parte statică, care s-a dovedit a fi inamovibilă, alături de o parte dinamică, în mișcare, transformare. Ele vin din trecut, guvernează prezentul și, prin asta, modelează viitorul. Îndeplinirea acestor criterii determină societatea să considere războiul drept. Ele furnizează temelia, fundamentul acțiunilor, prin aceea că generează și mențin un moral ridicat, condiție esențială pentru atingerea acelui nivel de hotărâre, rezistență și reziliență necesar acceptării suferințelor și distrugerilor inerente unui conflict violent.[42] Nu există o concepție monolit privind numărul și definirea criteriilor definitorii, cu toate că, în esență, culturile/civilizațiile privesc în mod unitar problematica. Ocazional, apar deosebiri, în sensul că anumiți autori favorizează criterii mai vast construite, mai generale, în contrast cu alți autori care sunt adepții unei segregări mai accentuate a acestora.

Prima condiție este aceea a „cauzei drepte”. [43] Aceasta condiție este cea mai importantă atunci când se au în vedere consecințele asupra moralului național. Ea oferă, sau nu, ceea ce anglo-saxonii numesc „*the moral high ground*”. Cauza dreaptă poate genera energii extraordinare sau poate eroda capacitatea strategică a unei națiuni până la implozie. În acest sens, un exemplu clasic este cel al angajării americane în Vietnam, în deceniul șapte al secolului trecut. În pofida victoriilor militare continue și a pierderilor majore produse adversarului, eșafodajul strategic american s-a șubrezit continuu și, în cele din urmă, s-a năruit din cauză că națiunea americană nu a crezut în justetea motivelor intervenției SUA în teatrul vietnamez și, mai larg, în cel indo-chinez.

Un alt criteriu care consolidează ideea de război drept se referă la faptul că injustetea suferită de partea care recurge la forță trebuie să fie mai mare decât cea suferită de adversar. Deci, după cum se

vede, acțiunea devine cu atât mai dreaptă, mai justă, cu cât dezechilibrul „suferințelor” este mai accentuat.[44]

O altă condiție care trebuie îndeplinită este aceea care cere ca numai autoritățile publice recunoscute ca având acest drept pot recurge la război.[45]

Un alt criteriu este cel care supune analizei esența intenției urmărite prin război.[46] Nu este suficientă justetea cauzei (cum ar fi apărarea ca urmare a unui atac), o importanță fundamentală având și intenția, scopul practic urmărit prin acțiunea declanșată. Este evident că cele două criterii sunt într-o interrelație și interdependență. Acest criteriu este extrem de apropiat de cel al proporționalității.

Interesantă este introducerea probabilității succesului ca și criteriu care contribuie la *Jus ad bellum*. [47] Acest criteriu are în vedere concordanța dintre nivelul probabilității atingerii obiectivelor propuse și costurile aferente inevitabile. Cu alte cuvinte, o probabilitate scăzută de atingere a obiectivelor propuse și/sau un cost disproporționat în comparație cu câștigurile politice avute în vedere conduc la neîncadrarea războiului în panoplia celor drepte.

Penultimul criteriu prezent în acest model este cel care prevede că războiul trebuie să fie *ultima ratio*, ultima cale de urmat atunci când toate celelalte modalități s-au dovedit a fi ineficiente.

Ultimul criteriu, dar nu și cel din urmă, este cel care are în vedere proporționalitatea beneficiilor și a eventualelor câștiguri politice cu consecințele negative și costurile recurgerii la forță.

Viitorul: îl trăim deja?

În partea finală a cărții sale dedicate viitorului războiului (*The Future of War*), Lawrence Freedman concluzionează că războiul ca fenomen, ca politică și acțiune are, din păcate, viitor. Mai mult, în pofida unor posibile începuturi modeste (în ceea ce privește dezvoltarea, scopurile și efectele distructive), dimensiunile acestuia pot crește ajungând la forma clasică a acestuia (în sens clauswitzian).[48] În condițiile existenței armamentului de distrugere în masă, o astfel de perspectivă este un scenariu de coșmar, o asemenea dezvoltare putând conduce la o catastrofă planetară.

Violența internațională, cu acea particularizare a sa numită război, nu va dispărea, continuând să se constituie, ca mereu în istoria de până acum, într-un instrument de o factură aparte, special, la dispoziția clasei politice. Statele mici nu se pot opune acestei realități, iar statele mari nu vor să renunțe la acest mijloc politic, care le avantajează prin faptul că sunt în posesia atuului necesar: forța.

Ca urmare, pentru perioada de timp practic previzibilă se pare că singura variantă, singura soluție la dispoziție, este de a face eforturi pentru reglementarea fenomenului război astfel încât să impunem forța dreptului în interiorul dreptului forței.

Forța va continua să structureze relațiile dintre state și, ca urmare, statele vor gândi politici, strategii și modalități pentru a fi puternice și, mai ales, pentru a proiecta o asemenea imagine. Forța unui stat, care în realitatea relațiilor internaționale ordonează eșichierul internațional, nu se referă numai la forța militară. Forța unui stat rezultă din însumarea paralelogramică a tuturor capabilităților acelui stat, nu numai de natură materială (potențialul științific și tehnologic fiind inclus aici) dar și ideatice. Competiția internațională va fi acerbă, incluzând formatul tucididetian.

Dreptul forței sau forța dreptului?

Atitudinea față de dreptul internațional, inclusiv în ce privește utilizarea forței, va depinde de forța actorului internațional și de modul în care acesta vede acest drept. Istoria arată că forța dreptului a fost favorizată și postulată în măsura în care regulile acelui drept au convenit. Când acele reguli și-au încetat determinarea favorabilă s-a trecut la eforturi de schimbare a lor sau, la nevoie, au fost încălcate flagrant.

Lumea de astăzi și orizontul către care aceasta pare să fie orientată în prezent nu conduc la concluzia că vor apărea schimbări fundamentale.

„Dreptul, după cum este lumea, este prezent numai între cei egali în putere, în timp ce cei puternici fac ceea ce pot, cei slabi suferă ceea ce trebuie”.[49]

Tucidide, Istoria războiului peloponeziac

BIBLIOGRAFIE

- Lawrence Freedman, "The Future of War a History", Penguin Books, 2018
- Șerban Filip Cioculescu „Introducere în teoria relațiilor internaționale”, Editura Militară, 2007
- Colin S. Gray "War, Peace and International Relations. An Introduction to Strategic History, Routledge, 2007
- Jeff Vail, "A Theory of Power" în War, Peace and International Relations An Introduction to Strategic History, iUniverse, Inc, 2004
- Niccolo Machiavelli, „Arta Războiului”, Antet, 1999
- Carl von Clausewitz, "On the Nature of War", Penguin Books – Great Ideas, 2005
- Sun Tzu, „Arta Războiului”, Editura Antet,

1999, pg.7

- The Great Political Theories (volume 1 & 2), Avon Books, 1981
- Enciclopedia Blackwell a Gândirii politice, Humanitas, 2000
- Dicționar de Scrieri Politice Fundamentale, Humanitas, 2000
- John Temple, 3rd Viscount Palmerston la <https://www.azquotes.com>
- Sun Tzu's Art of War and the First Principles of International Humanitarian Law – Cambridge International Law Journal la co.uk
- Paul Cornish "Clausewitz and the Ethics of Armed Force: Five Propositions" la clausewitz.com/readings/C/ornish.pdf
- Classical Just War Theory: a Critical View By Bertrand Lemennicier, la [ResearchGate, Justwartheoryanditscritics3042003.pdf](http://ResearchGate.net/publication/3042003.pdf)
- Just War Theory, [Wikipedia](http://Wikipedia.org)
- Summary of Just War Theory, la [https://reasonandmeaning.com](http://reasonandmeaning.com)
- Thucydides Quotes la [https://www.goodreads.com](http://www.goodreads.com)
- International Law and the Use of Force: A Plea for Realism Nicholas Rostowt, [https://digitalcommons.law.yale.edu](http://digitalcommons.law.yale.edu)
- Just Theory: Revisionists versus Traditionalists in Annual Review of Political Sciences, vol 20: 37-54, la [https://www.annualreviews.org](http://www.annualreviews.org)
- Just War Theory, Internet Encyclopedia of Philosophy, la [https://iep.utm.edu/justwar](http://iep.utm.edu/justwar)
- War, Stanford Encyclopedia of Philosophy la [https://plato.stanford.edu/entries/war](http://plato.stanford.edu/entries/war)

NOTE DE SUBSOL

- [1] Șerban Filip Cioculescu „Introducere în teoria relațiilor internaționale”, Editura Militară, 2007, pg 135
- [2] Aluzie la celebra frază a lui Francis Fukuyama.
- [3] Șerban Filip Cioculescu „Introducere în teoria relațiilor internaționale”, Editura Militară, 2007, pg 17
- [4] Sun Tzu, „Arta Războiului”, Editura Antet, 1999, pg.7
- [5] Termenul a fost inventat de politologul american Graham T. Allison într-un articol din 2012 pentru *Financial Times* și este bazat pe un citat al istoricului atenian antic Tucidide, care a afirmat, în *Istoria războiului peloponeziac*, că „apariția Atenei și teama pe care aceasta a insuflat-o în Sparta au făcut ca războiul să fie inevitabil”
- [6] TOP 10 QUOTES BY HENRY JOHN TEMPLE, 3RD VISCOUNT PALMERSTON | A-Z Quotes la <https://www.azquotes.com>
- [7] Șerban Filip Cioculescu „Introducere în teoria

relațiilor internaționale”, Editura Militară, 2007, pg 19

[8] Șerban Filip Cioculescu „Introducere în teoria relațiilor internaționale”, Editura Militară, 2007, pg 19

[9] Ibidem

[10] Jeff Vail, "A Theory of Power", iUniverse, Inc, 2004, pg. 4.

[11] Șerban Filip Cioculescu „Introducere în teoria relațiilor internaționale”, Editura Militară, 2007, pg 77

[12] Colin S. Gray "War, Peace and International Relations An Introduction to Strategic History", pg 264

[13] "Realpolitik" with Cabour and Bismark - Nationalist Movements and Unification of Italy and Germany (weebly.com), <https://folmerpriject1.weebly.com/realpolitik-with-cabour-and-bismark.html>

[14] https://www.age-of-the-sage.org/quotations/bismarck_blood_iron.htm

[15] Colin Gray (1943 – 2020) a fost profesor de relații internaționale și studii strategice la Universitatea din Reading, Marea Britanie. De asemenea, acesta a predat și la universitățile din Hull, Lancaster, York, Toronto și British Columbia. A publicat peste 30 de volume.

[16] Colin S. Gray "War, Peace and International Relations An Introduction to Strategic History", pg.1

[17] Ibidem

[18] Colin S. Gray "War, Peace and International Relations An Introduction to Strategic History", pg. 1

[19] John Richard Boyd (23 ianuarie 1927 - 9 martie 1997) a fost pilot de vânătoare al Forțelor Aeriene ale Statelor Unite și consultant la Pentagon în a doua jumătate a secolului XX. Teoriile sale au fost extrem de influente în planurile și strategiile militare, sportive, de afaceri și de rezolvare a litigiilor.

[20] Colin S. Gray "War, Peace and International Relations An Introduction to Strategic History", pg. 2

[21] Geoffrey Perret este un autor englez care scrie despre istoria americană. Opera sa se concentrează în primul rând pe dinamica politică care influențează deciziile militare strategice și tactice, precum și pe teme politice mai largi. A publicat peste treisprezece cărți care tratează o varietate de subiecte.

[22] Dilemă de securitate, în științe politice, o situație în care acțiunile întreprinse de un stat pentru a-și crește propria securitate provoacă reacții în alte state, care la rândul lor duc la o scădere, mai degrabă, decât la o creștere a securității statului care a adoptat inițial măsurile. Cf <https://www.britannica.com/topic/security-dilemma>

[23] Colin S. Gray "War, Peace and International Relations An Introduction to Strategic History", pg. 2

[24] Șerban Filip Cioculescu "Introducere în teoria relațiilor internaționale", Editura Militară, 2007, pg. 142

[25] Colin S. Gray "War, Peace and International Relations An Introduction to Strategic History" pg.276

[26] Sun Tzu's Art of War and the First Principles of International Humanitarian Law – Cambridge International Law Journal (cilj.co.uk)

[27] Șerban Filip Cioculescu „Introducere în teoria

relațiilor internaționale”, Editura Militară, 2007, pg. 142

[28] Paul Cornish "Clausewitz and the Ethics of Armed Force: Five Propositions", doi:10.1080.15027570310000676 (clausewitz.com) la www.clausewitz.com/readings/C/ornish.pdf

[29] Colin S. Gray "War, Peace and International Relations An Introduction to Strategic History", pg.22

[30] Idem, pg.6

[31] Ibidem

[32] Șerban Filip Cioculescu „Introducere în teoria relațiilor internaționale”, Editura Militară, 2007, pg 142

[33] Idem, pg 144

[34] Colin S. Gray "War, Peace and International Relations An Introduction to Strategic History", pg.6

[35] Colin S. Gray "War, Peace and International Relations An Introduction to Strategic History" pg.7

[36] Idem, pg.8

[37] Bertrand Lemennicier "Classical Just War Theory: a Critical View", la www.Justwartheoryanditscritics3042003.pdf, pg.2

[38] Just war theory - Wikipedia

[39] https://www.fb03.uni-frankfurt.de/57754285/Two_Doctrines_of_Jus_Ex_Bello.pdf

[40] <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/679559>

[42] Napoleon: „În război, trei sferturi se referă la caracterul personal și relațiile dintre oameni; numărul și cantitatea materialelor produc restul rămas”, la <https://shannonselin.com/2014/08/10-napoleon-bonaparte-quotes-context>

[43] Summary of Just War Theory | Reason and Meaning la <https://reasonandmeaning.com>

[44] Summary of Just War Theory | Reason and Meaning la <https://reasonandmeaning.com>

[45] Ibidem

[46] Ibidem

[47] Ibidem

[48] Lawrence Freedman, "The Future of War a History", Penguin Books, 2018, pg 286

[49] Thucydides Quotes (Author of History of the Peloponnesian War) (goodreads.com) la <https://www.goodreads.com>

Un nou val de protecționism în sfera investițiilor: caracteristici, factori determinanți și experiențe naționale

Iulia Monica OEHLER-ȘINCAI

Introducere

Prezenta sinteză[1] evidențiază o serie de noi trăsături ale sistemului relațiilor internaționale și relevă măsuri restrictive adoptate deopotrivă de țări dezvoltate și în dezvoltare/emergente în sfera investițiilor străine directe (ISD), atât înainte de pandemia de COVID-19, cât și sub influența acesteia.

Începând din 2018, se remarcă o tendință fermă în direcția adoptării de regimuri de control mai strict al ISD, în special în ceea ce privește investițiile în industrii strategice și infrastructura critică, ca reacție la investițiile chineze, în strânsă legătură cu motivațiile de securitate națională. Criza COVID-19 a evidențiat o dată în plus înclinația către *naționalism economic* și chiar obiectivul *obținerii autonomiei strategice în plan economic*, nu doar în cazul țărilor dezvoltate, dar și în dezvoltare (de interes fiind în special studiile de caz privind China și India).

Înclinația către naționalism economic și autonomie strategică în multe părți ale lumii se încadrează în categoria „protecționismului dăunător”, în contrast cu măsurile restrictive generate de impunerea respectării unor standarde necesare de mediu, sociale și legate de guvernare, asociate cu „protecționismul bun”. Majoritatea țărilor în dezvoltare/emergente continuă liberalizarea regimului ISD în anumite sectoare care nu afectează securitatea națională, având în vedere că acestea reprezintă principala lor sursă de capital. Însă pornind de la un nivel mai ridicat de restricții, țările în dezvoltare continuă să fie mai protecționiste decât cele dezvoltate. Incertitudinea cu privire la relansarea economică după criza Covid-19 se reflectă și în sfera regimului ISD, tendințele protecționiste devenind din ce în ce mai proeminente, deși efectul lor negativ este evident.

Determinanți ai tendințelor protecționiste actuale

Experții Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD), ai Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) și ai Fondului

Monetar Internațional (FMI), în rapoartele privind situația economiei mondiale, a comerțului și investițiilor internaționale, evidențiază o înclinație îngrijorătoare către intervenționism, protecționism și trecerea de la un cadru de reglementare multilateral la cadre regionale și bilaterale (UNCTAD, 2020a; WTO, 2020; IMF, 2020).

În literatura de specialitate s-a evidențiat că, în timpul unei crize ample, multe guverne apelează la măsuri protecționiste, în scopul apărării intereselor naționale. În astfel de circumstanțe, crește probabilitatea unei propagări în lanț a comportamentului protecționist (Evenett, 2019). Însă *războiul comercial inițiat de SUA împotriva Chinei*, chiar și fără a fi însoțit de o criză internațională, a generat efecte similare, de *domino al măsurilor protecționiste*, peste care s-a suprapus criza COVID-19.

Fațetele diverse ale războiului comercial dintre SUA și China evidențiază că disputele și tensiunile comerciale dintre cei doi lideri mondiali nu îmbracă forma unui simplu război comercial, ci acesta este asociat cu unul ideologic și unul pentru dominația în plan global, nefiind limitat la comerț, ci extinzându-se și asupra economiei, tehnologiei, investițiilor, securității și valorilor politice. Piedicile din calea fluxurilor de ISD nu sunt legate doar de reglementări, măsuri și norme restrictive, care protejează anumite sectoare din economia națională/regională, ci și de *rațiuni de natură geopolitică*. Totodată, în *sfera politicilor industriale*, se remarcă o schimbare majoră, de la abordarea „laissez-faire”, la sporirea intervenționismului și a rolului statului. Și *economia digitală* este amenințată de protecționism, țările participante la dezbaterea internațională pe tema taxării serviciilor digitale fiind departe de un consens, SUA retrăgându-se de la masa tratatelor sub egida Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) în iunie 2020. La rândul său, *pandemia de COVID-19* este însoțită de noi tendințe protecționiste, care nu se limitează la comerțul cu medicamente, dispozitive medicale și materiale sanitare. Toți acești factori vor fi abordați în cele ce urmează.

Legăturile strânse dintre politicile industriale naționale, transformările structurale din economia mondială și tendințele protecționiste

Tendințele protecționiste se suprapun transformărilor structurale profunde din economia mondială. Aceste transformări reflectă cea de-a patra revoluție industrială, bazată deopotrivă pe noi tehnologii și digitalizarea economiilor și faptul că în costurile totale de producție, importanța costurilor forței de muncă este în scădere. Avantajele competitive ale industriei prelucrătoare concentrate în zone cu un cost redus al forței de muncă au început să se diminueze odată cu prezența în creștere a roboților industriali, ceea ce a determinat deja schimbarea configurației rețelelor globale de producție (RGP). La aceasta se adaugă și creșterea costului forței de muncă în economiile emergente și sporirea riscurilor geopolitice, ceea ce creează premise solide pentru mutarea activităților de producție în țările de origine. Însă și țări în dezvoltare/emergente, precum China, India, Brazilia și Mexic, dispun de stocuri semnificative de roboți industriali, noi tehnologii și economii digitalizate. Companiile multinaționale prezente în aceste țări pot decide să rămână, pentru a beneficia în continuare de aptitudinile forței de muncă și pentru a evita costurile suplimentare generate de delocalizarea capacităților productive. Deși tendința de delocalizare a producției (repatrierea facilităților de producție în țările de origine sau în altele) se va intensifica în următorii ani, pe fondul automatizării producției internaționale și a lanțurilor globale ale valorii (LGV), aceasta nu va afecta uniform toate industriile și țările lumii, iar delocalizarea motivată

de rațiuni tehnologice va rămâne limitată (UNCTAD, 2020a). Inovarea este deopotrivă elementul central al strategiilor companiilor și al strategiilor naționale de creștere și dezvoltare (Cornell University-INSEAD-WIPO, 2020). Aceasta se reflectă și asupra poziționării economiilor lumii în clasamentul internațional ținând cont de indicele global al inovării (Tabelul 1).

Note: Din 2011, Elveția ocupă locul 1. Coreea de Sud a intrat pentru prima dată în top 10 în 2020. În 2020, China s-a menținut pe locul al 14-lea, în 2019 intrând pentru prima dată în top 15. Este singura economie cu venituri medii care se află în top 30. Pe parcursul ultimilor șapte ani, China, Filipine, India și Vietnam sunt economiile din top 50 cu cele mai semnificative progrese în materie de inovare. Deși Brazilia ocupă doar locul 62 în clasamentul mondial al economiilor în funcție de indicele global al inovării la nivelul anului 2020 (în urcare cu patru poziții față de 2019), totuși are o intensitate a cercetării-dezvoltării comparabilă cu țări europene (precum Spania și Portugalia), are companii multinaționale în domeniul cercetării-dezvoltării și găzduiește clustere majore în domeniul științei și tehnologiei.

Ținând cont de faptul că *schimburile comerciale și investițiile internaționale gravitează în jurul lanțurilor globale ale valorii*, prin circuitul inputurilor generate și receptate pentru producția de export, este de așteptat ca orice nou val de protecționism să genereze costuri semnificative, amplificate de o serie de factori:

(1) hiperspecializarea în sarcini și producția de părți

Tabelul 1: Ierarhiile celor mai bine clasate zece economii pe grupe de venituri în funcție de indicele global al inovării[2] la nivelul anului 2020 (în paranteză, poziția ocupată în clasamentul mondial al celor 131 de economii analizate)

Economii cu venituri ridicate (total mondial 49)	Economii cu venituri medii- ridicate (total mondial 37)	Economii cu venituri medii- scăzute (total mondial 29)	Economii cu venituri scăzute (total mondial 16)
1. Elveția (1)	1. China (14)	1. Vietnam (42)	1. Tanzania (88)
2. Suedia (2)	2. Malaysia (33)	2. Ucraina (45)	2. Rwanda (91)
3. SUA (3)	3. Bulgaria (37)	3. India (48)	3. Nepal (95)
4. Marea Britanie (4)	4. Thailanda (44)	4. Filipine (50)	4. Tadjikistan (109)
5. Olanda (5)	5. România (46)	5. Mongolia (58)	5. Malawi (111)
6. Danemarca (6)	6. Rusia (47)	6. R. Moldova (59)	6. Uganda (114)
7. Finlanda (7)	7. Muntenegru (49)	7. Tunisia (65)	7. Madagascar (115)
8. Singapore (8)	8. Turcia (51)	8. Maroc (75)	8. Burkina Faso (118)
9. Germania (9)	9. Mauritius (52)	9. Indonezia (85)	9. Mali (123)
10. Coreea de Sud (10)	10. Serbia (53)	10. Kenya (86)	10. Mozambic (124)

Sursa: Cornell University-INSEAD-WIPO, 2020.

componente, care implică multiplicarea costurilor de-a lungul LGV; (2) măsurile protecționiste îndreptate împotriva unei țări se repercutează asupra tuturor participanților la LGV, inclusiv asupra inițiatorilor acestora, neavând efecte doar asupra țărilor direct țintite de barierele impuse (de pildă, exporturile Chinei în SUA au o valoare adăugată semnificativă din țări precum Japonia, Coreea de Sud, SUA și Germania, în timp ce exporturile SUA în China încorporează o valoare adăugată ridicată din țări precum Canada, China, Japonia, Mexic); (3) incertitudinea generată se reflectă asupra comportamentului companiilor, reticente în inițierea de investiții; (4) remodelarea lanțurilor de aprovizionare, prin reorganizarea acestora (relocalizare, scurtare etc.), are efecte directe asupra companiilor partenere, inclusiv prin imposibilitatea unora dintre ele să mai furnizeze părți, componente și servicii sau să respecte termenele de livrare; (5) sporirea costurilor de tranzacționare este însoțită de diminuarea fluxurilor comerciale, iar comerțul derulat prin LGV are un efect mult mai ridicat asupra creșterii economice și pieței forței de muncă decât cel din afara LGV; (6) majorarea costurilor de producție este însoțită de majorarea prețurilor, consumatorii finali fiind direct afectați (IBRD-WB, 2020).

În materie de *politici industriale*, se remarcă o schimbare majoră, de la abordarea „laissez-faire”, la sporirea intervenționismului și a rolului statului, nu doar în țări în dezvoltare, dar și dezvoltate. În ultimul deceniu, cel puțin 110 țări au prezentat intenții sau politici explicite de dezvoltare industrială, nu numai din rațiuni legate de dezvoltarea economică și crearea de noi locuri de muncă, dar și pentru reducerea sărăciei, participarea la revoluția industrială și la LGV și atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă. La astfel de obiective se adaugă cele de *securitate națională*, dar și *lupta pentru poziția de lider în tehnologii avansate și LGV strategice*, cu o puternică tentă protecționistă (UNCTAD, 2020a). În perioada recentă s-au agravat temerile legate de situația companiilor din sectoare strategice care, slăbite în urma crizei sanitare, s-ar putea confrunta cu riscul preluării de către companii din alte țări precum China (inclusiv întreprinderi de stat sau controlate de stat) (Solis, 2020). *Naționalismul economic* este așadar pe o pantă ascendentă.

Țările în dezvoltare se tem de dezindustrializarea prematură, în timp ce cele dezvoltate au în vedere reconstruirea bazei industriale (prin subvenții, stimulente fiscale, investiții publice pentru sporirea capacității productive interne), dar mai ales

poziționarea strategică în domeniul tehnologiilor avansate. Zonele economice speciale, axate pe atragerea de ISD, continuă să își sporească numărul și să se diversifice, în prezent fiind peste 5.400 de astfel de zone în aproximativ 150 de economii, comparativ cu 4.000 în 2015. Numeroase astfel de zone economice speciale ținesc concentrarea de know-how și tehnologie în industrii intensive în capital și inovare (în China și Coreea de Sud, de exemplu, sunt clustere specializate în componente electronice, baterii, semiconductori, în India clustere specializate în servicii IT). *Astfel de inițiative nu generează doar tendințe protecționiste, ci și măsuri de stimulare a transferului de tehnologie și modernizarea capacităților productive naționale prin programe de facilitare a comerțului și investițiilor*. Pandemia de Covid-19 a atras după sine noi măsuri în domeniile-cheie, fiind evidențiată importanța strategică a industriei farmaceutice și de echipamente medicale, de exemplu (UNCTAD, 2020a).

Sporirea intervenționismului și protecționismului în țările avansate înseamnă blocarea accesului la tehnologii pentru țări în dezvoltare/emergente, ceea ce stimulează parteneriatele pe direcția Sud-Sud, dar și eforturile naționale de cercetare-dezvoltare-inovare, cum este cazul Chinei. O tendință care s-ar putea accelera în anii care urmează este intensificarea eforturilor de integrare economică regională, bilaterală și chiar ad hoc, în detrimentul cooperării economice internaționale (UNCTAD, 2020a).

Schimbări concomitente, pe multiple planuri

Reconfigurarea producției internaționale. Producția internațională, sub impactul noilor tehnologii, politici economice și standarde mai stricte de mediu, sociale și legate de guvernare (MSG sau acronimul ESG în limba engleză), poate avea mai multe traiectorii: (1) **Relocalizarea din țările gazdă în țările de origine, care conduce la lanțuri mai scurte și mai puțin fragmentate de valoare adăugată, precum și o mai mare concentrare geografică a valorii adăugate.** Cele mai afectate sunt industriile intensive în tehnologii avansate, economiile dependente de creștere axată pe export și cele participante la lanțurile globale de valoare adăugată. Relocalizarea înseamnă retragerea investițiilor din țara gazdă, pentru unele economii aceasta implicând nevoia de reindustrializare sau contracararea efectelor dezindustrializării premature. (2) **Diversificarea conduce la o mai mare distribuie a activităților**

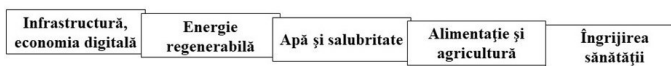
economice, sporește oportunitățile pentru noii intrați (economii și firme) în direcția participării la lanțurile globale de valoare adăugată. Digitalizarea lanțurilor de aprovizionare necesită deopotrivă infrastructură hard și soft de calitate ridicată. (3) Regionalizarea contribuie la reducerea lungimii lanțurilor de aprovizionare, dar nu și a fragmentării acestora, însemnând o trecere de la investiții în căutare de eficiență de piață internațională la investiții în căutare de piață pe plan regional. Necesită cooperarea cu vecinii în dezvoltarea industrială, comerț și investiții. (4) Replicarea înseamnă tranziția de la investiții în activități industriale pe scară largă la industria prelucrătoare distribuită și lanțuri de valoare adăugată mai scurte, producția de bunuri fiind realizată cât mai aproape de locul în care acestea sunt utilizate și conform cerințelor și exigențelor clienților. Pentru aceasta este nevoie de o rețea digitală de amplasamente de producție descentralizate, în mai multe locuri, conectate prin tehnologie digitală. Producția la cerere înseamnă flexibilitate și adaptare rapidă la solicitările clienților, în contrast cu producția de bunuri de masă (UNCTAD, 2020a).

Schimbarea strategiilor de dezvoltare. Tendința generală înregistrată recent în sfera producției internaționale indică LGV mai scurte, o concentrare mai ridicată a valorii adăugate și o scădere a investițiilor internaționale în active fizice productive. Toate acestea sunt însoțite de provocări majore pentru țările în curs de dezvoltare. Timp de decenii, strategiile lor de dezvoltare și industrializare au depins de atragerea ISD, de creșterea participării și captarea unei valori cât mai mari în LGV, de avansul tehnologic și digitalizarea economiei. Transformările profunde din planul producției internaționale sunt de durată și necesită o schimbare a strategiilor de dezvoltare (UNCTAD, 2020a).

Pe această bază, se impune reechilibrarea către creștere bazată pe cererea internă și regională și promovarea investițiilor în infrastructură și servicii interne, având în vedere și Obiectivele de dezvoltare durabilă. Investitorii nu mai sunt în căutare de oportunități asociate proiectelor din industria prelucrătoare, ci vizează proiecte de creare de valoare în infrastructură, energie regenerabilă, apă și salubritate, alimentație și agricultură și îngrijirea sănătății, ținând cont de priorități induse de: noua revoluție industrială, digitalizarea economiei, dezvoltarea durabilă, dar și intensificarea naționalismului economic

(UNCTAD, 2020a). *Criza Covid-19 se manifestă într-o perioadă de profunde schimbări și transformări din planul economiei mondiale, contribuind la amplificarea și accelerarea acestora.*

Figura 1: Sectoare prioritare pentru investiții în prezent

Sursa: Figură elaborată de autor pe baza literaturii de specialitate.

Pe fondul șocurilor simultane în sfera cererii și a ofertei și al efectelor adverse ale acestora, s-a relevat o dată în plus cât de interconectate sunt fluxurile comerciale și investiționale internaționale, țările lumii regândindu-și strategiile de politică economică pentru a reduce vulnerabilitatea la șocurile economice globale (Seric, Hauge, 2020a; 2020b; Coveri *et al.*, 2020). Mai mult decât atât, **perspectivele au devenit și mai incerte sub impactul pandemiei de Covid-19.** Aceasta a fost însoțită de noi restricții, unele țări înăsprind reglementările privind investițiile și introducând măsuri temporare pentru a preveni preluările străine în timpul crizei (Seric, Hauge, 2020a; UNCTAD, 2020a).

Cu cât provocările și riscurile din exterior devin mai proeminente, cu atât tentanța de a recurge la măsuri de protejare a companiilor și sectoarelor economiei naționale devine mai puternică. Este evident că măsurile protecționiste dintr-un domeniu afectează și alte sectoare (de pildă, cele din sfera comerțului se răsfrâng și asupra fluxurilor de ISD), deoarece aceste măsuri descurajează activitățile rețelelor globale de producție, în cadrul cărora libera circulație a bunurilor și serviciilor între firme din diferite țări este vitală (Görg, Labonte, 2011). Având în vedere că evoluția economiei mondiale este incertă în acest moment, sub impactul crizei Covid-19, de aceasta depind și deciziile actorilor economici de a investi în continuare sau, dimpotrivă, de a dezinvesti sau a aștepta o perioadă mai favorabilă pentru noi proiecte de investiții.

„America pe primul plan” și urmărirea intereselor naționale

La reuniunea Forumului Economic Mondial de la Davos din 2018, Donald Trump a subliniat în discursul său că SUA vor ține cont de interesul național, îndemnând și celelalte țări să facă același lucru. Însă unde se poate ajunge dacă interesul național al unui actor major de pe scena internațională încalcă drepturile altor state ale lumii? În relațiile SUA cu UE, la fricțiunile

generate de factori precum subvențiile din industria aeronautică și agricultură s-au adăugat recent și altele, precum cele privind taxarea unor servicii digitale, printre marile companii afectate de astfel de măsuri fiind și GAFA (Google, Amazon, Facebook și Apple). Mai mult decât atât, în perioada pandemiei de COVID-19, SUA și UE au adoptat poziții diametral opuse față de noile riscuri induse de noul coronavirus, SUA fiind acuzată chiar de acte de „piraterie” în acțiunile sale de a asigura materialele și echipamentele sanitare necesare populației americane, în detrimentul partenerilor europeni, ceea ce a ridicat o serie de întrebări legate de câtă încredere mai există în relațiile bilaterale.

Punerea față în față a celor două războaie comerciale actuale, cel dintre SUA și China, pe de o parte și cel dintre SUA și UE, pe de altă parte (care vor fi, probabil, temperate și chiar abandonate de noua administrație a SUA), ne indică două aspecte relevante ale relațiilor internaționale.

(1) În pofida divergențelor, țările dezvoltate fac front comun pentru a consolida normele internaționale care reglementează domenii-cheie precum subvențiile și transferurile forțate de tehnologie. În prezent, singura țară emergentă care are capacitatea de a ajunge din urmă țările dezvoltate este China.

(2) Spre deosebire de războiul comercial dintre SUA și China, cel dintre SUA și UE este mai degrabă unul al declarațiilor și amenințărilor, fiecare parte fiind prudentă în ceea ce privește măsurile protecționiste impuse celeilalte *de facto*. Totodată, măsurile impuse de SUA nu par să fi afectat exportul de bunuri al UE. Deficitul comercial al SUA în relație cu UE în planul comerțului cu bunuri a continuat să crească în perioada 2017-2019, în pofida intensificării naționalismului economic în timpul mandatului lui Donald Trump și a unor restricții comerciale fără precedent, odată cu recurgerea intensă de către președintele SUA la secțiunea 301 din Legea comerțului din 1974 (vizând „acte, politici sau practici nejustificate, definite ca fiind incompatibile cu drepturile legale internaționale ale SUA și care împovărează sau restricționează comerțul SUA”) și secțiunea 232 din Legea comerțului din 1962 (vizând securitatea națională). Datele statistice evidențiază cât de interdependente sunt cele două economii, o evidență de netăgăduit constând de pildă în faptul că un procentaj de peste 30% din stocurile de ISD receptate și generate de UE provine din/se îndreaptă către SUA (Eurostat,

2020). Relațiile bilaterale reprezintă „cea mai extinsă și complexă relație economică din lume” (USTR, 2020), însă eliminarea incertitudinii este o condiție *sine qua non* pentru continuarea consolidării acestora.

Politicile comerciale și investiționale ale actorilor-cheie din planul relațiilor internaționale au fost marcate de o amplificare evidentă a tendințelor protecționiste, încă dinainte de manifestarea pandemiei de COVID-19. Numeroase măsuri restrictive au vizat în mod direct China, care este și continuă să fie considerată de organizațiile internaționale o țară în dezvoltare, iar în temeiul acestui statut este scutită de asumarea anumitor obligații, ceea ce îi conferă avantaje competitive în fața concurenților, deopotrivă din rândul țărilor dezvoltate și în dezvoltare.

Perioada recentă a fost dominată de confruntarea dintre SUA și China, de limitarea tot mai evidentă a cooperării internaționale în domeniul științei și tehnologiei și de noi forme de bariere în sfera investițiilor, din motive legate de securitate națională.

Din 2018, se remarcă un nou val de protecționism, alimentat de tensiunile dintre Statele Unite și China, având în vedere și ponderile lor însemnate în fluxurile comerciale internaționale. În 2018, cele două țări și-au impus reciproc, succesiv, taxe vamale sporite, acoperind mai mult de jumătate din comerțul lor bilateral (aproximativ 70% din exporturile SUA către China și aproape jumătate din importurile SUA din China). Se estimează că importurile SUA de bunuri intermediare din China pe termen lung vor scădea cu peste 40%, reducere mult mai accentuată decât cea a importurilor de bunuri de consum (9%) și bunuri de capital (26%). SUA au impus, de asemenea, taxe vamale suplimentare și pentru alte țări (la produse diverse, precum panouri solare, mașini de spălat, oțel și aluminiu), provocând represalii din partea partenerilor comerciali afectați (IBRD-WB, 2020).

Efectele pandemiei de Covid-19

Experții internaționali consideră că, în timp ce protecționismul național temporar poate servi intereselor urgente ale unei țări și poate stimula producția internă, în schimb există pericolul alunecării în direcția naționalismului necontrolat, cu repercusiuni pe termen lung asupra schimburilor comerciale și investiționale internaționale și, implicit, asupra relațiilor dintre națiuni (World Economic Forum, 2020). Ne aflăm, așadar, departe de un „capitalism al părților implicate”, [3] care să țină cont deopotrivă de interesele statelor,

companiilor și societății, având în vedere un set de obiective de mediu, sociale și referitoare la guvernanță.

Accentuarea tendințelor protecționiste din sfera comerțului și a investițiilor a devenit cu atât mai evidentă pe parcursul pandemiei de Covid-19, încât termenul de *deglobalizare* este tot mai frecvent utilizat. Însă, în timp ce *procesul de deglobalizare „fizică” a fost accelerat de criza actuală, în schimb, globalizarea online, digitală, a fost intens stimulată.*

Epidemia de COVID-19 s-a transformat în pandemie (confirmată de Organizația Mondială a Sănătății în 11 martie 2020), considerată de experții FMI „un dezastru rar întâlnit” (Gopinath, 2020). Lumea s-a schimbat radical în doar câteva luni. Pe măsură ce țările au implementat măsurile necesare de carantină și distanțare socială pentru a preveni răspândirea pandemiei, lumea a ajuns într-o „Mare Izolare”, iar economia mondială a intrat în recesiune (IMF, 2020). Situația economică s-a schimbat și continuă să se schimbe profund în întreaga lume, făcând necesară implicarea directă a statului și a băncilor centrale în economie. FMI a confirmat că actuala criză este cea mai gravă de la Marea Depresiune din 1929-1933, depășind ca intensitate criza financiară internațională din 2008-2009.

Un aspect important care trebuie luat în calcul este acela al **comportamentului consumatorilor și companiilor** în perioada pandemiei de COVID-19: consumatorii aleg mai degrabă să economisească decât să cheltuiască, iar o pondere însemnată a investitorilor aleg să amâne investițiile planificate, ceea ce face ca rata inflației să se mențină redusă. Totodată, măsurile fiscale ample de stimulare a economiei, estimate la peste 11.000 miliarde de dolari la nivelul G20, însoțite de sporirea deficitelor fiscale (17% din PIB în țările OCDE) și o datorie publică medie de 140% din PIB în țările dezvoltate, asociate cu un nou rol al băncilor centrale (acela de susținere a pachetelor masive de stimulare a economiilor naționale) induc riscuri, dar nu de natura unei crize a datoriei suverane (EIU, 2020).

Autonomia strategică, o soluție?

Autonomia economică nu este un concept nou. Acest termen a fost utilizat frecvent în domeniul social, însă a avut o prezență sporadică în teoria relațiilor economice internaționale. În primul caz, este considerat a fi un „produs al capitalismului”, deoarece „piața și nu statul generează oportunități pentru câștigarea existenței”, prin prisma independenței

economice a populației, ca garant al capacității de a-și exercita drepturile democratice (McMann, 2012). În al doilea caz, autonomia economică este definită drept „capacitatea companiilor și a statelor de a lua decizii independente cu privire la viitorul lor economic” (Sarooshi, 2004). Nevoia de autonomie economică a fost percepută ca fiind din ce în ce mai stringentă odată cu sporirea dependenței economice a țărilor lumii de China și a dependenței energetice de Rusia, apogeul fiind însă atins în perioada pandemiei de COVID-19, prin întreruperea temporară a aprovizionării de-a lungul lanțurilor globale de producție.

În ultimele decenii, lanțurile globale ale valorii și-au sporit deopotrivă lungimea și complexitatea, pe măsură ce companiile s-au extins în întreaga lume. Din 2000, valoarea bunurilor intermediare tranzacționate la nivel global s-a triplat, ajungând la peste 10.000 miliarde de dolari anual. Însă companiile multinaționale nu au avut doar beneficii obținute prin prisma eficienței, a reducerii costurilor de producție și a apropierei de piețele majore. Acestea s-au confruntat și cu riscuri, dintre care cel mai grav este întreruperea lanțurilor de aprovizionare. Companiile se pot aștepta ca astfel de întreruperi, cu o durată medie de o lună sau mai mult să se manifeste la fiecare 3,7 ani, cele mai grave astfel de evenimente având un impact financiar major asupra lor (McKinsey Global Institute, 2020).

Rapoarte recente ale organizațiilor internaționale indică o tendință evidentă de sporire a atenției statelor membre ale G20 asupra salvagădării intereselor esențiale de securitate națională începând din 2018. Sunt avute în vedere, printre altele, accesul la date personale sensibile și achiziționarea de tehnologii avansate cu dublă utilizare, civilă și militară. În perioada octombrie 2018-mai 2019, Franța, Germania, Italia, SUA, UE au adoptat noi politici sau au înăsprit legislația în vigoare (cu excepția UE, celelalte economii aveau deja politici de monitorizare a ISD) (OECD-WTO-UNCTAD, 2019a). Din cauzistica măsurilor restrictive adoptate în perioada 2018-2020,[4] se remarcă: (1) *adoptarea de politici protecționiste – în primă instanță de către țările dezvoltate, apoi de către țările în dezvoltare/emergente și* (2) *intensificarea măsurilor protecționiste pe perioada pandemiei de Covid-19, deopotrivă la nivelul țărilor dezvoltate și în dezvoltare/emergente, fie în direcția monitorizării ISD pentru evitarea preluării de active strategice, fie în cea a obținerii*

autonomiei strategice în plan economic (OECD-WTO-UNCTAD, 2019b; 2019c; UNCTAD, 2020b).

Calea către autonomia strategică este considerată de China drept o reacție normală de răspuns și o formă de apărare împotriva decuplării de SUA, deși aceasta este în dezavantajul său. La rândul său, India a anunțat *Misiunea pentru independența economică* (Atma-Nirbhar Bharat Abhiyan), în contextul pandemiei de Covid-19 și al dependenței excesive de anumite categorii de importuri.

Odată ce efectele devastatoare ale Covid-19 au devenit evidente, premierul Narendra Modi a recurs la un program de măsuri ferme de relansare a economiei indiene. Acesta mizează pe *susținerea industriei prelucrătoare locale și a lanțurilor locale de aprovizionare*, în contextul mai larg al dependenței excesive a Indiei de anumite categorii de importuri [5] și al obiectivului de asigurare a autonomiei strategice a țării. Discursul său din 12 mai 2020 a fost unul puternic naționalist, bazat pe sloganul „*vocal pentru local*”. Premierul a anunțat *Misiunea pentru independența economică a Indiei* [6] (Atma-Nirbhar Bharat Abhiyan), însoțită de un *pachet de măsuri de stimulare a economiei în valoare de 20.000 miliarde de rupii (aproximativ 265 miliarde de dolari), reprezentând 10% din PIB-ul Indiei*.

Cei cinci piloni ai Misiunii sunt: tranziție economică rapidă, nu schimbări treptate; infrastructură de nivel mondial, care să reprezinte India modernă; un sistem bazat pe tehnologie modernă; demografie dinamică și cerere care să contribuie la utilizarea puterii cererii și a ofertei la întregul său potențial. *Măsurile de reformă* în vederea obținerii independenței economice a Indiei includ: reforma lanțurilor de aprovizionare în agricultură, un sistem rațional de impozitare, legi simple și clare, resurse umane capabile (reforma pieței muncii) și un sistem financiar puternic. Pentru *industria militară*, se au în vedere, printre altele, reducerea importurilor și stimularea companiilor străine să producă în India, dar și încurajarea achizițiilor publice din surse interne.

Cu toate acestea *independența economică a Indiei este dificil de realizat*, în măsura în care costurile de producție sunt mult mai ridicate în India decât în țările vecine (China, spre exemplu). Pe de altă parte, *susținerea industriei prelucrătoare locale și a lanțurilor locale de aprovizionare* este un proces de durată, complex și dificil, având în vedere nu doar provocările interne, dar și cele din plan regional și internațional.

În ceea ce privește China, reacția acesteia la

măsurile protecționiste adoptate de parteneri-cheie a fost cea de înclinație către autonomia strategică. Într-un Comunicat ce sintetizează direcțiile principale de acțiune care vor fi incluse în cel de-al 14-lea plan cincinal al Chinei pentru perioada 2021-2025, se arată că inovația este elementul-cheie al dezvoltării moderne, inclusiv prin „transformarea autonomiei tehnologice într-un sprijin strategic pentru dezvoltarea națională”. Conducerea chineză consideră dependența de tehnologiile de peste hotare, cum ar fi cipurile electronice (semiconductorii), drept o slăbiciune majoră, în special în urma extinderii politicilor SUA de control al exporturilor (Price *et al.*, 2020). Aceasta cu atât mai mult cu cât SUA, pe parcursul administrației Trump, și-a exprimat intenția de „decuplare” de economia Chinei. Se are în vedere reducerea dependenței de furnizorii străini pentru produse strategice precum alimente, energie și cipuri electronice. Calea către autonomia strategică este considerată de China drept o formă de asigurare sau apărare împotriva decuplării de SUA și aliații lor, deși experți chinezi apreciază că ar fi în avantajul Chinei să nu apeleze la această cale (McDonald, 2020).

Însă independența economică a unei țări este dificil de realizat, având în vedere: (1) **interdependențele profunde între economiile lumii, cel puțin în plan regional;** (2) **perspectiva renunțării la avantajele internaționalizării, ținând cont de rațiunile care au condus în timp la sporirea fluxurilor comerciale și investiționale internaționale (avantaje comparative și competitive, în materie de forță de muncă, putere de cumpărare și cerere, avans tehnologic, nivel de dezvoltare a infrastructurii, conectivitate, economia cunoașterii, cadrul legislativ, progresul reformelor, stabilitatea politică etc.);** (3) **constrângerile din plan național, existente și în absența pandemiei de Covid-19;** (4) **noi provocări sincronizate: reducerea consumului privat, a investițiilor productive, a fluxurilor comerciale și investiționale, în paralel cu majorarea ratei șomajului, a deficitului bugetar și a datoriei publice, odată cu intrarea în recesiune și necesitatea adoptării de măsuri anticriză.**

Determinanți majori ai tendințelor protecționiste în sfera ISD

Motivațiile pentru restricționarea ISD sunt variate, de la protejarea unor tehnologii avansate, menținerea locurilor de muncă și încurajarea producției locale (cerințe privind conținutul local), la menținerea controlului asupra companiilor

naționale și stimularea transferului de tehnologie în plan național, în general țările în dezvoltare fiind mai protecționiste decât cele dezvoltate (De Bolle, Zettelmeyer, 2019).

Criza financiară internațională din 2007-2008 a generat un val de tendințe protecționiste și intervenționiste, o scădere treptată a ratei rentabilității ISD și o trecere de la cadrele multilaterale de negociere la cele regionale și bilaterale (UNCTAD, 2020a). Însă alte studii evidențiază că până în 2016-2017, nu se observă totuși o tendință de intensificare abruptă a protecționismului, aceasta apărând abia din 2018 (Evenett, 2019). În Raportul UNCTAD privind politicile din sfera ISD în 2009, se arată că măsurile de promovare a ISD coexistă cu cele de discriminare a investitorilor străini, inclusiv prin mijloace mascate (achiziții publice cu un ridicat conținut local, în special în cazul proiectelor de infrastructură publică, împiedicarea băncilor să acorde credite agenților economici externi, invocarea excepțiilor din motive legate de securitatea națională etc.). Raportul menționează și temerile legate de preluarea „campionilor naționali” de către investitorii străini (UNCTAD, 2009). Trebuie subliniat că această dihotomie, liberalizare-promovare a investițiilor versus intensificarea reglementării ISD în vederea atingerii obiectivelor de politică economică se remarcă în toate statele lumii, în unele mai pronunțat, în altele mai puțin intens. În Raportul UNCTAD cu analize referitoare la anul 2016, se arată că 80% dintre măsurile adoptate în plan global sunt în favoarea liberalizării ISD și numai 20% restricționează ISD (UNCTAD, 2017).

În special din 2017-2018, după ce un val de investiții chineze a condus la preluarea de către companii chineze a controlului asupra unor firme străine de înaltă tehnologie și a altor active strategice, a sporit îngrijorarea unor țări (în special dezvoltate, în frunte cu SUA) cu privire la efectele acestor preluări în planul competitivității naționale și al protejării intereselor naționale.[7]

Țările dezvoltate sunt cele care „au dat tonul” noului val de protecționism din sfera ISD, fiind demne de menționat măsurile de monitorizare a investițiilor străine în statele membre ale UE, dar și în SUA și Japonia. Deși acestea sunt considerate de țările care le adoptă drept căi de eliminare a ISD „dăunătoare”, este dificil de trasat o graniță exactă între simpla protecție a economiei și formele de protecționism care vizează blocarea accesului investitorilor din alte țări la active strategice, pentru a frâna avansul lor tehnologic.

În Comunicarea Comisiei Europene, *Încurajarea investițiilor străine directe, asigurându-se totodată protejarea intereselor esențiale* (Comisia Europeană, 2017), se evidențiază că „Investițiile străine directe reprezintă o sursă importantă de creștere economică, locuri de muncă și inovare. Acestea au adus beneficii importante pentru Uniune și pentru restul lumii. Din acest motiv, UE dorește să mențină un mediu de investiții deschis. În același timp, în documentul de reflecție referitor la valorificarea oportunităților oferite de globalizare sunt confirmate preocupările crescânde legate de achizițiile strategice de întreprinderi europene care dețin tehnologii-cheie, efectuate de investitori străini, în special de întreprinderi de stat. În plan internațional, regimul de investiții al UE se numără printre cele mai deschise, însă pe măsură ce apar noi tendințe în materie de investiții (inclusiv prin prisma rolului jucat de unele economii emergente ca furnizori de ISD, precum China, dar și al întreprinderilor de stat și al unor firme private care au acces la finanțare sau alte măsuri de sprijin din partea statului, care le permit să fie mai competitive în raport cu altele, se conturează riscul ca „în cazuri individuale, investitorii străini să încerce să dobândească controlul sau să obțină influență în întreprinderi europene ale căror activități au repercusiuni asupra tehnologiilor critice, a infrastructurii, a materiilor prime sau a informațiilor sensibile”).

Această Comunicare trebuie corelată cu „UE-China – O perspectivă strategică” din martie 2019, care evidențiază că „puterea economică a Chinei și influența sa politică au sporit cu o amploare și viteză fără precedent, reflectând ambiția sa de a deveni lider mondial. China nu mai poate fi considerată o țară în curs de dezvoltare. Este un actor mondial de prim rang și un lider în domeniul tehnologic. Consolidarea prezenței sale în întreaga lume, inclusiv în Europa, ar trebui să fie însoțită de asumarea mai multor responsabilități pentru apărarea ordinii internaționale bazate pe norme, precum și de un grad sporit de reciprocitate, nediscriminare și deschidere a sistemului său”.

În *Regulamentul UE 452/2019 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 martie 2019*, de stabilire a unui cadru pentru examinarea ISD în Uniune (aplicat de la 11 octombrie 2020), se stabilește cadrul general de examinare a ISD din motive privind securitatea sau ordinea publică. ISD vor fi analizate din perspective impactului asupra: „(a) infrastructurii critice, fie ea fizică sau virtuală, inclusiv infrastructura din domeniul energiei, al transporturilor, al apei, al sănătății, al

comunicațiilor, al mass-mediei, al prelucrării sau stocării datelor, infrastructura aerospațială, infrastructura din domeniul apărării sau infrastructura electorală ori financiară, asupra instalațiilor sensibile, precum și asupra terenurilor și proprietăților imobiliare, esențiale pentru utilizarea unei astfel de infrastructuri; (b) tehnologiilor critice și produselor cu dublă utilizare, astfel cum sunt definite la articolul 2 punctul 1 din Regulamentul (CE) nr. 428/2009 al Consiliului, inclusiv tehnologiile inteligenței artificiale, ale roboticii, ale semiconducătorilor și ale securității cibernetice, tehnologiilor aerospațiale, tehnologiilor din domeniul apărării și din cel al stocării energiei, tehnologiilor cuantice și nucleare, precum și nanotehnologiilor și biotehnologiilor; (c) aprovizionării în ceea ce privește factorii de producție critici, inclusiv energia sau materiile prime, precum și asupra securității materiale; (d) accesului la informații sensibile, inclusiv la date cu caracter personal, sau asupra capacității de a controla aceste informații; sau (e) libertății și pluralismului mass-mediei”. Primul criteriu luat în calcul pentru a stabili dacă o investiție poate afecta securitatea și ordinea publică este legat de controlul investitorului „direct sau indirect de guvernul unei țări terțe, inclusiv de organisme de stat sau de forțele armate ale acesteia, inclusiv prin structura de proprietate sau prin finanțări semnificative”. Controlul autorităților comunitare asupra ISD din fiecare stat membru va fi exercitat prin raportarea anuală, până la 31 martie, a ISD realizate pe teritoriul lor.

România, ca stat membru al UE, a pregătit un proiect de Ordonanță de Urgență (OUG), prin care se modifică mecanismul actual de examinare a ISD, astfel încât să fie aplicate prevederile Regulamentului UE 452/2019. În acest sens, se are în vedere constituirea unei Comisii pentru examinarea investițiilor străine directe (CEISD), pe lângă Guvernul României, alcătuită din reprezentanți ai: aparatului de lucru al Premierului, Administrației Prezidențiale, Ministerului Economiei, Energiei și Mediului de Afaceri, Ministerului Finanțelor Publice, Ministerului Afacerilor Externe, Ministerul Apărării Naționale, Ministerului Justiției, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Român de Informații, Serviciului de Informații Externe și Consiliului Concurenței. Actul normativ prevede și solicitarea avizului Consiliului Operativ de Securitate Cibernetică (COSC), în situația în care ISD vizează sau implică tehnologii IT ce pot afecta sau aduce atingere securității sau ordinii publice a României. În situația în care se consideră că există

riscuri majore în ceea ce privește securitatea, va fi solicitat avizul Consiliului Suprem de Apărare a Țării. Investitorii străini din afara UE (persoane fizice sau firme) trebuie să notifice intenția privind ISD (în domenii precum energie, transport, agricultură, comunicații, militar) către autoritățile române. CEISD va emite un aviz pe baza informațiilor primite, deciziile fiind luate cu unanimitate, după care Guvernul va emite o hotărâre prin care autorizează sau respinge investiția. Entitățile direct implicate pot ataca în instanță decizia guvernului. Lipsa notificării unei asemenea investiții sau transmiterea de informații false/incomplete sunt pedepsite cu amenzi de 1-5% din cifra de afaceri.[8]

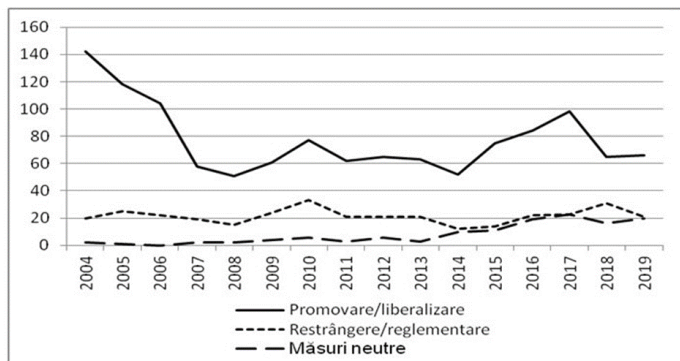
Deși China nu este menționată expres în Regulamentul 452/2019, este evident că investițiile chineze în infrastructură, energie, tehnologie și alte domenii sensibile la nivelul UE vor fi frânate. Aceasta chiar și în condițiile adoptării în viitorul apropiat a Acordului cuprinzător între UE și China privind investițiile (deși acordul de principiu a fost realizat în 30 decembrie 2020, este necesară definitivarea textului acestuia, semnarea de statele membre și ratificarea sa de către Parlamentul European).

Începând din 2018, se remarcă o tendință fermă, în crescendo, în direcția adoptării de regimuri de control mai strict al ISD, în special în ceea ce privește investițiile străine în industrii strategice și infrastructura critică. *Numeroase țări, majoritatea din categoria celor dezvoltate (dar și emergente, precum India), au recurs la măsuri protecționiste, având ca principal obiectiv protejarea securității lor naționale, numeroase dintre acestea reprezentând reacții la investițiile chineze, iar mai recent și la pandemia de COVID-19 (UNCTAD, 2020a).* Deși, statistic, anul 2018 apare ca fiind „vârful” măsurilor de restricționare a ISD din perioada recentă (Graficul 1), o analiză a atitudinii țărilor lumii față de ISD, în special în sectoare considerate a fi sensibile, arată că trendul protecționist continuă și chiar se intensifică.

Pandemia de COVID-19 a agravat temerile legate de situația companiilor din sectoare strategice care, slăbite în urma crizei sanitare, s-ar putea confrunta cu riscul preluării de către țări precum China (Solís, 2020). Criza actuală și incertitudinea cu privire la durata și intensitatea șocului (IMF, 2020) afectează și ISD, având în vedere evoluția cererii, posibilitatea întreruperii aprovizionării și veniturile incerte. Exacerbarea restricțiilor la export a devenit o realitate din martie 2020, nu doar pentru

medicamente și echipamente de protecție, dar și pentru alimente (Espitia, Rocha, Ruta, 2020).

Graficul 1: Numărul măsurilor adoptate în domeniul ISD, pe trei categorii principale, în perioada 2004-2019

Sursa: Grafic elaborat de autor pe baza datelor UNCTAD (2020a).

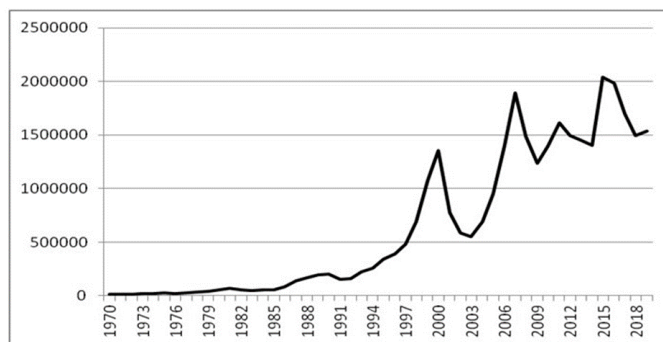
Noile restricții și reglementări din ultimii ani în materie de investiții reflectă îngrijorarea unor state ale lumii cu privire la securitatea națională și scenariul preluării excesive a controlului firmelor de înaltă tehnologie, a activelor strategice, a terenurilor sau a resurselor naturale de către investitori străini. Mai multe țări au înăsprit controlul asupra ISD sau iau în considerare noi proceduri de examinare a investițiilor. Argumentele privind securitatea națională sunt utilizate în prezent pe scară largă pentru a proteja interesele naționale, tehnologiile de bază și know-how-ul, elemente considerate primordiale în termeni de competitivitate națională (UNCTAD, 2020a). Însă acest termen nu este clar definit (Ufimtseva, 2020), astfel încât sub „pavăza” sa, pot fi impuse restricții discriminatorii, în detrimentul liberei concurențe. În următorii ani, este de așteptat ca proprietatea intelectuală din anumite industrii, cum ar fi serviciile financiare, telecomunicațiile, electronica, biotehnologia și chiar agricultura, să fie protejată din ce în ce mai riguros, ceea ce poate conduce la noi restricții legate de investiții (UNCTAD, 2020a).

Deși măsurile de promovare a ISD le depășesc numeric pe cele de restrângere sau reglementare suplimentară, evoluția lor indică o înclinație fermă în direcția protecționismului (Graficul 1).

Aceste date trebuie corelate și cu evoluția fluxurilor de ISD la nivel mondial. Potrivit datelor Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) și UNCTAD, valoarea fluxurilor totale de ISD la nivel mondial a scăzut cu 40% pe ansamblul anului 2020, reducându-se astfel la sub 1.000 miliarde dolari pentru prima dată din

2005 (comparativ cu 1.540 miliarde de dolari în 2019 și maximul atins în 2015, de aproximativ 2.042 miliarde de dolari) (Graficul 2). Pentru 2021 se prognozează o nouă scădere de 5-10%, iar pentru 2022, o redresare treptată. În 2022 este posibilă o revenire la nivelul anterior pandemiei de Covid-19, dar aceasta doar în scenariul optimist (OECD-WTO -UNCTAD, 2020).

Graficul 2: Evoluția fluxurilor de ISD receptate la nivel mondial în perioada 1970-2019 (milioane de dolari, în prețuri curente)

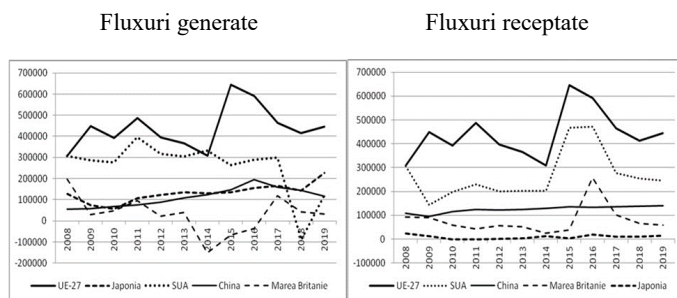
Sursa: UNCTAD (2020c).

În primul semestru din 2020, fluxurile totale de ISD la nivel mondial au scăzut cu 49% comparativ cu aceeași perioadă din 2019, pe fondul pandemiei de Covid-19 și a restricțiilor care s-au impus. Economiiile dezvoltate au fost cel mai grav afectate (-75%), scăderea înregistrată de economiile în dezvoltare fiind moderată (-16% pe ansamblu, -12% în Asia, -28% în Africa și -25% în America Latină și Caraibe), chiar mai redusă decât se prognoza inițial (UNCTAD, 2020d).

Datele UNCTAD arată că, între 1970 și 2019, cea mai lungă perioadă de creștere neîntreruptă a fluxurilor de ISD receptate la nivel mondial a fost 1992-2000, urmată de o nouă perioadă benefică între 2004 și 2007, după care au urmat suișuri și coborâșuri și o *tendință evidentă de scădere între 2016 și 2018*. Este demn de notat faptul că, în 2016, China a marcat cea mai mare valoare a fluxurilor sale de ISD generate la nivel mondial, de aproape 200 miliarde de dolari, poziționându-se pe locul al doilea, după SUA, însă în perioada următoare valoarea acestor fluxuri a scăzut de la an la an, și pe fondul restricțiilor impuse de economiile avansate. În contrast, criza financiară din 2007-2008 nu a descurajat fluxurile de ISD generate de China, tendința fiind una de creștere până în 2016.

Graficul 3 prezintă evoluția fluxurilor de ISD receptate și generate de SUA, China, Japonia, UE-27 și Marea Britanie în perioada 2008-2019.

Graficul 3: Evoluția fluxurilor de ISD generate și receptate de SUA, China, Japonia, UE-27 și Marea Britanie în perioada 2008-2019 (milioane de dolari, în prețuri curente)

Sursa: UNCTAD (2020c).

Apreciem că avântul producției internaționale, intercorelat cu cel al ISD în primele două decenii ale mileniului al treilea a fost stimulat de patru categorii principale de factori: (1) politicile economice (inițiative de liberalizare a comerțului și măsuri asociate creșterii economice axate pe export, atragerea de investiții, dar și impulsionearea cererii); (2) oportunități conturate în sfera tranzacțiilor economice (scăderea costurilor de producție și a altor costuri asociate afacerilor internaționale); (3) avansul tehnologic (factor cu rol major în scăderea costurilor de transport, comunicare, management, coordonare a activităților lanțurilor de aprovizionare); și (4) avansul înregistrat în planul indicelui dezvoltării umane (dintr-o dublă perspectivă, a calității forței de muncă și a unor noi tendințe în planul cererii, având în vedere sporirea alfabetizării digitale a populației, accelerarea incluziunii financiare, schimbarea obiceiurilor de consum, sporirea interesului pentru noile tehnologii, forța de tracțiune a tinerilor din generațiile X, Y și Z).

În 2019, țările în dezvoltare din Asia au continuat să fie lideri în ceea ce privește numărul de noi măsuri de politici din sfera investițiilor, fiind chiar mai active decât în 2018 (50 de măsuri, față de 42 în 2018). Acestea au fost urmate de țările africane (17 măsuri, dar în scădere față de cele 27 de măsuri adoptate în 2018). Natura măsurilor adoptate este însă diferită în regiunile în dezvoltare comparativ cu cele dezvoltate. Dintre măsurile adoptate în 2019 în economiile în dezvoltare, 52 au fost de liberalizare, promovare și facilitare a investițiilor și numai 11 au fost de restricționare a acestora. În schimb, în țările dezvoltate, peste jumătate din măsurile adoptate în 2019 au fost restrictive. *Modul diferit de abordare a ISD este explicat de faptul că acestea rămân principala sursă de capital pentru țările în dezvoltare* (UNCTAD, 2020a; 2019). *Însă o altă explicație rezidă în regimul cu un grad mai*

ridicat de deschidere către investiții în țările dezvoltate, comparativ cu cele în dezvoltare/emergente, continuarea deschiderii într-o economie deja mai permisivă fiind mai dificil de realizat în comparație cu o economie mai protejată (Mistura și Roulet, 2019).

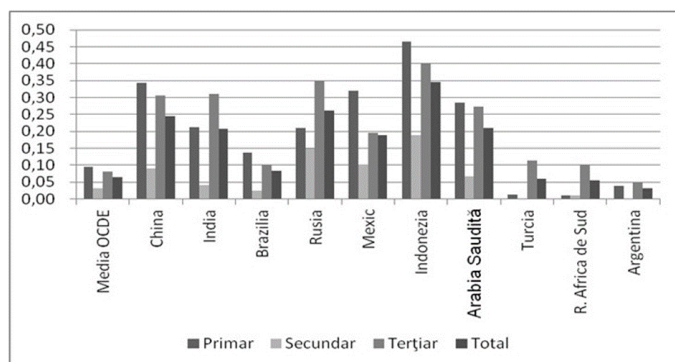
Însă dincolo de reacțiile țărilor dezvoltate (SUA, Australia, Japonia, dar și la nivelul UE) și ale câtorva economii emergente (India) la intensificarea achiziționării de către China a unor tehnologii critice de ultimă generație, dincolo de tendințele generale în direcția deglobalizării manifestate în timpul administrației Trump și de noile temeri care însoțesc pandemia de Covid-19, se remarcă *necesitatea respectării de către agenții economici a unor standarde stricte de mediu, sociale și legate de guvernare*. Abordarea MSG, care trebuie interpretată și din perspectiva celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă, este însoțită de noi investiții în infrastructură și servicii, precum și în economia verde și albastră (în sectoare precum energiile regenerabile, apă și instalații sanitare, sănătate), noi modalități de finanțare (finanțarea proiectelor, nu ISD tradiționale) și atragerea de noi categorii de investitori, nu doar din categoria companiilor multinaționale. Trebuie, așadar, diferențiat între „protecționismul bun” (prin prisma respectării unor standarde necesare *de mediu, sociale și legate de guvernare*) și „protecționismul dăunător”, această temă complexă putând reprezenta baza unui alt articol.

Amplarea protecționismului din sfera investițiilor prin prisma indicelui restricționării ISD

Indicele restricționării ISD, calculat de experții OCDE, măsoară restricțiile din calea ISD pentru 22 de sectoare economice în 69 de țări (inclusiv țările OCDE și G20). Sunt luate în calcul patru categorii de restricții: (1) limitări ale capitalului străin; (2) mecanisme de monitorizare sau aprobare care sunt discriminatorii; (3) restricții privind angajarea străinilor ca personal-cheie; (4) alte restricții operative, precum cele legate de repatrierea capitalului sau dreptul de proprietate asupra terenurilor. Restricțiile sunt evaluate pe o scală de la 0 (economii deschise) la 1 (economii închise). Deși cadrul de reglementare a ISD joacă un rol semnificativ în procesul decizional al investitorilor, o serie de alți determinanți sunt luați în calcul de aceștia: ușurința derulării afacerilor, calitatea guvernării, calitatea infrastructurii, mediul macroeconomic, calitatea educației și a resurselor umane, eficiența și mărimea piețelor, stadiul de dezvoltare tehnologică etc.

Graficul 4 reflectă indicele restricționării ISD în zece țări în dezvoltare/emergente din G20 (China, India, Brazilia, Rusia, Mexic, Indonezia, Arabia Saudită, Turcia, Argentina și Republica Africa de Sud), remarcându-se două grupuri: cel protecționist (peste media OCDE – Indonezia, Rusia, China, India, Arabia Saudită, Mexic) și cele deschise (Republica Africa de Sud, Turcia și Argentina), Brazilia având un nivel similar cu media OCDE.

Graficul 4: Indicele restricționării ISD în 2019 – media OCDE comparativ cu zece țări în dezvoltare/emergente, membre ale G20

Sursa: Grafic elaborat de autor pe baza datelor OECD (2020).

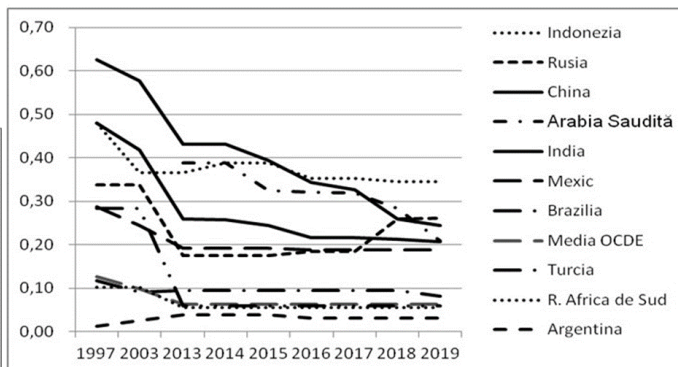
Notă: Mexic și Turcia sunt deopotrivă membre ale OCDE și G20.

La nivelul celor trei sectoare principale de activitate (primar, secundar și terțiar), în Indonezia, China, Mexic, Arabia Saudită și Brazilia, sectorul primar este cel mai intens protejat, în schimb în Rusia, India, Turcia, Republica Africa de Sud și Argentina, sectorul terțiar este cel mai puternic restricționat, diferențe notabile între sectorul primar și terțiar remarcându-se în special în cazul: Indiei, Rusiei, Mexicului, Indoneziei, Turciei și Republicii Africa de Sud. Sectorul secundar este mai puțin protejat comparativ cu celelalte două, iar în rândul țărilor analizate, Indonezia, Rusia, Mexic, China și Arabia Saudită au sectorul secundar mai protejat decât celelalte țări incluse în analiză.

Mistura și Roulet (2019) evidențiază că țări precum China, India, Indonezia, Rusia și Turcia au marcat progrese substanțiale în direcția reducerii restricțiilor din calea ISD în perioada 1997-2017. Progresul înregistrat de țările cu un nivel mai ridicat de protecție este posibil într-un ritm mai rapid. În schimb, țările cu un nivel redus de restricții marchează un ritm mai lent al reformelor în direcția liberalizării, deoarece sunt mai puține bariere de eliminat și, mai mult decât atât, restricțiile care au fost mai ușor de eliminat au fost printre primele îndepărtate, însă restricțiile care întâmpină rezistență din partea unor actori majori

persistă mai mult. Graficul 5 relevă evoluțiile pozitive în materie de liberalizare a regimului ISD în nouă din cele zece țări analizate, excepția fiind Argentina (care are deja cel mai scăzut nivel al restricțiilor între cele zece țări analizate).

Graficul 5: Evoluția indicelui de restricționare a ISD în 1997, 2003, 2013-2019 – media OCDE comparativ cu zece țări în dezvoltare/emergente, membre ale G20

Sursa: Grafic elaborat de autor pe baza datelor OECD (2020).

Potrivit datelor OCDE, în 2019, țările cu cel mai ridicat indice de restricționare a ISD au fost: Indonezia, Rusia, China, Arabia Saudită, India și Mexic, în pofida reformelor adoptate în direcția liberalizării regimului ISD.

Datele OCDE se opresc la 2019, însă trebuie subliniat că noul val de măsuri protecționiste adoptate la nivelul economiilor avansate a „inspirat” și economii în dezvoltare/emergente. Măsurile protecționiste implementate de acestea din urmă pot fi încadrate în câteva categorii majore: legate de securitatea națională (Republica Africa de Sud, Federația Rusă, dar și China); de restricționare a ISD receptate din țări vecine (India); de sprijinire a producătorilor locali (Indonezia); de control al relațiilor cu „entități nesigure” (China). Deși nu sunt la fel de detaliate precum cele adoptate la nivelul UE, de exemplu (prin cadrul de monitorizare a ISD, reglementat de Comisia Europeană, aceasta putând decide când o investiție este considerată o amenințare la adresa intereselor de ansamblu ale UE), efectele lor sunt la fel de puternice asupra relațiilor cu parteneri comerciali și investiționali.

China. La 19 septembrie 2020, China a publicat dispozițiile privind „Lista de entități care nu sunt de încredere”, care a intrat în vigoare la aceeași dată. Cu toate acestea, guvernul chinez nu a furnizat o listă de nume sau un calendar privind implementarea sa. O entitate străină sau o persoană fizică poate fi desemnată ca „entitate care nu este de încredere”, ceea ce implică, printre altele,

restricția sau interdicția angajării în activități de import sau export din/către China și investiții în China. Sunt vizate în primul rând următoarele acțiuni întreprinse de o „entitate străină” (o întreprindere, o altă organizație sau o persoană dintr-o țară străină): punerea în pericol a suveranității naționale, a securității sau a intereselor de dezvoltare ale Chinei; suspendarea tranzacțiilor normale cu o întreprindere, organizație sau persoană fizică chineză; aplicarea de măsuri discriminatorii împotriva unei întreprinderi, organizații sau persoane fizice chineze, care încalcă principiile normale ale tranzacțiilor de pe piață și cauzează prejudicii grave drepturilor și intereselor legitime ale agenților economici chinezi (Global Trade Alert, 2020).

China a înregistrat progrese în materie de liberalizare a investițiilor, prin **Legea privind investițiile străine**, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2020, oferind o „listă negativă” mult mai scurtă a sectoarelor protejate. Însă în articolele 6 și 35, sunt incluse prevederi legate de securitatea națională și interesul național, ceea ce poate genera îngrădiri neașteptate ale accesului investitorilor la anumite sectoare (UNCTAD, 2020b). Totodată, prin **sistemul de credit social corporativ (SCS)**, doar companiile de încredere au acces pe piața chineză. Comportamentul companiilor devine elementul cheie luat în considerare în procesul de continuare a liberalizării. Procesul de monitorizare reprezintă un sistem complex, cu ratinguri corporative, sancțiuni și mecanisme de recompense care au un impact direct asupra accesului pe piață și a activităților companiilor active în China: (1) scoruri mai ridicate pot însemna rate mai mici de impozitare, condiții mai bune de creditare, acces mai ușor pe piață și mai multe oportunități de achiziții publice pentru companii; (2) scorurile mai mici conduc, în schimb, la un acces limitat și chiar la înscrierea pe lista neagră; și (3) accesul pe piață pentru entitățile care nu sunt de încredere și sunt incluse pe lista neagră va fi limitat și chiar interzis (European Chamber-Sinolytics, 2019).

India. La 17 aprilie 2020, Guvernul Indiei și-a revizuit politica de investiții străine directe pentru reducerea preluărilor/achizițiilor de companii indiene „în scopuri oportuniste” pe fondul pandemiei actuale de Covid-19 și a decis să introducă așa-numita „cale guvernamentală” pentru toate investițiile originare din țări care au frontiere comune cu India. Aceasta înseamnă că toate investițiile străine din Afghanistan, Bangladesh, Bhutan, China, Nepal și Pakistan necesită aprobarea prealabilă a guvernului.

Indonezia. În data de 19 mai 2020, Ministerul Comerțului a emis un nou regulament, MOT 50/2020, în vigoare de la 19 noiembrie 2020, prin care se impune actorilor din domeniul comerțului electronic să sprijine programele guvernamentale prin prioritizarea bunurilor și serviciilor produse local, creșterea competitivității bunurilor și serviciilor locale și, în special pentru operatorii naționali de servicii de comerț electronic, oferirea de spațiu pentru promovarea bunurilor și serviciilor produse la nivel local.

Federația Rusă. La 31 iulie 2020, a intrat în vigoare o modificare a Legii federale privind procedurile de investiții străine în entități comerciale de importanță strategică din motive legate de apărarea națională și securitatea statului. Scopul său este acela de a supune chiar și preluarea temporară de participații în companiile strategice la proceduri de monitorizare a ISD.

Republica Africa de Sud. Regimul concurenței a fost modificat în mod semnificativ la data de 14 februarie 2019, odată cu acesta fiind introdus și mecanismul de monitorizare a ISD. Noua lege impune înființarea unui comitet special responsabil cu evaluarea fuziunilor care implică o firmă străină, din perspectiva efectului pe care îl poate avea fuziunea asupra intereselor de securitate națională. Opinia comitetului este apoi transmisă ministrului comerțului și industriei, care în termen de 30 de zile publică o notificare cu privire la decizia de autorizare, autorizare cu condiții sau interzicerea implementării unei fuziuni. Începând din 12 iulie 2019, modificările aduse Legii concurenței din Republica Africa de Sud îi conferă președintelui puterea de a stabili o listă a intereselor de securitate națională și de a înființa un comitet care să monitorizeze ISD pentru a proteja interesele esențiale de securitate ale țării.

Astfel de măsuri evidențiază înclinația către naționalism economic și protecționism, în defavoarea liberalizării și cooperării pe baze multilaterale. Tendințele protecționiste afectează atât comerțul, cât și toate cele patru tipuri majore de ISD: orizontale (în căutare de piață), verticale (în căutare de eficiență, implicând un comerț activ cu *inputuri intermediare* între diferite filiale ale CTN), investiții axate pe resurse și investiții orientate spre active strategice.

Concluzii

Doi factori cu totul noi și neașteptați au afectat puternic sistemul relațiilor internaționale în perioada recentă: (1) „factorul Trump”, asociat cu o confruntare dură între SUA și China, deciziile, acțiunile și opțiunile celor două puteri reprezentând

determinanții cu cele mai ample consecințe în plan internațional, inclusiv din perspectiva comerțului și a investițiilor și (2) pandemia de Covid-19, care a pus în lumină și a acutizat multe dintre provocările economice mai vechi, agravate de retragerea tot mai evidentă a națiunilor lumii din sfera cooperării internaționale și de încetinirea ritmului de creștere a producției globale și a comerțului internațional.

Comparativ cu războiul comercial dintre SUA și China, pandemia de Covid-19 reprezintă un șoc și mai profund pentru relațiile internaționale. Aceasta determină o reconfigurare a lanțurilor de producție și aprovizionare din întreaga lume, întrucât statele și companiile multinaționale deopotrivă încearcă să-și reducă dependența de anumiți furnizori străini (în special în cazul surselor unice de aprovizionare) și să-și sporească propria capacitate și resursele din industriile strategice.

Analizând măsurile restrictive din perioada 2018-2020, se remarcă: (1) adoptarea de politici protecționiste în primă instanță de către țările dezvoltate, după care țările în dezvoltare/emergente le-au urmat exemplul; și (2) intensificarea măsurilor protecționiste pe perioada pandemiei de Covid-19, deopotrivă la nivelul țărilor dezvoltate și în dezvoltare/emergente, fie în direcția monitorizării ISD pentru evitarea preluării de active strategice, fie în cea a obținerii unei autonomii strategice în plan economic.

Așadar, noul val de măsuri protecționiste adoptate la nivelul economiilor avansate a determinat economii în dezvoltare/emergente să adopte o serie de măsuri similare, ca reacție de răspuns. Acestea pot fi încadrate în câteva categorii majore: legate de securitatea națională (Republica Africa de Sud, Federația Rusă, China); de restricționare a ISD receptate din țări vecine (India); de sprijin al producătorilor locali (Indonezia); de control al relațiilor cu „entități nesigure” (China).

Criza Covid-19 a evidențiat înclinația către naționalism economic și chiar obiectivul ambițios al obținerii autonomiei strategice în plan economic, nu doar în cazul țărilor dezvoltate, dar și în dezvoltare. Spre exemplu, calea către autonomia strategică este considerată de China drept o reacție normală de răspuns și o formă de apărare împotriva decuplării de SUA și aliații lor, deși aceasta este în dezavantajul său. La rândul său, India a anunțat Misiunea pentru independența economică (Atma-Nirbhar Bharat Abhiyan), în contextul pandemiei de Covid-19 și al dependenței excesive de anumite categorii de importuri.

Relațiile transatlantice vor rămâne un element-cheie al ordinii mondiale, în pofida unor obstacole

difficil de depășit. Politicile economice promovate de președintele Trump, pornind de la strategia „America pe primul plan”, au stimulat protecționismul, unilateralismul și naționalismul economic și au afectat puternic încrederea UE în cel mai important partener strategic al său. Misiunea noului președinte, Joe Biden, de reorientare către multilateralism, va putea conduce la recâștigarea încrederii partenerilor săi în SUA, însă acest proces va fi de durată. Uniunea Europeană, cu o *Comisie geopolitică*, având drept obiectiv major sporirea rolului UE în plan internațional, este pregătită să adopte inițiative fără avizul SUA. Adoptarea Acordului cuprinzător între UE și China privind investițiile la sfârșitul anului 2020 (chiar dacă textul acestuia nu este definitiv și va trebui semnat de statele membre și ratificat de Parlamentul European), este un exemplu în acest sens. China, care deja și-a dovedit capacitatea de reacție rapidă la criză, își consolidează poziția de actor global-cheie. Rusia continuă să fie puternic afectată de scăderea pronunțată a prețurilor la țiței și de prelungirea repetată a sancțiunilor din partea unor parteneri până nu demult „strategici”, precum SUA și UE. Acești factori se vor reflecta și asupra evoluției ISD în anii care vor urma.

Sistemul relațiilor internaționale se află într-un moment de răscruce, iar alegerea căii deglobalizării, a naționalismului economic și autonomiei strategice în plan economic ar avea ample consecințe negative deopotrivă pentru țările dezvoltate și în dezvoltare/emergente. O posibilă revenire a SUA la o atitudine mai echilibrată, de susținere a multilateralismului, ar fi un impuls necesar pentru reorientarea către cooperare și respingerea unei ordini economice internaționale a rivalităților și confruntărilor.

Referințe bibliografice

- Baldwin, R., Freeman, R. (2020). *Trade conflict in the age of Covid-19*, VOX EU-CEPR, May 22.

Comisia Europeană (2017). *Încurajarea investițiilor străine directe, asigurându-se totodată protejarea intereselor esențiale*, COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIUL EUROPEAN, CONSILIU, COMITETUL ECONOMIC ȘI SOCIAL EUROPEAN ȘI COMITETUL REGIUNILOR, Bruxelles, 13.9.2017 COM(2017) 494 final.

- Cornell University, INSEAD, and WIPO (2020). *The Global Innovation Index 2020: Who Will Finance Innovation?* Ithaca, Fontainebleau, and Geneva.

- De Bolle, M., Zettelmeyer, J. (2019). *Measuring the Rise of Economic Nationalism*, Peterson Institute for International Economics, August.
- Coveri, A., Cozza, C., Nascia, L. et al. (2020). Supply chain contagion and the role of industrial policy. *Journal of Industrial and Business Economics*, 47, 467-482.
- The Economist Intelligence Unit (EIU) (2020). *A new era of slow growth, low inflation and high debt Q4 global forecast 2020*.
- Espitia, A., Rocha, N., Ruta, M. (2020). *Covid-19 and Food Protectionism – The Impact of the Pandemic and Export Restrictions on World Food Markets*, Policy Research Working Paper 9253, World Bank Group.
- Eurostat (2020). *FDI statistics database*, disponibilă la: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/balance-of-payments/data/database>.
- European Union Chamber of Commerce in China, Sinolytics (European Chamber-Sinolytics) (2019). *The Digital Hand – How China's Corporate Social Credit System Conditions Market Actors*, Report.
- Evenett, S. (2019). *Protectionism, state discrimination, and international business since the onset of the Global Financial Crisis*, Journal of International Business Policy, March 1.
- Global Trade Alert (2020). *Global Dynamics*, bază de date disponibilă la: https://www.globaltradealert.org/global_dynamics.
- Gopinath, G. (2020). *The Great Lockdown: Worst Economic Downturn since the Great Depression*, IMF Blog, April 14.
- Görg, H., Labonte, P. (2011). *Trade protection during the crisis: Does it deter foreign direct investment?*, Kiel Institute for the World Economy.
- International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank (IBRD-WB) (2020). *World Development Report – Trading for Development in the Age of Global Value Chains*, Washington D.C.
- International Monetary Fund (IMF) (2020). *World Economic Outlook – A Long and Difficult Ascent*, Washington D.C., October.
- McDonald, J. (2020). *China's Leaders Focus on Tech as They Make 5-Year Economic Plan, Self-reliance, especially amid the growing U.S.-China tech war, is a key theme of the CCP gathering currently underway*, The Diplomat, October 27.
- Mistura, F. et C. Roulet (2019). « The determinants of Foreign Direct Investment : Do statutory restrictions matter? », *Documents de travail de l'OCDE sur l'investissement international*, n° 2019/01, Éditions OCDE, Paris, <https://doi.org/10.1787/641507ce-en>.
- McKinsey Global Institute (2020). *Risk, resilience, and rebalancing in global value chains*, August 6.
- McMann, K.M. (2012). *Economic Autonomy and Democracy – Hybrid Regimes in Russia and Kyrgyzstan*, Cambridge University Press.
- Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) (2020). *OECD Regulatory Restrictiveness Index*, bază de date disponibilă la: <https://www.oecd.org/investment/fdiindex.htm>.
- OECD-WTO-UNCTAD (2020). *Reports on G20 Trade and Investment Measures (Mid-October 2019 to Mid-May 2020)*, June 29.
- OECD-WTO-UNCTAD (2019a). *Reports on G20 Trade and Investment Measures (Mid-October 2018 to Mid-May 2019)*, June 24.
- OECD-WTO-UNCTAD (2019b). *Reports on G20 Trade and Investment Measures (Mid-May to Mid-October 2019)*, November 22.
- Office of the United States Trade Representative (USTR) (2020). *2020 Trade Policy Agenda and 2019 Annual Report of the President of the United States on the Trade Agreements Program*.
- rice, A.H. et al. (2020). *China Releases Broad Outline of 14th Five Year Plan Objectives*, Wiley Law, October 30.
- Sarooshi, D. (2004). „Sovereignty, Economic Autonomy, the United States, and the International Trading System: Representations of a Relationship” (September). *European Journal of International Law*, Vol. 15, No. 4, pp. 651-676.
- Seric, A., Hauge, J. (2020a). *COVID-19 and the global contraction in FDI*, May, UNIDO.
- Seric, A., Hauge, J. (2020b). *Foreign direct investments could contract by 40% this year, hitting developing countries hardest*, June, World Economic Forum.
- Schwab, K. (2019). *Why we need the 'Davos Manifesto' for a better kind of capitalism*, December 1.
- Solis, M. (2020). *The post Covid-19 world: economic nationalism triumphant?*, The Brookings Institution, July 10.
- Ufimtseva, A. (2020). *The Rise of Foreign Direct Investment Regulation in Investment-recipient Countries*, *Global Policy*, Volume 11, issue 2, April, pp. 222-232.
- UNCTAD (2020a). *World Investment Report 2020 – International Production beyond the Pandemic*, Geneva.
- UNCTAD (2020b). *Investment Policy Monitor*, disponibil la: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-policy-monitor>.

- UNCTAD (2020c). *UNCTAD Statistics*, disponibil la: <https://unctad.org/statistics>.

- UNCTAD (2020d). *2020 H1 FDI down 49%. Biggest declines in Europe and the United States. Outlook negative as new project announcements drop 37%*, Investment Trends Monitor, issue 36, October.

- UNCTAD (2017). *World Investment Report 2017 – Investment and the Digital Economy*.

UNCTAD (2009). *World Investment Report 2009 – Transnational corporations, agricultural production and development*, June.

- World Economic Forum (2020). *Challenges and Opportunities in the Post-COVID-19 World*, May.

NOTE DE SUBSOL

[1] Sintează a contribuției autorului la studiul *Reconfigurarea priorităților economiilor emergente sub impactul noilor politici comerciale și investiționale la nivel internațional*, Oehler-Șincai, I.M. (2020) (coordonator), Institutul de Economie Mondială, Academia Română, noiembrie, 156 pagini.

[2] Principalii piloni ai indicelui global al inovării sunt: instituțiile, capitalul uman și cercetarea, infrastructura, gradul de sofisticare a pieței și a afacerilor, rezultatele din sfera cunoașterii și tehnologiei și rezultatele industriei creative.

[3] Fondatorul și președintele executiv al Forumului Economic Mondial, Klaus Schwab, definește trei tipuri de capitalism: (1) „capitalismul acționariatului”, susținut de majoritatea companiilor occidentale, care au ca principal obiectiv maximizarea profitului; (2) „capitalismul de stat”, care încredințează guvernului misiunea de a stabili direcția economiei naționale și care nu este prezent doar în China, ci în multe alte economii ale lumii și (3) „capitalismul părților implicate”, recomandat de fondatorul Forumului economic mondial încă de acum 50 de ani (Schwab, 2019).

[4] Legate de: infrastructură critică (energie, transport, apă, sănătate, comunicații, mass-media, prelucrarea sau stocarea datelor, sectorul aerospațial și infrastructură de apărare, electorală sau financiară și facilități sensibile); tehnologii critice cu dublă utilizare (inteligență artificială, robotică, semiconductori, securitate cibernetică, tehnologie aerospațială și de apărare, tehnologie de stocare a energiei, tehnologie cuantică și nucleară, nanotehnologie și biotehnologie și tehnologie sanitară, medicală și farmaceutică); furnizarea de resurse critice, inclusiv energie sau materii prime, securitate alimentară, echipamente medicale și de protecție; accesul sau controlul informațiilor

sensibile, inclusiv a datelor cu caracter personal; libertatea și pluralismul mass-media etc.

[5] Spre exemplu, în industria electronică, India importă majoritatea componentelor de bază, inclusiv plăcile cu circuite imprimate. Aproximativ 88% din componentele telefoanelor mobile sunt importate din țări precum China, potrivit datelor Confederației Industriei Indiene. Industria energiei solare este puternic dependentă de importul de celule și module fotovoltaice, industria autovehiculelor electrice de importul de produse chimice pentru baterii, iar industria de vopsele și coloranți de materiile prime importate. Totodată, peste 60% din necesarul de echipamente medicale este importat. Chiar și industria farmaceutică, deși este bine dezvoltată, importă anumite ingrediente farmaceutice active pentru antibiotice și vitamine.

[6] A se consulta: <https://indianexpress.com/article/explained/narendra-modi-coronavirus-economic-package-india-self-reliance-6406939/>.

<https://indianexpress.com/article/explained/self-reliant-india-which-are-the-sectors-dependent-on-imports-which-are-not-6408407/>.

<https://www.oneindia.com/india/the-five-pillars-for-a-self-reliant-india-3087682.html>.

<https://www.narendramodi.in/what-are-the-five-pillars-of-a-self-reliant-india-read-to-find-out-more-549630>.

<https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/view-modis-mission-self-reliance-can-go-a-long-way-in-making-india-a-major-hub-for-defence-manufacturing/articleshow/75813584.cms>.

<https://pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1624661>.

[7] În frunte cu SUA, țările occidentale au intensificat monitorizarea investitorilor chinezi, ceea ce a condus la anularea sau blocarea unui număr de 21 de achiziții chineze, în valoare totală de aproximativ 25 de miliarde de dolari în 2018, în creștere cu 28% față de 2017. A se consulta: <https://www.fxstreet.com/analysis/china-five-facts-about-outward-direct-investment-and-their-implication-for-future-trend-201903210827>.

[8] A se consulta: <https://financialintelligence.ro/proiect-de-oug-se-modifica-actualul-mecanism-national-de-examinare-al-investitiilor-straine-directe/>, <https://www.profit.ro/stiri/politic/statul-va-putea-obliga-investitorii-straini-non-ue-considerati-periculosi-pentru-securitatea-nationala-sa-si-vanda-afacerile-din-romania-focus-special-pe-mass-media-19483864>, <https://www.g4media.ro/exclusiv-marile-investitii-economice-din-afara-ue-trebuie-sa-treaca-de-un-nou-filtru-administrativ-format-din-guvern-presedintie-servicii-secrete-proiect-de-transpunere-a-legislatiei-europene-provo.html>.

Diplomația americană: între „domocrație” și democrație

Dinu COSTESCU

Între 3 noiembrie 2020 – ziua scrutinului electoral pentru alegerea celui de-al 46-lea președinte al Statelor Unite ale Americii – și 20 ianuarie 2021, când acesta s-a întruchipat în persoana democratului aproape octogenar Joseph „Joe” Robinette Biden Jr., atenția febrilă a pământenilor a fost acaparată de dubla așteptare a unui Godot – și el cu dublul chip al lui Janus: ravagiile globale ale pandemiei COVID-19, pe de o parte și căderea cortinei peste ultimele expresii ale „domocrației” pe care președintele cu numărul 45 a practicat-o vreme de patru ani (sub pretextul de a face ca America să fie, încă odată, mai mare și mai puternică decât toate celelalte națiuni ale lumii), pe de altă parte.

Dacă vechea democrație cu care, mai mult sau mai puțin, societățile omenesti s-au obișnuit de-a lungul mai multor secole își are matricea etimologică în vocabulele grecești *demos* și *kratos* (care, împreunate, capătă sensul de „putere a poporului”), mai noul concept inventat de Donald Trump și identificat, în discursul public, prin termenul de „domocrație”, este un derivat din latinescul *domus* – casă, familie – pentru a denumi un soi de democrație particulară, de familie, un privilegiu unic, exclusiv și reprezentativ pentru unele interese și concepții particulare și mai puțin sau deloc pentru interesele publice și naționale.

Alegerile americane de la începutul lunii noiembrie au însemnat un veto puternic prin care marea parte a electoratului s-a opus „domocrației trumpiste”, precum și un apel de reîntoarcere la rădăcinile genuine ale democrației, rădăcini a căror redescoperire și reafirmare va reveni noii administrații democrate conduse de Joe Biden, în tandem cu viitorul său vicepreședinte, Kamala Harris – ea însăși, prin identitatea sexuală și etnică – constituind un refuz al separatismului și dezlănțuirilor populiste și segregacioniste ale miliardarului Donald Trump.

Sursa: www.abc.net.au

Caracterul „domocrației” personale și de familie practică de fostul ocupant al fotoliului prezidențial din Biroul Oval s-a instalat de la bun început, prin numirea de către președinte a propriei fiice, Ivanka, în funcția de consilier special și prin numirea ginerelui său, Jared Kushner, în demnitatea de șef al corpului de consilieri prezidențiali. Aceste numiri au fost urmate de valul de concedieri în diferitele departamente ale administrației, criteriul fiind, în acest caz, gradul de fidelitate al demnitarilor față de persoana prezidențială. Însă corpul icebergului „domocratic” a fost constituit de ofensiva susținută a lui Donald Trump la adresa puterilor politică, juridică-legislativă și executivă, dar și a presei, în egală măsură.

De la administrația Joe Biden așteptările americanilor nu sunt puține, în ce privește ieșirea din „domocrația” lui Donald Trump și readucerea valorilor democratice în spațiul intern al eșichierului politic, social, valoric. Dar nu mai puțin importantă este și maniera în care noii decidenți ai administrației, în frunte cu președintele, se vor poziționa față cu imperativul unei noi maniere de abordare și fasonare a diplomației și a relațiilor externe, care să fie puse la adăpost de populismul, voluntarismul și de oscilațiile umorale ale precedentului președinte.

Nu sunt puțini analiștii care au subliniat că bogata și îndelungata experiență politică și diplomatică a lui Joe Biden oferă acestuia un important atu în practica pozitivă și gestionarea cooperării și comunicării cu restul comunității internaționale. Dar eficiența unui asemenea argument nu este, prin sine însăși, suficientă, potențarea sa fiind dependentă, în bună măsură, de calitatea colaboratorilor din cercul apropiat și a sfetnicilor asupra cărora se vor opri opțiunile prezidențiale.

Sursa: www.wsilvtv.com

Venirea la Casa Albă a lui Joe Biden și contorsionata perioadă a tranziției post-electorale au și o particularitate care îi conferă caracterul inedit. Este vorba de faptul că, pentru prima oară de la președinția lui Jimmy Carter, adică de aproape o jumătate de secol, un președinte ales preia conducerea unei Americi divizate, subminată de ostilitate și de nesiguranța zilei de mâine, ceea ce impune noii administrații ca prioritatea majoră să fie alocată, mai degrabă, spațiului intern și redresării acestuia din toate punctele de vedere.

Pe de altă parte, crizele și nesiguranța care afectează societatea și instituțiile Americii nu sunt numai americane, ci erodează întreaga lume. Iar lumea are nevoie de America. Și aceasta pe fondul realității că eșichierul lumii contemporane este el însuși frământat, afectând mai mult sau mai puțin vizibil normalitatea relațiilor. Și nu este vorba doar de marile dosare conflictuale precum competițiile politico-militare și economice care se circumscriu confruntărilor clasice între marile puteri. Aliații Americii sunt angajați, la rândul lor, în conflicte pentru putere și influență, ca în cazul disensiunilor greco-turce sau al tensiunilor dintre Paris și Ankara. Alianța Atlanticului de Nord resimte, la rândul său, efectele evoluțiilor geostrategice globale și regionale din ultimii ani. Sub mandatul lui Donald Trump, America s-a retras unilateral din numeroase organizații și tratate multilaterale, în vreme ce situația din zona Orientului Mijlociu se află, din mai multe puncte de vedere, într-un îngheț care amenință să se transforme în noi conflicte fierbinți. Parteneriatele din Pacific stagnează. La nivel global, populismele și anti-liberalismul proliferază, urmând încurajările lui Donald Trump.

Lumea are nevoie de America. Dar înainte de a vorbi, acum, despre conducerea americană a lumii globale, va trebui să se răspundă cu realism și onestitate la noua întrebare care bânuie în era post-Trump: Lumea va mai accepta un *leadership* al „democrației”? Al acestei democrații desfigurată de psihozele lui Donald Trump care a făcut posibil ca, la 6 ianuarie 2021, la chemarea acestui Nero *redivivus*, haitele sale de suporteri să ia cu asalt Capitolul pentru a împiedica Congresul să valideze voturile care l-ar fi desemnat pe Joe Biden drept președinte ales al Americii? O tentativă de lovitură de stat fără precedent, în care s-au folosit arme și gaze, în care au murit oameni și în care, pentru câteva ceasuri, a fost ștersă orice linie despărțitoare între „*America greater again*” din viziunea lui Trump, și o simplă republică bananieră. „A fost, comenta post-factum Joe Biden, o agresiune asupra poporului american, a democrației, a Constituției și a uneia dintre cele mai sacre instituții ale identității americane”.

A fost, însă, și trista efigie cu care vremelnica tipologie trumpistă trece în cotloanele cenușii ale istoriei.

În dimineața zilei de 7 ianuarie, Congresul american a pus punctul final al penibilului spectacol: 306 voturi pentru Joe Biden contra 232 pentru Donald Trump.

**Reclama
dumneavoastră aici**

Iran - China - Rusia: Un altfel de „Drum al Mătășii”

Reza SHAHRESTANI

I

Pentru Orientul Mijlociu și subregiunile sale conflictuale, începutul și încheierea ultimului an al deceniului pot fi puse, fără șovăială, sub semnul maximei moștenite de la poetul roman Publius Ovidius Naso, care ne spunea că „*Finis coronat opus*” – traducibilă prin „numai prin felul în care sfârșește, o lucrare poate fi apreciată la adevărata sa valoare”. O sentință căreia literatura sapiențială folclorică i-a adăugat și alte interpretări mai directe, cum ar fi, bunăoară, aceea potrivit căreia „ceea ce ai semănat, aceea vei culege”.

Pentru regiunea Golfului Arabo-Persic, anul 2020 a început și s-a încheiat cu câte o „dureroasă și amară” vărsare de sânge. La 3 ianuarie 2020, din dispoziția președintelui american Donald Trump, pe teritoriul și în spațiul aerian al Irakului și cu ignorarea totală a guvernului irakian „aliat”, drone și elicoptere americane îl asasinează pe generalul iranian Qasem Soleimani, comandantul „Brigăzii Al-Quds”, aripa pentru acțiuni externe a Gardienilor Revoluției Islamice din Iran. La 27 noiembrie 2020, șeful programului nuclear iranian și general al Gardienilor Revoluției, savantul atomist Mohsen Fakhrizadeh, este asasinat, lângă Teheran. Era al șaselea om de știință implicat în dezvoltarea proiectelor nucleare iraniene și trecut pe lista cercetătorilor și savanților asasinați printr-o acțiune teroristă.

Qasem Soleimani (Sursa: www.gettyimages.com) și Mohsen Fakhrizadeh (Sursa: www.bbc.com)

După cele câteva tiruri de rachete lansate, ca represalii, împotriva unor amplasamente militare americane din Irak și după seria susținută de avertismente vindicative lansate de oficiali politici și militari de la Teheran, nu au lipsit vocile care au vorbit despre perspectiva ca, după asasinarea lui Mohsen Fakhrizadeh, vendeta iraniană să fie cu mult mai dinamică și letală, cu perspectiva de a se transforma într-un război de amploare cu implicare americană și israeliană. Numai că nimic din toate

acestea nu s-a adeverit. S-au adeverit, însă, spusele anticului filosof grec Heraclit, „nu poți călca apa râului de două ori în același loc”, pentru că totul este schimbare, *Panta Rei*, ca lege fundamentală a existenței. Întrucât privește Iranul, schimbarea fundamentală care s-a petrecut a însemnat plecarea de la Casa Albă a lui Donald Trump și a administrației sale – inventatoare (prin „ulii” săi, între care belicosul Mike Pompeo de la externe) a teoriei „presioniilor maxime” ca instrument diplomatic – și înclinarea balanței electorale în favoarea lui Joe Biden. În retorica despre intențiile sale prezidențiale, acesta a pomenit, printre priorități, trecerea cu buretele peste deciziile predecesorului său Donald Trump de retragere unilaterală a Americii, în 2018, din faimosul Acord nuclear multilateral „JCPOA - *Joint Comprehensive Plan of Action*” din 2015 – și revenirea la negocieri pentru reactivarea acordului inițial. În acest sens, la 10 decembrie, noul consilier american pentru securitate națională Jack Sullivan făcea cunoscută intenția noului președinte de a reveni la litera și spiritul tratatului atomic și de a oferi Iranului facilități, inclusiv financiare, pentru a determina același pas și din partea teocrației iraniene.

Numai că apa râului curge, aducând schimbare și, de data aceasta, prin vocile sale cele mai autorizate – ghidul spiritual suprem Ali Khamenei, președintele Hassan Rohani și vizirul afacerilor externe Javad Zarif – Iranul a ridicat plafonul condițiilor: „Da, revenirii la JCPOA sau negocierii unui acord „upgradat”, dar cu condiții: respectarea de către ceilalți semnatori ai Planului de acțiune a tuturor angajamentelor asumate de aceștia prin documentul adoptat în urmă cu cinci ani și ridicarea tuturor penalităților internaționale, individuale sau instituționale, aplicate de Occident împotriva Republicii Islamice.

II

În cei patru ani de mandat, administrația Donald Trump a impus Iranului o spirală de sancțiuni maxime, mai ales după retragerea unilaterală din acordul multilateral semnat cu Iranul. Noua conducere politică a Americii, avându-l în frunte pe Joe Biden, transmite semnale pozitive cât privește revenirea la o normalitate relativă în relaționarea cu regimul teocratic din Teheran care nu a rămas inactiv, așteptând o schimbare în Biroul Oval. În toți cei patru ani de mandat ai administrației Trump,

iranienii și-au consolidat piloni de susținere și de forță în perspectiva acestei schimbări care s-a produs la alegerile din noiembrie. Iar acestea se numesc China și Federația Rusă, a căror prezență economică, militară, politică și în alte segmente fundamentale ale eșichierului iranian au contribuit consistent și chiar decisiv la diminuarea lacunelor și vulnerabilităților Iranului în fața consecințele „presiunilor maxime” exercitate de fosta Administrație a lui Donald Trump, dar și în fața proiectelor și schimbărilor – deocamdată neclare – diplomației regionale a lui Joseph Biden.

Hassan Rohani și Xi Jinping (Sursa: www.asianews.it)

Din considerente ținând de strategia politicilor sale regionale și de interesele economice, dar și în contextul tensiunilor ascensionale existente în relațiile bilaterale cu Statele Unite ale Americii, Beijingul a dezvoltat legături dinamice cu Republica Islamică, relații care au acoperit o largă gamă de sectoare fundamentale ale economiei iraniene, însoțite de o susținere politică și morală pentru regimul din Teheran, îndeosebi în perioada „presiunilor coercitive maxime” exercitate după anul 2018, când Donald Trump a decis retragerea unilaterală a Satelor Unite din Tratatul multilateral privitor la programele nucleare iraniene. Anterior acestei date, în 2016, Beijingul și Teheranul au semnat, ca parte a proiectului chinez „Belt and Road”, un acord cuprinzător de parteneriat pe o durată de 25 de ani, în vreme ce, în prezent, investițiile chinezești în Iran se cifrează, deja, la cca. 400 miliarde dolari – fonduri destinate, prioritar, unor proiecte pentru dezvoltare în sectoarele petrolului, gazelor naturale și rețelei iraniene de transporturi rutiere. Nu mai puțin importantă este și finanțarea și modernizarea de către partea chineză a porturilor iraniene Chabahar și Jask, din strâmtoarea Ormuz, urmând ca acestea să dispună de amenajări pentru primirea și operarea

ambarcațiunilor marinei militare iraniene, China primind, în schimb, facilități de ancorare, andocare, aprovizionare și tranzit pentru bastimentele militare chineze. Este vorba de un proiect care, pe de o parte, va facilita exportul hidrocarburilor iraniene prin evitarea regimului de penalități impus de Statele Unite, iar pe de altă parte va spori latura defensivă maritimă a Armatei și Gării Revoluționare Islamice din Iran. Din această perspectivă, China va putea să exercite un control de proximitate asupra navigației cu dublu sens prin strâmtoarea Ormuz. Cu deosebire în viitorul port modernizat Chabahar, China urmează să instaleze un centru de spionaj și supraveghere electronică cu o rază de acoperire de 3.000 de mile, areal în care este situat și comandamentul central al forțelor americane staționate în statul Qatar. Iar toate aceste proiecte se circumscriu eforturilor de consolidare a capacităților iraniene de apărare împotriva unor eventuale agresiuni maritime, aeriene și electronice.

III

După ce, în toamna anului trecut, Administrația Donald Trump anunța o nouă prelungire a sancțiunilor impuse Iranului, vice ministrul de externe al Federației Ruse, Serghei Ribakov, declara pentru presă: „Nu ne temem de sancțiunile SUA, care nu vor afecta în niciun fel politica noastră. Nimic și nimeni, nici chiar un alt președinte american nu ne vor schimba abordările. Cooperarea noastră cu Iranul este multiformă și foarte dinamică”.

Vladimir Putin și Hassan Rohani

De multă vreme, Rusia a fost un statornic aliat și susținător al Iranului, inclusiv în contracararea politicii anti-iraniene promovată de Washington. Pe lângă relațiile de „parteneriat” cu regimul teocratic iranian pe frontul războiului civil din Siria, Rusia este un tradițional furnizor de material militar către Iran – care nu a ezitat niciodată să răspundă pozitiv ofertelor de livrări venite de la Moscova. La 18

octombrie 2020, ONU a ridicat embargoul de zece ani asupra comerțului de armament cu Iranul. Șeful diplomației rusești, Serghei Lavrov, declara cu acest prilej că „nu există interdicție de vânzare a armelor destinate Iranului și nu vom lua în considerație restricțiile de acest fel”. La rândul său, președintele iranian Hassan Rohani afirma că țara sa este în măsură să achiziționeze produse militare de la orice furnizor acceptabil”. Iar un raport al Agenției de Informații a Apărării a SUA nu excludea posibilitatea ca pe lista de furnituri militare rusești destinate Iranului să fie adăugate avioane de luptă Suhoi-30 și Yak-130, vehicule blindate T-90 și sisteme de apărare anti-aeriană S-400. Pe agenda contactelor bilaterale figurează, repetitiv, solicitarea părții iraniene de actualizare a tratatului de cooperare militară convenit în anul 2001 și demersurile Moscovei de a obține acces la bazele iraniene aeriene și navale, precum și o dinamizare a colaborării, inclusiv pe baze comerciale, între forțele armate ale Federației Ruse și *Pasdaran* – Gardienii Revoluției islamice. Toate acestea sunt subiecte aflate pe ordinea de zi a contactelor de rutină dintre Rusia și Iran.

IV

Vladimir Putin, Hassan Rohani și Xi Jinping (Sursa: www.tns.world)

Este neîndoielnic că, în ceea ce privește dosarul iranian, schimbarea de lideri la Casa Albă rezonează pe aceeași frecvență în Federația Rusă și China, cât privește exploatarea – individuală sau cooperantă – drept pârgie de promovare a strategiilor proprii în regiune și de a supune noua administrație Joe Biden, încă de la început, la „proba de foc” a schimbării pe care noul președinte american o proclamă, fără însă a oferi argumente îndeajuns de credibile cât privește „reformarea” constructivă a abordărilor de politică viitoare a

Americii în sensibila regiune a Golfului Arabo-Persic în general și a contenciosului cu regimul teocratic iranian în particular. Deocamdată, semnalele care provin, mai ales de la Moscova, Washington și Teheran, se mențin în gama tonalităților marțiale. Adjunctul reprezentantului rus la Națiunile Unite își informa conlocutorii de pe rețeaua Twitter că „Statele Unite nu au dreptul să ne impună nouă sau altora ceea ce putem sau nu putem să facem”. De partea sa, președintele iranian Hassan Rohani, secondat de ministrul de externe Mohammad Javad Zarif, declara sentențios că pentru rezolvarea discrepanțelor americano-iraniene nu este nevoie de o renegociere a acordului nuclear JPCOA: „Dacă americanii vor renunța la sancțiunile pe care ni le-a impus Donald Trump și dacă ceilalți semnatori ai tratatului își vor îndeplini cu bună-credință angajamentele asumate, Iranul este gata să revină la aplicarea tratatului așa cum acesta a fost semnat. Este suficient ca noul președinte american Joe Biden să-și pună semnătura pe documentul original pentru ca respectarea acestuia să revină la fâgașul inițial”. O poziție susținută prompt de Kremlin, al cărui purtător de cuvânt avertiza Teheranul să „nu se lase atras în jocul târguielilor și al negocierilor inutile”. De partea sa, și într-o nouă exhibare a mușchilor, Pentagonul decidea, la 10 decembrie, să trimită două fortărețe zburătoare din clasa B-52 Stratofortress pentru a executa survoluri de intimidare în spațiul aerian al Golfului Persic. Gardienii iranieni au răspuns în nota repetitivă obișnuită, potrivit căreia „Iranul va riposta cu fermitate oricărei agresiuni îndreptate împotriva sa”. În ceea ce îl privește pe liderul chinez Xi Jinping, acesta se mulțumește să aplice discret și continuu vechea maximă care spune că „tăcerea creează”, acceptată și de iranieni, pentru care ceea ce contează „sunt faptele și nu vorbele”.

Este neîndoielnic că noul locatar al Casei Albe, Joe Biden, este un bun cunoscător al esenței conflictului și conștientizează că, în chestiunea Iranului, se află în fața unei „axe” concurențiale în regiunea Orientului Mijlociu și a Golfului. O axă care, cel puțin teoretic, nu poate fi împiedicată, dar care poate fi modelată și „domesticită” printr-un mijloc care nu s-a aflat în panoplia predecesorului său: **dialogul**.

UNIUNEA EUROPEANĂ

Cooperarea Europeană în domeniul apărării în vremuri de criză

Jiří ŠEDIVÝ

Cum poate fi soluționată această problemă?

Sunt multe lecții pe care le putem învăța din criza în derulare cauzată de COVID-19 și din povara financiară grea pe care aceasta este de așteptat să o pună pe umerii Statelor Membre ale UE, însă una dintre aceste lecții iese în evidență: cooperarea europeană în domeniul apărării în general și dezvoltarea în cooperare a capacității în special sunt, la acest moment, mai indispensabile și urgente ca niciodată.

Nu am scăpat încă de această pandemie, iar dimensiunea completă a repercusiunilor sale rămâne imprevizibilă. Cu toate acestea, avem câteva lecții de învățat acum, pe măsură ce Europa trebuie să se adapteze la o nouă realitate post-COVID. Apărarea nu face excepție. Șocul bugetar cauzat de pandemie poate afecta considerabil capacitatea unor State Membre de a susține programele de apărare curente, ca să nu mai vorbim despre lansarea altora noi. Ceea ce, la rândul său, amenință să diminueze influența europeană în materie de securitate și apărare.

Totuși, ar putea exista și parte pozitivă a acestei crize: o parte din efectele sale ar putea ajuta la accelerarea procesului pentru o cooperare reală a UE în materie de apărare. Dacă ar fi să o privim din acest punct de vedere, criza oferă o oportunitate unică și nesperată pentru a face din dezvoltarea în cooperare a capacității noua normă în Europa. În loc să slăbească forțele de apărare naționale una câte una, noua realitate impusă de COVID-19 ar putea duce la progresul Europei Apărării ca întreg.

Costurile post-pandemie sunt de așteptat să afecteze cheltuielile publice naționale pentru ani de zile, inclusiv în domeniul apărării. Mai mult, povara bugetară vine într-o perioadă în care Europa trebuie să investească mai mult și mai bine în securitatea și apărarea sa. Motivele valide care în 2016 au determinat UE și Statele Membre să ridice nivelul de ambiție al Uniunii privind apărarea și să acționeze pentru autonomie strategică europeană ca țintă pe termen lung sunt încă valabile. Abandonarea sau chiar reducerea acestei ambiții nu este o opțiune nici măcar în condițiile excepționale curente, dat fiind că ar submina semnificativ rolul de securitate al Europei la nivel global.

Cooperarea în domeniul apărării este soluția. Europa are nevoie de mai multa planificare comună și dezvoltare în comun a capacităților în domeniul apărării. Nevoia de punere și folosire în comun a resurselor și capacităților nu reprezintă o noutate, însă a devenit mai stringentă la acest moment. În condițiile în care bugetele pentru apărare sunt supuse presiunilor, modul cel mai inteligent în care Statele Membre își pot menține și chiar crește reziliența militară este planificarea, dezvoltarea, achiziționarea, mentenanța și operarea împreună a echipamentelor lor de apărare. Dezvoltarea de capacități multinaționale – fie prin PESCO, EDA, sau orice altă format incluzând mai multe țări Europene – este mai eficientă financiar și cu rezultate mai bune decât eforturile naționale individuale. Fondurile economisite prin cooperarea UE pot compensa tăierile bugetare din domeniul apărării preconizate, cel puțin pe termen lung. Dincolo de beneficiile financiare, cooperarea dă rezultate și grație eficienței operaționale și interoperabilității sporite, în beneficiul UE, NATO sau al altor operațiuni multinaționale. Cooperarea va oferi posibilitatea Statelor Membre care se confruntă cu constrângeri bugetare să facă mai mult, pentru apărarea proprie și pentru cea a Europei.

Cealaltă veste bună este că nu este nevoie să pornim de la zero. Toate instrumentele și procesele necesare pentru a face posibilă și a gestiona cooperarea europeană în domeniul apărării sunt deja la îndemână și gata să fie utilizate: Prioritățile Europene pentru Dezvoltare a Capabilităților actualizate, Analiza Anuală Coordonată privind Apărarea (CARD), Cooperarea Permanentă Structurată (PESCO) și Fondul European pentru Apărare. Instrumentele nu sunt singurele aflate la îndemână, ci și oportunitățile concrete pentru cooperare. Prima analiză anuală, care a avut loc anul trecut sub auspiciile Agenției Europene pentru Apărare, a identificat 55 de oportunități de cooperare în întreg spectrul capacităților, considerate a fi cele mai promițătoare, necesare, sau urgente, precum și din punct de vedere al valorii operaționale. Pe baza acestui catalog de oportunități identificate, Statelor Membre li se recomandă să își concentreze eforturile pe următoarele șase domenii specifice cu perspectivă foarte bună de cooperare

(încurajând un număr de State Membre interesate, programele naționale care sunt deja în curs de desfășurare sau de pregătire): tancuri grele de luptă, sisteme integrate pentru luptători, ambarcațiuni de suprafață pentru patrulare, sisteme de combatere a sistemelor aeriene fără pilot, aplicații spațiale pentru apărare și mobilitate militară.

Dacă Statele Membre nu utilizează instrumentele de apărare europeană și oportunitățile de cooperare la acest moment, atunci când o vor face?

Este și cazul Agenției Europene pentru Apărare (EDA), centrul european pentru cercetare și dezvoltare în colaborare a capabilităților, care la acest moment derulează peste 110 programe de cercetare și dezvoltare a capabilităților, precum și 200 de alte acțiuni. Statele Membre au aici la dispoziție ceva spațiu de manevră, în cazul în care doresc să exploateze la maxim expertiza Agenției și potențialul acesteia.

Pandemia de COVID-19 a adus în atenție, indirect bineînțeles, potențialul de distrugere uriaș al substanțelor biologice. Deși amenințările chimice, biologice, radiologice și nucleare (CBRN) se află în atenția noastră de ceva vreme – Prioritățile Europene de Dezvoltare a Capabilităților revizuite în 2018, sub îndrumarea EDA, fac referire clară la nevoia de a consolida capacitățile europene în domeniul CBRN – această criză a evidențiat nevoia urgentă de a face mai mult pentru a fi mai bine pregătiți și echipați în fața acestor tipuri de amenințări pe viitor. Aceasta este o altă lecție importantă pe care trebuie să o învățăm din această experiență dramatică. Având în vedere magnitudinea provocării, nu putem să îi facem față decât împreună, de exemplu prin intermediul cooperării.

În final, și aceasta este cea de-a treia lecție, COVID-19 a arătat importanța menținerii capacităților de producție strategică locale capabile să furnizeze materiale critice de înaltă calitate și în cantități suficiente la momente de criză – de la produse de bază precum măști sau alte echipamente de protecție, până la vaccinuri anti COVID salvatoare de vieți. Aceasta ne-a reamintit tuturor, chiar și în sectorul apărării, că autonomia strategică a Europei nu se poate rezuma doar la capabilități militare de înaltă clasă sau la tehnologii avansate, ci și la expertiză industrială și la capacități de producție. Menținerea de capacități critice de producție industrială constituie o premisă esențială pentru construirea unei Europe a apărării și pentru progres către autonomie strategică. Și în acest caz,

cooperarea este soluția, deoarece demersurile strategice ale Europei pot fi susținute doar lucrând împreună.

NOTĂ: Jiří Šedivý este directorul executiv al Agenției Europene pentru Apărare.

PUNCT DE VEDERE: Retrospectiva 2020, priorități și evoluții de urmărit în 2021 pentru domeniul securității cibernetice

Dan CÎMPEAN

Anul 2020 a fost unul cu evoluții rapide și notabile în domeniul securității cibernetice atât în România cât și la nivelul Uniunii Europene (UE). Mult mai multe și mai rapid se vor derula în 2021.

Comisia Europeană a prezentat noua Strategie de Securitate Cibernetică a Uniunii Europene cu numeroase implicații semnificative pentru toate Statele Membre ale UE.

CERT-RO a prezentat Guvernului României proiectul de Ordonanță de Urgență (OUG) privind înființarea Directoratului Național de Securitate Cibernetică. Proiectul de act normativ va fi actualizat în ianuarie 2021 pentru a reflecta schimbările politice și instituționale recente. Documentul este disponibil online:

- Versiunea în RO (draft v.7.12.2020) - <https://cert.ro/vezi/document/proiect-oug-infiintare-dnsc-2020-12-07-ro>.
- Versiunea în EN (draft v.7.12.2020) - <https://cert.ro/vezi/document/proiect-oug-infiintare-dnsc-2020-12-07-en>.

Comisia Europeană a publicat Propunerea de Directivă NIS 2.0 cu obiectivul de a întări reziliența cibernetică a sectoarelor publice și private critice: spitale, rețele energetice, căi ferate, dar și centre de date, administrația publică, laboratoare de cercetare și centre care fabrică dispozitive medicale și medicamente, etc.

S-a deblocat implementarea Legii 362/2018 (legea NIS) prin adoptarea unor acte subsecvente principale:

- Lista serviciilor esențiale HG 963/2020;
- Valorile de prag pentru stabilirea efectului perturbator semnificativ al incidentelor la nivelul rețelilor și sistemelor informatice ale operatorilor de servicii esențiale HG 976/2020;
- Norme tehnice de stabilire a impactului incidentelor pentru categoriile de operatori de servicii esențiale și furnizori de servicii digitale HG 1003/2020;

Bucureștiul va găzdui Centrul European de Competențe Industriale, Tehnologice și de Cercetare în Domeniul Securității Cibernetică (Centrul Cyber al UE - ECCC) - România a surclasat alte șase țări europene în această competiție. ECCC va fi condus de un Board la care

participă toate statele membre UE, dar numai cele care participă și financiar vor avea drept de vot. Managementul și personalul ECCC vor fi selectate de către Comisia Europeană.

S-a lansat procesul de actualizare a Strategiei de Securitate Cibernetică a României care ia în considerare evoluțiile la nivel european, inclusiv adaptarea cadrului normativ național pentru a răspunde la nivel instituțional noilor cerințe cyber ale UE și responsabilităților pe care țara noastră trebuie să și le asume

Comisia Europeană a publicat Data Governance Act (Regulamentul privind guvernarea datelor la nivel european) ce va fi în vigoare în 2021, cu putere de lege în toate țările UE. Acesta reglementează:

- reutilizarea anumitor categorii de date deținute de organisme din sectorul public;
- cadrul de notificare și supraveghere pentru furnizarea de servicii de partajare de date;
- utilizarea datelor cu caracter personal cu ajutorul unui intermediar;
- schimbul de date între întreprinderi, în schimbul unei remunerații sub orice formă;
- un cadru pentru înregistrarea voluntară a entităților care colectează și prelucrează date puse la dispoziție în scopuri altruiste.

CERT-RO a finalizat acte normative importante pentru implementarea cerințelor minime de securitate cibernetică și pentru asigurarea desfășurării activității de audit de securitate a rețelilor și sistemelor informatice aparținând operatorilor de servicii esențiale sau furnizorilor de servicii digitale:

- OSGG 1323/2020 privind Normele tehnice privind cerințele minime de asigurare a securității rețelilor și sistemelor informatice aplicabile operatorilor de servicii esențiale
- Decizia 88/2020 privind Lista standardelor și specificațiilor europene și internaționale;

S-a publicat propunerea de Regulament privind reziliența operațională digitală a sectorului financiar (Digital Operational Resilience Act – DORA) cu implicații majore asupra modului în care incidentele vor trebui raportate și gestionate

CERT-RO a organizat cu sprijinul grupului de voluntari CV19.RO mai multe sesiuni de avertizare adresate atât conducerii cât și responsabililor IT din

spitale și clinici, pentru a le sprijini pe perioada pandemiei SARS-CoV-2.

Comisia Europeană propune lansarea și operaționalizarea la nivelul întregii UE a unei rețele de centre de operațiuni de securitate (SOC) bazată pe inteligență artificială. SOC-urile vor fi ajutate în detectarea incidentelor, analiză și activitățile de răspuns de capacități de Artificial Intelligence (AI), Machine Learning (ML) și EU High-Performance Computing Joint Undertaking.

CERT-RO participă la 16 propuneri de proiecte elaborate în cadrul unor consorții europene în august 2020, ca răspuns la apelurile de proiecte din cadrul programului Orizont 2020. CERT-RO participă la 5 propuneri de proiecte elaborate în cadrul unor consorții europene în noiembrie 2020, ca răspuns la apelul de proiecte CEF Telecom Cybersecurity.

Joint Cyber Unit (JCU): până în februarie 2021 Comisia Europeană va prezenta procesul, etapele de referință și calendarul pentru definirea, pregătirea, desfășurarea și extinderea JCU. Aceasta nu necesită înființarea unei noi agenții a UE, ci se bazează pe instituțiile și mecanismele existente.

Grupul de lucru inter-instituțional pentru securitatea rețelelor mobile 5G a pregătit Proiectul de Lege privind adoptarea unor măsuri referitoare la infrastructuri informatice și de comunicații de interes național și condițiile implementării rețelelor 5G.

S-a lansat revizuirea propunerii unei noi Directive a UE privind reziliența infrastructurilor critice prin

care fiecare stat membru al UE este solicitat să adopte o strategie pentru consolidarea rezilienței entităților critice.

CERT-RO a participat la exercițiul cibernetic național, Cydex20, în echipa României care în cadrul exercițiului CyberCoalition și la cea de-a 2-a ediție a Blue OLEx 2020.

Investițiile viitoare ale UE în domeniul cyber vor fi derulate prin Centrul Cyber al UE dar și al unei rețele de Centre Naționale de Coordonare, ce vor fi create ulterior în fiecare Stat Membru. Guvernul României va trebui să își creeze sau să desemneze propriul Centru Național de Coordonare pentru a derula programele de investiții cyber, în cooperare cu ECCC, și care va trebui să aibă capacitatea de a se implica și de a se coordona în mod eficace cu industria, cu sectorul public, cu comunitatea de cercetare. Centrul Național de Coordonare din România va colabora și cu autoritatea desemnată prin Directiva NIS (CERT-RO) care însă va trebui să se mențină independentă față de alte instituții, prin prisma obligațiilor din Directiva NIS (NIS 2.0) și a Legii 362/2018.

Ediția aniversară online a Conferinței Anuale a CERT-RO „The New Global Challenges in Cyber Security” #certcon10.

Comisia Europeană a publicat Digital Services Act (DSA) - propuneri de regulamente europene cu implicații majore asupra domeniului digitalizării și implicit al securității cibernetice.

Anunțuri - Publicitate

Anunțuri și publicitate în cadrul revistei pot fi inserate în spațiul disponibil sau pe pagină/pagini separate.

Pentru detalii și condiții vă rugăm să ne contactați la office@pulsulgeostrategic.ro.

Monika Hohlmeier : „Bugetul Uniunii Europene reprezintă un simbol al solidarității și intereselor comune și aduce beneficii fiecărui Stat Membru”

Europarlamentarul Monika Hohlmeier, Președintele Comitetului pentru Control Bugetar și membru al Comitetului pentru Buget, a efectuat o analiză a perspectivelor și provocărilor gestionării bugetului de investiții al UE pentru o Europa viitoare, în contextul crizei provocate de pandemia de COVID-19, într-un interviu pe care l-a acordat revistei *Pulsul Geostrategic*.

Pulsul Geostrategic: Încercăm să identificăm și să înțelegem noile provocări generate de Brexit. Care sunt, la acest moment, principalele perspective și provocări în legătură cu previziunile strategice ale UE de după Brexit?

Monika Hohlmeier: Ei bine, am rămas fără unul dintre cei mai puternici membri ai UE din punct de vedere economic și unul dintre cei mai vocali din punct de vedere politic. Marea Britanie a fost și cel mai înfocat apărător al piețelor libere, un punct de vedere pe care nu îl împărtășesc multe State Membre și care se va reflecta în politica comercială a UE. Cred că vom observa schimbări și în sectorul financiar, care nu este deocamdată acoperit de un acord, în timp ce majoritatea activelor Euro din Marea Britanie tranzitează spre continent, intensificând activitățile la Paris și Frankfurt. Impactul Brexit-ului este atât de profund încât nu vom vedea consecințele decât peste câteva săptămâni sau luni, poate chiar ani. Cu toate acestea, Marea Britanie depinde de UE și, totodată, noi avem nevoie de Marea Britanie. Încheierea unui acord a fost singura alternativă pe care am avut-o și trebuie să profităm de acest lucru pentru a fi siguri că rămânem competitivi, concentrați și pregătiți pentru provocările secolului XXI.

Elaborarea bugetului E continuă să reprezinte o miză aparte. Care sunt cele mai sensibile aspecte legate de finanțarea investițiilor în UE? Unde trebuie UE să-și ajusteze bugetul și acțiunile?

Bugetul UE pentru 2021 este de 165,3 miliarde de euro, iar pentru următorii șapte ani bugetul UE ajunge la 1,1 trilioane euro, din care aproape 94% sunt alocați pentru investiții. Nu cunosc un alt buget despre care să se poată spune la fel. Bugetul UE reprezintă un simbol al solidarității și al intereselor comune de care beneficiază fiecare Stat Membru în parte. Consider că este important să precizez câte țări, afaceri și indivizi beneficiază de pe urma acestuia. Fondurile europene finanțează politici de coeziune, sprijină fermieri și studenți, asigură cercetare și inovație de calitate excelentă, asigură finanțare pentru controlul frontierelor și pentru forțele de poliție, asigură fonduri pentru activitățile spațiale și aeronautice ale UE și sprijină întreprinderi mici și mijlocii de la Helsinki până în Porto. Marele neajuns al investițiilor UE ar putea fi, de fapt, faptul că Uniunea nu arată sau anunță în mod adecvat și nu definește în mod vizibil ceea ce finanțează. Prin urmare, unii își pot asuma meritele sau chiar mai rău, nimeni nu știe că realizările au fost posibile datorită finanțării europene. Cu toate acestea, am observat și alte chestiuni care necesită atenție din partea Uniunii Europene. Încă există prea multe cazuri de fraudă, corupție și alocări financiare defectuoase. În timp ce unii oligarhi și unele familii care sunt deja avute continuă să acumuleze averi uriașe și să îndemne la acumulări de proprietăți prin intermediul unor conglomerate, după cum este cazul imperiului *Agrofert* al președintelui ceh Babiș, micii fermieri și afacerile mici nu au parte de finanțare echitabilă. Acest lucru presupune că trebuie să revizuim și îmbunătățim distribuția terenurilor agricole și să discutăm cum putem ajuta mai eficient pe micii fermieri. Cred că acest aspect privește și România.

De asemenea, trebuie să ne îmbunătățim capacitatea de monitorizare a fluxurilor financiare europene până la beneficiari, pentru a avea o imagine de ansamblu a distribuției reale și a concentrării de fondurilor europene și a putea reacționa rapid în scopul opririi unor astfel de tranzacții. La acest moment mă străduiesc să implementez un sistem digital obligatoriu de

raportare, monitorizare și audit, care să fie interoperabil sistemele utilizate de Statele Membre și care să ne asigure o astfel de imagine de ansamblu. Din păcate, unele State Membre se opun vehement acestei inițiative în Consiliu și au blocat sau obstrucționat toate propunerile constructive pentru modernizarea și digitalizarea rapoartelor europene și auditului deoarece le convine o lipsă de transparență.

În ce măsură facilitează Cadrul Financiar Multianual și instrumentul de redresare Next Generation depășirea provocărilor economice, sociale și politice pe care le întâmpină UE în mod curent?

Dacă ar fi să privim în urmă cu un an sau doi, când coronavirusul era o necunoscută pentru toți, ideea unui buget de redresare în valoare de 750 de milioane de euro, care să ofere asistență financiară Statelor Membre cele mai grav afectate de pandemie ar fi reprezentat un concept pur teoretic, pentru uzul experților politici și *think-tank*-urilor de la Bruxelles. Am făcut un salt atât de mare în ceea ce privește integrarea și solidaritatea europene, încât ne va lua ceva timp să înțelegem ce ni s-a întâmplat. Deși unele decizii referitoare la plan pot fi contestate, mai ales excluderea Parlamentului European din procesul decizional, consider că Germania și Franța au făcut propunerea corectă pentru Europa și au demonstrat că avem nevoie de o Uniune încheiată, care să facă față unită unor provocări de tipul pandemiei de COVID-19. Consecințele de ordin economic și social sunt atât de profunde, încât niciun Stat Membru nu le va putea suporta de unul singur. Mecanismul de redresare și reziliență, care acoperă 672,5 miliarde de euro din pachetul de 750 de miliarde de euro nu va servi doar pentru finanțarea unei serii de doleanțe ale șefilor de state și guverne. Există prevederi clare care stipulează că fondurile trebuie utilizate *inter alia* pentru procesul de tranziție ecologică și digitală, pentru o creștere sustenabilă și incluzivă și pentru politici privind generația următoare. Acesta este rezultatul direct al eforturilor continue depuse de Parlamentul European pentru a se asigura că banii sunt alocați corespunzător criteriilor pentru fondul de redresare. Colegul meu român, Siegfried Mureșan, care a făcut parte din echipa de negociere a Parlamentului, a jucat un rol important în acest sens. Din păcate, Statele Membre au inclus câteva porțițe de scăpare în acordul final, pentru a avea spațiu de manevră. Parlamentul European trebuie să fie foarte atent acum și să asigure că banii să ajungă acolo unde

sunt de cel mai mare ajutor pentru societățile noastre. În timp ce Parlamentul European s-a zbatut să participe direct în procesul decizional cu privire la alocarea fondurilor către fiecare Stat Membru și să garanteze că fondurile Mecanismului de redresare și reziliență nu finanțează cheltuieli naționale recurente, noi nu putem decât să verificăm planurile naționale de reformă și să monitorizăm progresele. Dar să nu va îndoiți, vom avea grijă să semnalăm dacă identificăm nepotriviri sau alocări necorespunzătoare.

În ce măsură au facilitat actualele mecanisme Europene cooperarea, coordonarea și reacția rapidă? Au contribuit acțiunile UE la diminuarea consecințelor crizelor economice și sociale din Statele Membre?

Absolut. Cel mai edificator exemplu este cel al Instrumentului pentru sprijin de urgență, care a fost introdus de către Comisia Europeană în câteva săptămâni, imediat după ce totul a fost închis, la începutul anului 2020. Instrumentul ajută Statele Membre să abordeze problema pandemiei de coronavirus. A devenit evident că nevoile pot fi abordate cel mai bine strategic și coordonat la nivel european, iar nu prin eforturile individuale ale fiecărei capitale. Practic, Instrumentul permite bugetului UE să intervină și să furnizeze sprijin în caz de urgență. Fondurile au ajutat la producerea vaccinurilor împotriva coronavirusului, la crearea de rezerve medicale strategice peste tot în Europa, la readucerea în Statele Membre a turiștilor blocați, la transferul între state a pacienților precum și a personalului medical și a echipelor medicale mobile.

Dacă ar fi să aruncăm o privire asupra ansamblului macroeconomic, adoptarea Instrumentului de sprijin temporar pentru atenuarea riscurilor de șomaj într-o situație de urgență (SURE) a creat premisele furnizării de asistență financiară de până la 100 miliarde de euro sub formă de împrumuturi de la UE pentru Statele Membre afectate. Banii sunt mențiți să soluționeze creșterea subită a cheltuielilor publice pentru păstrarea locurilor de muncă, spre exemplu prin finanțarea de soluții de angajare pe termen scurt. Începând de azi, 18 State Membre au solicitat sprijin financiar în valoare de 90,3 de miliarde de euro, prin intermediul SURE, ceea ce pentru mine reprezintă un exemplu clar de solidaritate și cooperare între Statele Membre.

La nivel global, care sunt măsurile pe care UE le-a adoptat și intenționează să le adopte pentru a oferi asistență regiunilor și comunităților

vulnerabile?

Cooperarea pentru dezvoltare, cu vecinătatea și internațională rămâne una din componentele de bază ale bugetului UE. Bugetul pe termen lung (Cadrul Financiar Multianual 2021-2027) prevede 98,4 miliarde de euro pentru cooperarea cu state terțe. O mare parte a fondului pentru dezvoltare din 2020 a fost redirectionat ca parte a eforturilor UE de a combate consecințele COVID-19 în state din afara UE. Direcția acțiunilor întreprinse de UE se va schimba puțin, acestea urmând să vizeze tot mai mult Balcanii de Vest, vecinătatea extinsă a UE și Africa Subsahariană. În timp ce dorim să ajutăm la stabilitatea țărilor din vecinătate, din sud și est, să reducem fluxul migrator și să le oferim oamenilor o perspectivă în propriile țări, ne interesează ca statele să devină aliați politici de încredere și stabili. Am fost în favoarea inițiativei lansării unui plan de tip *Marshall* pentru Africa, deoarece existența a două continente vecine care sunt atât de diferite nu este viabilă. Combaterea pandemiei și activitățile pentru dezvoltare pe termen mediu și lung trebuie să fie complementare. Pe de altă parte, Balcanii de Vest ar putea avea perspective de aderare la UE în următorii zece ani. Bineînțeles, în condițiile în care întrunesc criteriile de la Copenhaga, precum și alte prevederi, ceea ce presupune eforturi suplimentare din partea lor, în special în domeniul legislativ, al combaterii corupției, al stabilității instituționale și al coerenței economice.

Cum avansează, în opinia dumneavoastră, dezbaterele cu privire la scenariile pentru Europa până în 2025? În ce măsură Statele Membre pot și vor să redefinească viitorul construcției Europene?

Cred că Uniunea Europeană a înregistrat cele mai mari succese atunci când statele au ales să își comaseze resursele, deoarece au considerat că separat au avut impact limitat. Politicile comerciale, drepturile consumatorilor, agricultura, acestea sunt doar trei dintre domeniile în care Statele Membre ale UE au reușit să se înțeleagă, ceea ce a fost foarte benefic tuturor. Sunt convinsă că vom asista la mai multe acorduri comerciale, la reglementări noi care să consolideze piața unică, la sporirea performanței în domenii precum cercetarea și dezvoltarea, acestea fiind doar unele dintre domeniile unde se vede ade-vărata valoare a UE. Am putea fi foarte bine mar-tori la sporirea atribuțiilor Agenției Europene pen-tru Poliția de Frontieră și Paza de Coastă, prin pre-luarea unui control mai mare asupra managementu-lui granițelor externe și intensificarea cooperării în domenii precum securitatea și justiția, deoarece ce-tățenii se așteaptă ca UE să reducă diferența dintre

promisiuni și rezultate. Accesul la un sistem medi-cal îmbunătățit și activități de cercetare în domeniu vor reprezenta o prioritate a agendei europene, deoarece pandemia de coronavirus a evidențiat o serie de neajunsuri. Mai mult, avem nevoie de un proces decizional rapid și obligatoriu în problemati-cile ținând de politica externă și securitatea la nive-lul UE. Altfel, deciziile adoptate de UE vor ajunge să fie nerelevante.

Cu toate acestea, consider că sarcini fundamentale precum cele legate de politicile sociale, taxe, politi-cile industriale și educație vor rămâne, pe drept, responsabilitățile Statelor Membre. Trebuie să avem grijă să evităm extinderea dezbaterii pe tema integrării europene prea mult. UE nu are rolul de a înlocui Statele Membre, ci, mai degrabă, de a func-ționa ca un instrument eficient de coordonare și ar-monizare.

NOTĂ: Monika Hohlmeier a fost ales ca membru al Parlamentului European în 2009. La acest mo-ment este Președintele Comitetului pentru Control Bugetar și membru al Comitetului pentru Buget, precum și membru supleant al Comisiei pentru li-bertăți civile, justiție și afaceri interne. Până în 2018 a fost coraportor pentru Comitetul Special pentru Terorism. Înainte să devină europarlamentar Monika Hohlmeier a fost Secretar de Stat în cadrul Ministerului Bavarez pentru Educație și Cultură (1993-1998) și ministru în cadrul aceluiași minister (1998-2005).

Momente decisive în istoria României: „Mica Unire” de la 24 ianuarie 1859

Dr. Ion I. JINGA

Cunoașterea trecutului ajută la înțelegerea prezentului și poate facilita anticiparea viitorului. Ca adolescent, una dintre cărțile care m-au fascinat a fost „*Orele astrale ale omenirii*”, scrisă de Stefan Zweig, unul dintre cei mai traduși și populari scriitori din lume, în prima jumătate a secolului XX.

Într-adevăr, cred că în istoria națiunilor există „*ore astrale*”, momente decisive ce le marchează destinul și care rămân pietre de hotar pentru generațiile următoare. 24 ianuarie 1859 este un astfel de moment în istoria României. Faptul că românii au fost întotdeauna atât de mândri de unirea principatelor Țara Românească (Valahia) și Moldova, înfăptuită la 24 ianuarie 1859, se datorează, în primul rând, sentimentului că au fost autorii și „*proprietarii*” evenimentului, precum și spiritului de extraordinară solidaritate care a făcut posibilă unirea, în urmă cu 162 de ani.

După înfrângerea revoluțiilor de la 1848 în Europa, revoluționarii români aflați în exil au devenit „*diplomați ai Unirii*”, apărând și promovând aspirațiile naționale ale poporului lor, în contextul complex al calculelor geopolitice și compromisurilor diplomatice făcute de Marile Puteri ale vremii.

Câțiva ani mai târziu, în iulie 1853, trupele ruse au invadat Principatele Române (numite atunci și „*Principatele Dunărene*”), care se aflau sub suzeranitatea Imperiului Otoman, fără însă a fi parte a acestuia. Drept răspuns, în octombrie 1853 Turcia a declarat război Rusiei. O lună mai târziu, flota rusă a distrus o forță navală turcă, în bătălia de la Sinop (oraș în Turcia). Era începutul Războiului Crimeii. În martie 1854, Franța și Marea Britanie au declarat război Rusiei, care refuzase să își retragă trupele din Principatele Române. Războiul s-a încheiat în februarie 1856, prin înfrângerea Rusiei.

Românii au folosit acel moment pentru a lansa o campanie intensă în favoarea unirii principatelor. Mișcarea s-a bucurat de susținerea Franței, nu în ultimul rând deoarece, după înfrângerea revoluției de la 1848 în Țările Române, numeroși revoluționari români își găsiseră refugiu la Paris, unde l-au convins pe Împăratul Napoleon al III-lea să le susțină cauza. Austria și Turcia se opuneau unirii, în timp ce Marea Britanie păstra o atitudine

neutră. În martie 1856, Congresul de la Paris a identificat o soluție de compromis între Marile Puteri: cele două principate primeau dreptul de a lua numele de „*Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei*”, dar cu menținerea unor domnitori, guverne și adunări legislative separate.

Sursa: <https://ro.wikipedia.org/>

Sursa: <https://ro.wikipedia.org/>

Această soluție nu a satisfăcut, însă, aspirațiile unioniștilor români. După ce Adunarea Electivă a Moldovei l-a ales în unanimitate, la 5 ianuarie 1859, pe colonelul Alexandru Ioan Cuza, candidatul Partidei Naționale, unionistă, care cuprindea pe foștii revoluționari de la 1848, ca Domnitor (Cuza, însuși, s-a aflat în primele rânduri ale revoluției de la 1848, în Moldova), la 24 ianuarie Adunarea Electivă din Țara Românească a votat, din nou cu unanimitate, alegerea aceleiași persoane, creând astfel, *de facto*, *Principatele Române Unite*. Marile Puteri europene au cedat în fața faptului împlinit și au acceptat unirea.

Trei ani mai târziu, în ianuarie 1862, primul guvern unic și primul parlament unic au devenit

operaționale în București. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza declara, atunci, în discursul inaugural din Parlament: „*O nouă zi începe astăzi pentru România, care intră, în sfârșit, pe drumul ce o va duce spre împlinirea destinului său*”.

Unirea celor două principate române nu ar fi fost posibilă fără sprijinul Franței, Împăratul Napoleon al III-lea fiind unul dintre cei mai importanți aliați ai României. De aceea, nu este surprinzător faptul că modelul politic francez a fost sursa de inspirație pentru legiuitorii români, în procesul de consolidare a noului stat astfel creat, iar românii continuă să omagieze memoria ultimului împărat francez, pentru ajutorul primit de la acesta în 1859. În perioada în care am reprezentat România ca ambasador în Marea Britanie, am fost invitat să particip la ceremonii organizate la abația St. Michael din Farnborough, Hampshire, unde, într-un mausoleu impresionant, se odihnește Împăratul Napoleon al III-lea (am privilegiul de a număra printre prietenii mei francezi și membri ai familiei Bonaparte).

Unirea Țării Românești cu Moldova a marcat un pas esențial spre împlinirea unuia dintre cele mai importante obiective politice ale poporului român: aducerea în interiorul aceluiași frontiere a tuturor teritoriilor istorice în care românii sunt majoritari. Numit, uneori, de către istorici, „*Mica Unire*”, actul politic de la 24 ianuarie 1859 a reprezentat consecința unui îndelungat proces de consolidare a conștiinței naționale, a cărui primă scânteie a fost aprinsă de unirea celor trei țări române în anul 1600, înlăptuită de către Domnitorul Mihai Viteazul, proces ce a culminat apoi cu „*Marea Unire*” de la 1 decembrie 1918.

Unirea din 1859 a însemnat și începutul unei extraordinare perioade de modernizare și reforme, întreprinse mai întâi de Alexandru Ioan Cuza, de la remodelarea sistemului judiciar și a celui fiscal, până la reforma agrară care dat pământ unui număr de peste 400.000 familii de țărani. A fost introdus sistemul metric de măsuri și greutate, precum și un Cod Civil care l-a avut drept model pe cel francez. O nouă organizare administrativă a creat comunele și județele, au fost înființate tribunale de județ, curți de apel și Curtea de Casație. Legea electorală din 1864 a extins baza de votanți, prin asigurarea participării țăranilor și a clasei mijlocii. În 1860, a fost înființată Universitatea din Iași, iar în 1864 Universitatea din București. A fost adoptată „*Legea instrucției publice*”, care a introdus învățământul primar, secundar și superior, stabilind totodată că educația primară este obligatorie și gratuită, iar programa școlară unică pentru școlile rurale și

urbane.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a fost forțat să abdice în 1866, iar drumul spre dezvoltarea țării a continuat în timpul Regelui Carol I. În primul an al domniei acestuia, România a adoptat una dintre cele mai moderne Constituții din Europa. La 9 mai 1877, în contextul izbucnirii unui nou război ruso-turc, Parlamentul de la București a declarat independența țării, iar România a intrat în război împotriva Turciei. Ca urmare a victoriilor obținute de armata română la sud de Dunăre, Puterile Europene au recunoscut independența României prin Tratatul de la Berlin, din 1878. La sfârșitul Primului Război Mondial, România devenea un actor-cheie în Europa Centrală și de Est.

Marea Unire din 1918, când, aplicând principiul autodeterminării popoarelor proclamat de către președintele american Woodrow Wilson, locuitorii celorlalte provincii istorice românești – Basarabia, Bucovina, Banat, Crișana, Maramureș și Transilvania – au decis, prin voință liber exprimată, unirea cu Țara, a reprezentat încoronarea acestei evoluții istorice.

„*Mica Unire*” de la 24 ianuarie 1859, constituie, însă, mai mult decât o etapă în procesul de împlinire a visului românilor pentru unitatea națională. Ea reprezintă fundația pe care s-a construit statul român modern și, de aceea, poate fi considerată unul din „*momentele astrale*” care au marcat destinul României.

Notă: Opiniile exprimate în acest articol nu angajează poziția oficială a autorului.

România și sistemul de tratate de la Versailles

Dr. Alexandru GHIȘA

Anul 1918, din primăvară până-n iarnă, a fost pentru români un an de acțiune politică majoră. La timpul respectiv românii trăiau în trei state – Regatul României, Imperiul Austro-Ungar și Imperiul Rusiei, exemplu clasic de națiune divizată. Tânărul stat român, trecut prin faza Principatelor Unite Moldova și Țara Românească, prin alegerea la Iași (5 ianuarie 1859) și București (24 ianuarie 1859) a unui singur domn, în persoana lui Alexandru Ioan Cuza, dovedește că are o elită intelectuală capabilă de acțiune politică în interes național. Situat pe cursul Dunării, statul român s-a format și datorită unui interes european la Dunăre și Marea Neagră, pentru a fi un garant al libertății navigației prin Gurile Dunării – aspecte prevăzute expres în Tratatul de pace de la Paris din 1856, de după Războiul Crimeii (1853-1856). Chiar dacă a rămas sub suzeranitatea Imperiului Otoman, prin prevederile acestui Tratat, statul român a ieșit de sub garanția exclusivă a Rusiei și a intrat sub garanția celor șapte puteri europene semnatare – Anglia, Franța, Austria, Prusia, Rusia, Sardinia și Imperiul Sultanilor. În cei șapte ani de domnie, Alexandru Ioan I reușește să unească efectiv cele două principate românești și să pună bazele României moderne. Noul stat român va deveni un pol de atracție pentru românii din Imperiul Habsburgic – din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și din Bucovina, dar și din Imperiul Rusiei – din Basarabia. Românii din afara României vor avea de acum înainte cu cine să se unească. Evenimentele din 1866 - răsturnarea lui Alexandru Ioan I și înlocuirea acestuia cu un principe străin, din dinastia de Hohenzolern-Sigmaringen, în persoana lui Carol I - au fost primite de elitele intelectuale românești din afara României ca o etapă de consolidare a statului român spre care aspirau. Schimbarea de statut a României prin obținerea independenței față de Imperiul Otoman, pe câmpurile de luptă din Bulgaria, în urma războiului ruso-româno-otoman din 1877-1878, recunoașterea internațională ca stat independent și suveran prin Congresul de la Berlin din 1878, urmată de proclamarea regatului la 1881, au avut un ecou pozitiv în rândurile românilor din afară, care simțeau acum că au o „țară-mamă”, la care pot apela în caz de nevoie. Sentimentele identitare ale românilor din Austro-Ungaria au

depășit coordonatele regionale ale Transilvaniei - în sensul ei larg, cu Banatul, Crișana și Maramureșul - încă de la instaurarea compromisului dualist, între națiunile dominante austriacă și ungară. Expresia lansată de Ioan Slavici în primul cotidian românesc din Transilvania, *Tribuna*, care apare din 1884 la Sibiu, că „soarele pentru români la București răsare”, denotă depășirea cadrului regional și conștientizarea apartenenței lor la națiunea română ca întreg. Acest sentiment al apartenenței naționale la întreg arealul românesc era valabil în 1918 atât pentru românii din Transilvania, cât și pentru cei din Bucovina și din Basarabia, dar și din Regatul României. Românii au dovedit la 1918 că aveau o conștiință națională și că erau o națiune politică pe deplin capabilă să-și construiască un stat național unitar.

Odată cu izbucnirea primului război global, în vara anului 1914, România își propune ca obiectiv politic principal realizarea idealului național prin unirea teritoriilor locuite de români. Constrângerile Tratatului de alianță a României cu Puterile Centrale (Austro-Ungaria, Germania și Italia) din 1883 nu se mai justificau la izbucnirea conflictului, deoarece Austro-Ungaria nu a fost atacată și a luat ea decizia de a declara război Serbiei, fără a informa aliatul de la București. România, în înțelegere cu Italia – ambele având de revendicat teritorii austro-ungare locuite de co-etnici – și-au declarat neutralitatea (Acord între premierii Antonio Salandra și Ion I.C. Brătianu, semnat la București, la 23 septembrie 1914). Dilema guvernului de la București consta în alegerea priorității – eliberarea teritoriilor ocupate de Austro-Ungaria (Transilvania și Bucovina) sau a celor stăpânite de Rusia (Basarabia). Primele propuneri teritoriale pentru România le face Rusia, care solicită intrarea celei dintâi în război în schimbul recunoașterii dreptului la unire cu teritoriile din Austro-Ungaria locuite de români, respectiv Semigradia (numele dat de ruși Transilvaniei) și Bucovina de Sud. Schimbul de note diplomatice, din 1 octombrie 1914, între ministrul rus de externe, Serghei Dimitrievici Sazonov și ambasadorul român la Sankt Petersburg, Constantin Diamandy, are semnificația unui acord româno-rus. Prin acesta, Ion I.C. Brătianu (prim-ministru) obține, în schimbul unei neutralități „binevoitoare”, acceptul pentru unirea la România a teritoriilor locuite de români din Austro-Ungaria, atunci când se va considera oportun. Acordul va fi însă ținut

secret, deși avea acceptul regelui Carol I, care a decedat în scurt timp (10 octombrie 1914). Urmașul său la tron, regele Ferdinand I, se va dovedi mult mai flexibil în raporturile cu Antanta și sprijinirea acțiunilor de realizare a unificării teritoriilor locuite de români din imperiile vecine.

Evoluția situației militare din primii doi ani de război, în general favorabilă Puterilor Centrale, a determinat o presiune din partea Antantei pentru o cooperare cu România. În primul rând Franța a insistat la Sankt Petersburg și la Londra pentru acceptarea condițiilor puse de guvernul român. Campania diplomatică a lui Ion I.C. Brătianu se încheie la 17 august 1916, prin semnarea la București a Convenției politice între România și Antantă (Franța, Anglia, Italia și Rusia) privind integritatea teritorială și frontierele României după război. Convenția recunoștea, la art. III, dreptul României de a anexa teritoriile monarhiei austro-ungare, respectiv Bucovina, Transilvania și Banatul. Hotărârea guvernului Brătianu este aprobată de Consiliul de Coroană convocat de regele Ferdinand I. Pentru realizarea obiectivului național, România a intrat în război alături de Antantă, la 27 august 1916 și a prezentat singura declarație de război Cabinetului de la Viena. Acest document este expresia revendicărilor naționale românești, formulate cu toată hotărârea și demnitatea cerute de protocolul internațional.

Așadar, în august 1916, prioritatea guvernului de la București era eliberarea românilor din Austro-Ungaria. În ce privește Basarabia, aceasta putea fi recuperată, ipotetic, doar pe calea intrării României în război de partea Puterilor Centrale și împotriva Rusiei. Contextul național și internațional nu permitea României o asemenea opțiune la timpul respectiv.

În condițiile în care acțiunea militară a României în Transilvania s-a soldat cu un eșec, care duce la ocuparea capitalei București de către trupele germane și austro-ungare, urmată de refugiarea la Iași a Casei Regale și o parte a administrației militare și de stat, nu se poate vorbi de realizarea unirii Basarabiei, Bucovinei și a Transilvaniei prin intervenția armatei române. În aceste circumstanțe, elitele intelectuale și structurile politice ale românilor din Transilvania, Bucovina și Basarabia au acționat ele însele pentru realizarea idealului național.

Derapajul bolșevic de la Sankt Petersburg (1917-1918) și propagarea fenomenului revoluționar în rândurile armatei țariste permit desprinderea Basarabiei de Imperiul Rusiei. La 2 decembrie 1917, Basarabia se proclamă provincie autonomă,

iar la 24 ianuarie 1918 își proclamă independența, ca „Republică Democratică Moldovenească”. În condițiile în care pe teritoriul Basarabiei erau cantonați de la începutul războiului cca. un milion de soldați ai armatei țariste, aflați acum sub influența revoluției bolșevice într-o deplină degringoladă, s-a creat o stare de spirit anti-rusă și anti-bolșevică. La solicitarea noilor autorități de la Chișinău, la 10/23 ianuarie 1918 armata română a intrat în Basarabia, cu scopul declarat de a restabili și apăra ordinea. Astfel, la 27 martie/9 aprilie, a fost posibilă întrunirea „Sfatului Țării” de la Chișinău, care a decis unirea „Republicii Democratice Moldovenești”, în hotarele sale dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, cu Regatul României. Astfel, Basarabia a fost cea dintâi provincie care s-a eliberat de sub dominația străină și s-a unit cu România.

Înfrângerea armatelor austro-ungare pe frontul italian și încheierea Armistițiului de la Padova (3 noiembrie 1918) au dus la declanșarea procesului de implozie a acestui imperiu, prin devoluție (transferul de putere de la centru spre comunitățile naționale componente). Consiliile naționale ale austriecilor germani, ale maghiarilor, polonezilor, italienilor, cehilor și slovacilor, sârbilor, croaților și slovenilor, ale românilor din Bucovina și Transilvania, odată ce preiau prerogativele puterii, nu mai acceptă reformarea statului imperial prin federalizare și procedează la constituirea de state naționale sau la unirea teritoriilor locuite de ei cu statele co-etnice. În consecință, la 14/27 octombrie 1918 românii din Bucovina organizează, la Cernăuți, o „Adunare Constituantă” care decide constituirea unui Consiliu Național format din 50 de membri și a unui Comitet Executiv, condus de Iancu Flondor. După mai multe confruntări cu forțe paramilitare ucrainene, care amenință securitatea Consiliului Național Român, are loc intervenția armatei române (Divizia a 8-a, condusă de generalul Iacob Zadic), care restabilește ordinea la Cernăuți. În aceste condiții, la 15/28 noiembrie 1918 s-a întrunit, la Palatul Mitropolitan, Congresul General al Bucovinei, care a votat în unanimitate unirea Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României.

Unificarea statului național român este finalizată prin decizia de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918. Adunarea națională de la Alba Iulia s-a ținut pe un teritoriu liber, neocupat de armatele Antantei și nici de trupele germane aflate în retragere. Armata română se afla, la data proclamării unirii, în zona de margine a Transilvaniei, pe aliniamentul Reghin – Târgu Mureș și se îndrepta nu înspre Alba Iulia, ci

spre Braşov. Consiliul Naţional Român, organul de conducere al tuturor românilor din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş, a convocat pentru ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, la Alba Iulia, Marea Adunare Naţională. Aceasta era formată din 1228 de delegaţi aleşi, cu drept de vot, trimişi de toate comunităţile rurale şi urbane, de bisericile româneşti ortodoxe şi greco-catolice şi de diferite organizaţii profesionale. Aceştia reprezentau întregul popor român cuprins în partea ungară a Imperiului Austro-Ungar. În plus, la adunare au venit aproape 100.000 de români din toată Transilvania, din Banat şi părţile vestice – din Crişana şi Maramureş. Marea Adunare Naţională întrunită la Alba Iulia a proclamat unirea Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului cu Regatul României. Până la integrarea deplină în statul român, s-au format Marele Sfat Naţional, cu rol legislativ, subordonat parlamentului de la Bucureşti şi Consiliul Dirigent, cu rol executiv, subordonat guvernului României.

Sub şocul deciziilor de la Alba Iulia, unde maghiarii nu au participat, Consiliul Naţional Ungar (Guvernul Republicii Ungare autoprocimate, dar nerecunoscută internaţional) discută pentru prima dată, la 18 decembrie 1918, problema formării şi apărării Ungariei pur etnice, dar societatea ungară în ansamblul ei se dovedeşte a fi nepregătită să renunţe la conceptul medieval al Ungariei istorice. Drept urmare, la 21 martie 1919, guvernul Mihály Károly demisionează şi asigură transferul paşnic al puterii către extrema stângă, constituindu-se primul guvern comunist ungar, condus de Béla Kun. Acesta proclamă la Budapesta Republica Ungară a Sfaturilor (sau Republica Sovietică Ungară), pe modelul bolşevic instaurat de Vladimir Ilici Lenin în Rusia. În politica externă, Béla Kun şi-a propus să păstreze vechile frontiere ale Ungariei istorice şi a proferat ameninţări la adresa Cehoslovaciei şi a României.

În partea de est a României, Armata Roşie bolşevică şi-a propus nu numai recuperarea Basarabiei, ci şi comunizarea întregului teritoriu al statului român. La 31 decembrie 1917/13 ianuarie 1918, ministrul plenipotenţiar român de la Sankt Petersburg, Constantin Diamandy, este arestat de noua putere instalată în Rusia, dar eliberat după două zile numai la intervenţia întregului corp diplomatic din localitate, fiind obligat să părăsească Rusia Sovietică. Mai mult, la 13/26 ianuarie 1918, Consiliul Comisarilor Poporului (condus de V.I. Lenin) decide ruperea relaţiilor diplomatice cu România şi expulzarea din Rusia a reprezentanţilor guvernului român.

În consecinţă, hotărârile de unire ale Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu Regatul României erau direct ameninţate de două state cu regim comunist – în est Rusia Sovietică şi în vest Republica Sovietică Ungară, care acţionează militar şi cu mijloacele terorismului de stat. Această conjunctură obligă România să acţioneze militar, în condiţii de război, pe tot parcursul anului 1919, pentru apărarea propriului teritoriu şi pentru implementarea deciziilor luate la Chişinău, Cernăuţi şi Alba Iulia în anul anterior. În acelaşi timp, hotărârile adoptate la Chişinău, Cernăuţi şi Alba Iulia trebuiau recunoscute internaţional la Conferinţa de Pace de la Paris, derulată pe parcursul anilor 1919-1920.

Încheierea armistiţiilor cu statele învinse, Austro-Ungaria (la Padova, 3 noiembrie 1918) şi Germania (la Compiègne, 11 noiembrie 1918), a permis Puterilor Aliate şi Asociate să acţioneze pentru pregătirea şi deschiderea Conferinţei de Pace. Chiar din acest act de armistiţiu, Germania recunoaşte caducitatea Tratatului de pace de la Buftea-Bucureşti (24 aprilie/7 mai 1918), pe care România a fost obligată să-l semneze cu Puterile Centrale, după defectiunea rusă de la Brest-Litovsk (22 noiembrie/5 decembrie 1917) soldată cu ieşirea Rusiei din război. În acelaşi timp, o analiză a experţilor militari francezi cu privire la Armistiţiul de la Padova include o referire la România, subliniind că textul armistiţiului nu ia în considerare chestiunea Transilvaniei şi Bucovinei, iar evacuarea „Valahiei” este subînţeleasă. Conform analizei, România, chiar dacă pentru moment nu mai este aliat, poate redeveni şi atunci publicarea armistiţiului cu Austro-Ungaria ar trebui să includă evacuarea teritoriilor româneşti revendicate de acest stat. Menţionarea României este legată de acţiunea Comandamentului militar francez de a redeschide un front românesc. O reintrare în război a României, alături de Aliaţi, a fost de natură să alarmeze Budapesta prin iminenţa unei acţiuni în Transilvania. În consecinţă, Consiliul Naţional Ungar, ca organ executiv, condus de Mihály Károly, încearcă realizarea unei înţelegeri cu Comandantul şef al Armatei Aliate de Orient, generalul Franchet d'Esperey, pentru a obţine din partea Aliaţilor garantarea frontierelor Ungariei. Negocierile se încheie prin semnarea, la Belgrad (13 noiembrie 1918), a unui document oarecum similar cu cel de la Padova, intitulat „Convenţia militară între Armatele Aliate şi Guvernul ungar”. Ungaria este pusă din acest moment într-o situaţie avantajoasă din cel puţin patru motive: este pentru prima dată parte la o

convenție internațională și i se recunoaște *status-quo-ul*; obține o delimitare a frontierelor estice și sudice, prin linia marcată de valea superioară a Someșului Mare, Bistrița, Mureș-Sat, valea Mureșului până la Tisa, Suboțița, Baja, Pecs, cursul Dravei până la unirea acestui râu cu frontiera Slovenia-Croația; elimină cuvântul „provizoriu” din art. 6 al Armistițiului de la Padova, care este înlocuit cu formularea „Administrația civilă rămâne acolo în mâinile guvernului actual”; obține, prin art. 17, „neamestec în probleme ce țin de administrația internă”. Convenția militară de la Belgrad va fi declarată de către francezi drept nevalabilă abia peste două săptămâni, fără a fi denunțată. La 1 decembrie 1918, Ministerul Afacerilor Externe al Franței a informat pe reprezentanții Puterilor aliate și asociate, acreditați la Paris, că tratatul încheiat cu guvernul ungar nu poate fi interpretat ca o recunoaștere a acestuia și că acordul semnat la Belgrad trebuie considerat ca „o înțelegere locală făcută cu o autoritate locală”, iar art. 17 al Convenției militare, care menține administrația maghiară pe întregul teritoriu al vechii Ungarii, nu poate fi acceptat deoarece, în baza acestuia, Mihály Károlyi a trimis trupe de ocupație în Slovacia, pe teritoriul Cehoslovaciei, țară recunoscută și aliată a Antantei. De asemenea, linia de demarcație stabilită prin această convenție nu ține seama de revendicările naționale românești și valabilitatea ei a fost negată de Guvernul României de la București și de Consiliul Național Român de la Arad, care vor reuși să obțină deplasarea ei succesivă spre Vest.

Franța își definitivează punctul de vedere privind statutul participării României la Conferința de Pace abia la sfârșitul lunii decembrie 1918. Hotărârea prevede ca guvernele aliate și asociate să trateze România ca aliat, pe motivul participării sale reînnoite la război, iar Tratatul de alianță din 4/17 august 1916 se consideră abrogat de drept, prin Tratatul din 24 aprilie/7mai 1918 de la Buftea-București. Guvernul francez propune ca Alianții să formuleze o nouă declarație, luând ca bază Tratatul din 1916, pentru examinarea cererilor românești, avându-se în vedere unirea Basarabiei cu România și interesele generale și speciale ale Alianților. La începutul lunii ianuarie 1919, Anglia anunță că este de acord cu punctul de vedere al guvernului francez privind admiterea României la Conferința de Pace în calitate de aliat, dar propune să se amâne comunicarea privind neluarea în considerație a Tratatului de alianță din 4/17 august 1916. Aceste atitudini determină protestul guvernului român pe lângă guvernele Puterilor aliate și asociate față de poziția lor de a nu recunoaște Tratatul de alianță din

4/17 august 1916. Sub aceste auspicii se va derula activitatea de aproape doi ani (1919-1920) a delegației române la Conferința de Pace de la Paris, care avea drept mandat obținerea recunoașterii internaționale a deciziilor de unire cu Regatul României adoptate la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia. Delegația României pleacă la Paris pe 10 ianuarie și ajunge pe 13 ianuarie 1919, având în frunte, ca prim delegat, pe Ion I.C. Brătianu, șeful guvernului. El este însoțit de Constantin Brătianu, secretar general al delegației, de colonelul Toma Dumitrescu și de I. Plessia. În cei doi ani de activitate, componența delegației suferă modificări determinate de schimbările de guvern și de cooptarea unor reprezentanți din provinciile istorice unite cu țara în anul 1918. Amintim următoarele persoane care au reprezentat România la Conferința de Pace de la Paris: delegați plenipotențieri – Ion I.C. Brătianu (prim delegat), Nicolae Mișu (al doilea delegat), generalul Constantin Coandă, Nicolae Titulescu, dr. Ioan Cantacuzino, dr. Alexandru Vaida-Voevod, Victor Antonescu, Constantin Diamandy, Ioan Pelivan, George Danielopol, etc. Delegația a cuprins consilieri și experți – P. Zahariade și S. Rosenthal, consilieri, Eftimie Antonescu, Constantin Antoniadă și Mircea Djuvara – experți pentru probleme juridice, col. Toma Dumitrescu – chestiuni militare, G. Caracostea, C.D. Creangă, Ermil Pangrati, George Crișan, Neagoe Flondor, D. Gheorghiu, D. Marinescu, Ioan Mocsoni, Gheorghe Moroianu, Ludovic Mrazec, Eugen Neculcea, Mihail Șerban, George Popescu, Nicolae Ștefănescu, Ion Tănăsescu – probleme economice și financiare, Caius Brediceanu, Ioan Coltort, Arhip Roșca, Vasile Vitenco, Alexandru Lapedatu, Traian Vuia – probleme etnografice și geografice, Aurel Vasiliu și I. Plessia – ca atașați pe lângă președintele delegației.

Forumul păcii de la Paris avea ca sarcină fundamentală consacrarea internațională a statelor nou apărute sau reîntregite în urma dispariției imperiilor multinaționale german, austro-ungar, otoman și țarist. Lucrările au fost deschise la 18 ianuarie 1919 și au participat peste 10.000 de delegați – oameni politici, diplomați și militari, consilieri și experți din 32 de țări. Conferința de Pace a optat de la început pentru politica dublului standard, bazată pe ierarhia de putere. Statele au fost împărțite în două categorii – marile puteri, cu interese nelimitate și micile puteri, cu interese limitate. Din prima categorie au făcut parte Statele Unite ale Americii, Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia, ultima fără a juca un rol activ, fiind

denumită „partenerul tăcut”. România a făcut parte din categoria statelor mici, la fel ca și Polonia, Cehoslovacia sau Regatul Sârbo-Croato-Sloven (în viitor Iugoslavia). Față de acestea din urmă, recunoscute și acceptate ca state aliate, România a avut de depășit dificultăți suplimentare.

Organul principal de lucru al Conferinței a fost „Consiliul celor zece”, din care au făcut parte șefii de stat sau primii miniștri și miniștrii Afacerilor Externe ai Franței, Angliei, SUA, Italiei și Japoniei, respectiv George Clemenceau și Stephen Pichon, David Lloyd George și Arthur James Balfour, Thomas Woodrow Wilson și Robert Lansing, Vittorio Orlando și baronul Sidney Sonnino, marchizul Kimmachi Saionji și baronul Makino. Din martie 1919, „Consiliul celor zece” se împarte în „Consiliul celor patru” (sau „Consiliul Suprem”), din care fac parte șefii de stat sau primii miniștri din Franța, Anglia, SUA și Italia (primul ministru al Japoniei a participat numai la discutarea și luarea hotărârilor în problemele ce au interesat țara sa) și „Consiliul celor cinci”, având ca membri miniștrii Afacerilor Externe ai celor cinci mari puteri. Biroul Conferinței era format din: președinte – George Clemenceau; vicepreședinti: Robert Lansing, David Lloyd George, Vittorio Orlando, marchizul Saionji. Secretariatul General era asigurat de Paul Eugène Dutasta (Franța), ca secretar general, ajutat de câte trei secretari proveniți din alte state catalogate ca mari puteri. Au fost înființate 17 comisii și comitete pentru diverse probleme: Societatea Națiunilor; răspunderi pentru război și sancțiuni; reparații de război; chestiuni financiare; chestiuni economice; chestiuni teritoriale, cu patru subcomisii pentru problemele cehoslovace, poloneze, românești, sud-slave (iugoslave), belgiene și daneze; probleme militare și navale interaliatate, etc. Consiliul Suprem și-a exprimat clar poziția față de România, permițându-i să participe la conferință doar cu doi delegați, în timp ce Serbiei, care nu capitulase niciodată, i-a acceptat trei delegați. De asemenea, Marile Puteri i-au dat României locuri numai în șapte din cele 17 comisii însărcinate cu investigarea diferitelor probleme concrete și cu pregătirea rapoartelor asupra acestora pentru factorii de decizie ai Conferinței de Pace. Dar, pentru a se evita o eventuală obstrucție din partea României, experții români au fost excluși din două comisii – cele care se ocupau de frontiere și de minorități. Consternat de ostilitatea pe care a avut-o de înfruntat din partea aliaților occidentali, Ion I.C. Brătianu a pledat cu mai multă forță cauza României. Astfel, la 31 ianuarie 1919, în fața Consiliului Suprem, I.I.C. Brătianu a respins orice

compromis cu privire la revendicările teritoriale ale României. A cerut cedarea întregului Banat, în conformitate cu termenii tratatului din 1916, evocând istoria și statistici etnice pentru a-și justifica revendicarea și opoziția față de împărțirea regiunii. Cei prezenți nu s-au lăsat impresionați, chiar dacă Brătianu a invocat faptul că moartea a 335.000 de soldați români în război ar justifica prin ea însăși pretenția României. A doua zi, la 1 februarie 1919, el și-a continuat expunerea, argumentând că România trebuie să primească întreg teritoriul ce i s-a promis în 1916, ca recompensă dreaptă pentru sprijinul dat Antantei și a respins propunerile Consiliului Suprem de a organiza plebiscite în teritoriile disputate – Basarabia, Bucovina și Transilvania, unde adunări populare au votat unirea cu România în anul precedent – 1918. În expunerea sa, Brătianu a făcut și o ofertă – dacă aspirațiile teritoriale ale României vor fi satisfăcute și dacă aliații vor acorda permisiunea de a se înainta mai departe către apus în Ungaria, armata română va distruge bolșevismul, „o boală gravă și contagioasă” care se răspândește cu repeziciune din Rusia spre Ungaria și Europa Centrală. Răspunsul Consiliului Suprem a fost departe de așteptările lui Brătianu – acesta a votat pur și simplu pentru înființarea unei Comisii Teritoriale Românești, a cărei sarcină era să judece legitimitatea revendicărilor României.

La Conferința de Pace, problemele teritoriale s-au amestecat printre alte probleme – hotărârea celor Patru Mari de a realiza o pace pentru Europa care să convină propriilor lor interese, drepturile minorităților în statele succesoare în general și în România în particular, amenințarea extinderii bolșevismului în Europa Centrală. În consecință, prioritatea Conferinței de Pace, impusă de Franța, țară gazdă, a fost încheierea păcii cu Germania. Acțiunea a fost finalizată la 28 iunie 1919, prin semnarea Tratatului de la Versailles. Prin acest tratat, interesele celor Patru Mari – SUA, Franța, Anglia, Italia – erau satisfăcute. România, alături de Polonia, Cehoslovacia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven, figurau printre semnatori, fiind deci recunoscute ca state aliate și confirmate ca subiecte de drept internațional. Conform Tratatului de la Versailles, Germania pierde toate coloniile, retrocedează Franței Alsacia și Lorena, Belgiei – Eupen, Malmédy și Moresnet, Poloniei, pe care o recunoaște ca stat independent – Poznań și o parte din Silezia Superioară, Danemarcei – Nordul regiunii Schleswig. Prin secțiunea militară a Tratatului, Germania desființează serviciul militar obligatoriu, forțele armate sunt limitate la 100.000

de oameni, zona Rinului este demilitarizată și este obligată să plătească reparații de război, a căror sumă urma să fie stabilită ulterior. Prin art. 116, Germania se obligă să recunoască „independența tuturor teritoriilor desprinse din vechiul imperiu al Rusiei”, iar prin art. 117 să recunoască valabilitatea tratatelor încheiate cu „statele ce s-au constituit sau se vor constitui în întregul sau în parte din teritoriile vechiului imperiu al Rusiei”. Totodată, este semnat Pactul Societății Națiunilor, care formează prima parte a tuturor tratatelor de pace încheiate cu foștii inamici, precum și statutul Organizației Internaționale a Muncii (OIM), care formează partea a 13-a a Tratatului de pace cu Germania și a celorlalte tratate de pace.

În Tratatul de la Versailles cu Germania, România este vizată în trei chestiuni: **I.** În problema reparațiilor, prin art. 224 și anexa VII se prevede încetarea tuturor drepturilor, titlurilor și privilegiilor de orice natură asupra cablului Constanța-Istanbul, ce intră în posesia României; **II.** În art. 259, alineatul 6, Germania este obligată să renunțe la Tratatul de la Buftea-București din 24 aprilie/7 mai 1918, iar în art. 292 Germania recunoaște ca fiind abrogate toate tratatele, convențiile și înțelegerile încheiate cu România „înainte de 1 august 1914 sau de la această dată până la punerea în vigoare a tratatului de față”. De asemenea, prin art. 232 Germania era obligată să plătească „toate pagubele cauzate populației civile a fiecăreia din Puterile aliate și asociate”, cuantumul lor urmând a fi stabilit de o comisie din care România nu a făcut parte, deși o treime din teritoriul ei s-a aflat timp de doi ani sub ocupația Puterilor Centrale; **III.** În problema Dunării, Tratatul prevedea menținerea Comisiei Europene a Dunării (CED), cu sediul la Galați, care gestiona navigația pe sectorul Brăila – Sulina și înființarea pentru sectorul de la Brăila la Ulm a unei Comisii Internaționale a Dunării (CID), urmând ca o conferință specială să definitiveze statutul politico-juridic al Dunării. Referitor la această ultimă chestiune, la 26 iunie 1919, Ion I. C. Brătianu a înaintat Consiliului Suprem un memoriu cu privire la situația creată României prin măsurile de administrare a Dunării întreprinse de Marile Puteri. Se cerea restabilirea regimului de navigație existent înainte de război la Gurile Dunării și restituirea către statul român a vaselor sale capturate de către armatele inamice și transportate în apele lor teritoriale, care se găseau în posesia provizorie a armatelor aliate, precum și limitarea atribuțiilor misiunilor militare franceze, engleze și americane pe Dunăre la rolul lor de a aproviziona armatele

aliat. Prin memoriu, se solicita completarea CID cu reprezentanții Cehoslovaciei, Regatului Sârb-Croato-Sloven și României. La 23 august 1919, Consiliul Suprem a comunicat delegației române că este de acord cu admiterea reprezentanților celor trei state în CID, dar respinge celelalte cereri conținute în memoriu.

Aliatul Germaniei în grupul Puterilor Centrale, Austro-Ungaria, se dezintegrase în ultimele luni ale anului 1918. Se căutau parteneri de dialog și aceștia nu puteau fi decât cei ce purtau responsabilitatea declanșării războiului mondial, națiunile dominante din statul dualist, austriei și ungurii. Cele două națiuni și-au constituit și ele propriile structuri statale independente, Austria și Ungaria. Acestea au avut statutul de state învinse și vor face obiectul unor tratate de pace distincte, cu fiecare dintre ele. Tratatul de pace de la Versailles menționează expres, la art. 80, că „Germania recunoaște și va respecta în mod strict independența Austriei”, dar nu face nici o referire la Ungaria. La 29 mai 1919, delegațiile României, Poloniei, Iugoslaviei, Cehoslovaciei și Greciei au fost informate asupra principalelor clauze ale proiectului Tratatului de pace cu Austria și ale unui tratat special referitor la minorități. În acest ultim proiect, art. 5 prevede dreptul Marilor Puteri de a lua măsurile ce le consideră necesare pentru a „proteja” interesele minorităților din România. De asemenea, în textul tratatului cu Austria se făcea referire la obligația României de a prelua o parte importantă a datoriei de stat a fostei monarhii austro-ungare. În fața acestei situații, Ion I. C. Brătianu acționează în numele țărilor aliate mici și mijlocii, cere și obține de la președintele Conferinței un răgaz de 48 de ore pentru studierea textului tratatului. El a încercat să solidarizeze toate statele mici și mijlocii interesate în tratatul cu Austria, pentru a protesta împotriva faptului că nu au fost consultate la stabilirea clauzelor acestuia. Deoarece nu a reușit, delegația română se angajează singură într-o dispută îndelungată și dură cu Marile Puteri, pentru a obține ameliorarea unor prevederi, precum și o modificare a clauzelor ce lezau independența și suveranitatea țării.

Pentru delegația română la Conferința de Pace, problema teritorială cea mai importantă era legată de Transilvania. Aici dificultățile își aveau originea în linia de demarcație de-a lungul Mureșului în Transilvania centrală, stabilită prin „Convenția militară între Armatele Aliate și Guvernul ungar” de la Belgrad, din 13 noiembrie 1918. Aceasta nu s-a menținut, trupele române continuând să înainteze în ciuda interdicțiilor formulate de

Consiliul Suprem. La 24 februarie 1919, Alexandru Vaida-Voevod, membru al delegației României, a adresat Consiliului Inter-Aliat de Război de la Versailles o notă prin care contesta valabilitatea prevederilor Convenției militare de la Belgrad, deoarece partea ungară nu se mai putea pronunța pentru ținuturile românești din fostul imperiu. El cerea aplicarea pentru România a aceluiași tratament acordat Cehoslovaciei, care primise autorizația să nu țină seama de prevederile Convenției militare în cauză și permisiunea pentru trupele române de a înainta până la limita teritoriilor românești. Drept urmare, Consiliul Inter-Aliat de Război a stabilit la 26 februarie 1919 o nouă linie de demarcație, de-a lungul căii ferate ce ducea de la Satu Mare prin Oradea la Arad. Cele trei orașe au rămas în afara zonei românești și continuau să fie ocupate de trupe franceze. Pentru a preîntâmpina alte ostilități, Consiliul a creat o zonă neutră între armata română și armata ungară, la vest de linia de demarcație. Această hotărâre privind noua linie de demarcație între Ungaria și România a fost adusă la cunoștința părților interesate la 20 martie 1919. Comunicarea a fost făcută guvernului ungar de lt.col. Fernand Vix, de la Misiunea Aliată din Budapesta. „Nota Vix” a provocat o criză politică în Ungaria prin demisia „președintelui provizoriu”, Mihály Károlyi și instalarea unui nou guvern, format din comuniști și socialiști de stânga conduși de Béla Kun, care a proclamat Republica Sovietică la 21 martie 1919. Victoria bolșevismului la Budapesta a avut o influență puternică în Bavaria și Austria, ceea ce a determinat Conferința de Pace de la Paris să privească Republica Sovietică Ungară ca o amenințare și să decidă, în 28 martie 1919, să o mențină sub blocadă economică. Noul regim ungar nu mai avea contacte decât cu Austria și Rusia Sovietică. Aceasta din urmă a recunoscut imediat regimul sovietic instaurat la Budapesta și a fost de acord cu propunerea liderului comunist de a încheia o alianță a proletariatului ungar cu guvernul sovietelor. În ce privește relațiile cu vecinii, Béla Kun a păstrat distanță față de iugoslavi, proferând amenințări numai la adresa Cehoslovaciei și a României. În timp ce discursul acestuia era bolșevic, interesul vizat era cel național-ungar. Béla Kun s-a pronunțat în favoarea Convenției militare de la Belgrad și a cerut aliaților să determine armata română să se retragă la est de linia Mureșului. În aceste condiții, Consiliul Dirigent de la Sibiu, condus de Iuliu Maniu, s-a adresat printr-un memoriu Guvernului României, prin care cerea ca populația Transilvaniei să fie protejată, deoarece în zona ocupată de trupele ungare românii erau

maltratați și torturați. La București, regele Ferdinand a aprobat hotărârea Consiliului de Miniștri, din 11 aprilie 1919, de a ordona armatei să ocupe teritoriile delimitate în Transilvania de Consiliul Inter-Aliat de Război de la Versailles, care a făcut obiectul „Notei Vix”. Pentru regele României, care era și comandant suprem al armatei, înaintarea în Transilvania era o necesitate absolută, atât din punct de vedere al politicii externe, cât și din acela al situației interne. Un atac ungar în regiunea Munților Apuseni, în noaptea de 15/16 aprilie, a determinat contraatacul armatei române, care a înaintat până la Tisa și s-a oprit pe acest aliniament la începutul lunii mai 1919.

La Paris, Aliații au cerut șefului delegației române, Ion I.C. Brătianu, ca armata să se retragă de pe Tisa, pe aliniamentul stabilit de Consiliul Inter-Aliat de Război, ceea ce acesta a refuzat. Impasul ivit între Aliați și Brătianu în privința frontierelor a fost accentuat de disputa referitoare la politica României față de minorități. Convins că nu putea obține nimic mai mult la Paris, cel puțin pentru moment, Ion I.C. Brătianu părăsește Conferința de Pace la 2 iulie 1919. Întors acasă, Brătianu prezintă un amplu raport asupra activității delegației române la Paris, la 9 iulie 1919, într-o ședință a Consiliului de Miniștri prezidată de regele Ferdinand și la care participă și Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent al Transilvaniei. Consiliul aprobă activitatea desfășurată de delegația română și hotărăște să nu semneze Tratatul de pace cu Austria. Această „politică de rezistență” va duce, în perioada iulie-decembrie 1919, la un adevărat „război al notelor” între guvernul român și Consiliul Suprem. Atitudinea de rezistență a României este amplificată de acțiunea sa militară în Ungaria. Deși Consiliul Inter-Aliat de Război de la Paris a hotărât, la 11 iulie 1919, ocuparea militară a Ungariei de către trupele Antantei, nu a fost întreprins nimic concret. În concepția Aliaților, o cruciadă anti bolșevică părea imposibil de realizat. Un proiect francez ce prevedea organizarea unei ofensive coordonate franco-româno-iugoslave a eșuat din lipsă de efective. Pentru Franța cel puțin, România se arăta atunci singura forță capabilă de acțiune imediată în zona Europei Centrale. Sugestia unei operații rapide în regiune aparținea mareșalului Foch și a fost acceptată de premierul francez Clemenceau. În aceste condiții, România a trebuit să rezolve singură criza ungară. După ce are loc un atac al trupelor ungare împotriva trupelor române aflate la Est de Tisa (20-23 iulie), trupele române contraatacă (24 iulie), trec Tisa (27 iulie) și intră în Budapesta la 3 august 1919. Intervenția

armatei române la Budapesta și înlăturarea lui Béla Kun nu a fost apreciată la Paris ca un fapt pozitiv, Consiliul Suprem solicitând României evacuarea imediată a Ungariei. Drept urmare, la numai o zi după capitularea Ungariei, Consiliul Suprem numește o comisie formată din patru generali din armatele franceză, engleză, americană și italiană, cunoscută drept „Comisia Generalilor”, cu misiunea de a reprezenta la Budapesta statele aliate și asociate în tratativele dintre români și unguri. În lunile august-noiembrie 1919, trupele române staționate în Budapesta au ajutat la reorganizarea administrației și aprovizionarea populației ungare cu alimente și carburanți, la repunerea în funcțiune a fabricilor și la reluarea activității în instituțiile de stat. În acest timp, armata română acționează pentru recuperarea utilajelor și materialului de război și de cale ferată ridicate de armata germană și austro-ungară din România în perioada ocupației și depozitate în regiunea capitalei ungare. Raporturile dintre România și Aliați s-au complicat din momentul instalării la Budapesta a guvernului István Friederich și proclamării arhiducelui Joseph de Habsburg ca șef al statului. Expertul britanic Franck Rattigan adresează ministrului său de externe, Arthur James Balfour, o notă în care apără politica României față de reproșurile Conferinței de Pace, susținând următoarele: Consiliul Suprem a interzis României ocuparea Budapestei după ce orașul fusese cucerit; Aliații ceruseră cooperarea României la marșul asupra Budapestei; românii acționaseră în autoapărare; acuzațiile de brutalitate erau răspândite de ziarele maghiare; soldații maghiari nu purtau uniformă, deci nu puteau fi deosebiți de civili; regimul habsburgic nu a fost instalat de Brătianu. Rezolvarea raporturilor româno-ungare va fi încredințată de Aliați, în toamna anului 1919, diplomatului englez George Clerk, ministru plenipotențiar al Marii Britanii la Praga. Misiunea Clerk avea mandatul de a instaura la Budapesta o democrație parlamentară liberală și de a determina retragerea armatei române din Ungaria.

Între timp, Marile Puteri, prin presiuni și mici concesii, caută să determine guvernul român să semneze Tratatul de pace cu Austria și Tratatul Minorităților. La 8 septembrie 1919, Consiliul Suprem avertizează guvernul român că, dacă nu va semna cele două documente, România nu va fi admisă nici la semnarea Tratatului cu Bulgaria. Tratatul de pace cu Austria a fost semnat la Saint-Germain-en-Laye în 10 septembrie 1919, iar la ceremonie nu a participat niciun delegat din partea României. Prin acest tratat se recunoaște

independența Austriei și a tuturor statelor vecine, inclusiv a celor formate pe fostele teritorii ale monarhiei austro-ungare. Austria cedează Italiei Tirolul de Sud, orașele Trieste și Zadar, peninsula Istria și regiunea Craina. Prin tratat are dreptul la o armată de numai 30.000 de oameni și este obligată să plătească despăgubiri de război. Un articol special interzice alipirea Austriei la Germania. Prin art. 59, Austria se obligă să recunoască unirea Bucovinei cu România, iar prin art. 87 recunoaște hotarele statelor ce s-au constituit sau se vor constitui din teritoriile fostului imperiu al Rusiei. Art. 60 din tratat impune României clauze privind regimul minorităților, al tranzitului și comerțului (dezvoltate într-un tratat special), iar art. 61 obligă statul român să preia o parte din datoria publică a fostei monarhii.

Intransigența lui Ion I.C. Brătianu nu numai că nu a obținut rezultatele scontate, dar a ajuns să prejudicieze interesele României la Conferința de Pace. La două zile după semnarea Tratatului de la Saint Germain cu Austria, la București a intervenit o criză guvernamentală determinată de demisia lui Brătianu și a guvernului său. Criza s-a încheiat la 27 septembrie 1919, prin formarea unui guvern de militari și tehnicieni condus de generalul Arthur Văitoianu, aflat sub influența lui I.I.C. Brătianu. Noul premier a neglijat relațiile externe și a declarat că nu este abilitat să semneze Tratatul de pace cu Austria, delegația română la Paris reiterând încă odată motivele pentru care nu îl poate semna. Chiar dacă a luat decizia de evacuare în patru etape a Budapestei, la 14 noiembrie 1919, atitudinea generalului Arthur Văitoianu a determinat, pe 15 noiembrie, un nou ultimatum din partea Consiliului Suprem de la Paris, prin care se cerea guvernului român îndeplinirea „fără discuție, fără rezerve și fără condiții” a următoarelor rezoluții: să evacueze în întregime teritoriul ungar, retrăgându-se în frontierele definitive fixate de Conferință; să accepte constituirea Comisiei Interlitate având misiunea de a opri, controla și aprecia rechizițiile făcute în Ungaria de la începutul ocupației române; să semneze Tratatul de pace cu Austria și Tratatul asupra minorităților în condițiile indicate de Consiliul Suprem. Guvernul român a fost somat să răspundă în termen de opt zile. În caz contrar, delegația română trebuia să se retragă de la Conferința de Pace, iar statele membre ale Consiliului Suprem urmau să rupă relațiile diplomatice cu România. Nota a fost înmănată guvernului român la București în seara zilei de 24 noiembrie și trebuia dat un răspuns până la 2 decembrie 1919. În această situație limită, guvernul

Văitoianu a refuzat și a demisionat la 28 noiembrie 1919. După mai multe consultări, regele Ferdinand l-a însărcinat cu formarea noului guvern pe Alexandru Vaida-Voevod, vicepreședinte al Partidului Național Român din Transilvania. Noul guvern Vaida-Voevod a depus jurământul la 1 decembrie 1919. Premierul desemnat, care a păstrat portofoliul Afacerilor Străine, a hotărât să accepte condițiile Consiliului Suprem pentru a nu periclita câștigurile deja obținute la Paris și a restabili bunele relații cu Occidentul. În consecință, la 10 decembrie 1919 guvernul Alexandru Vaida-Voevod a semnat, prin delegații săi la Conferința de Pace – generalul Constantin Coandă și Ion Pelivan, Tratatul de pace cu Austria de la Saint-Germain-en-Laye, Tratatul minorităților și Tratatul de pace cu Bulgaria de la Neuilly-sur-Seine. Prin acest ultim tratat (semnat la 27 noiembrie 1919), frontiera între România și Bulgaria este stabilită „astfel cum exista la 1 august 1914”.

Pentru delegația României la Conferința de Pace mai rămăseseră pe agendă trei probleme teritoriale importante – Banatul, Basarabia și Transilvania, a căror soluționare se va prelungi până în 1920. Situația Banatului s-a rezolvat relativ favorabil. După ce Ion I.C. Brătianu a insistat să încorporeze în România întreaga regiune, în baza criteriilor unității economice, geografice și a populației (600.000 de români față de 400.000 germani și 300.000 sârbi), Consiliul Suprem a trasat o frontieră aproximativ etnică între România și noua Iugoslavia – românii au primit două treimi din regiune, iar sârbii o treime. Armata sârbă, care ocupase cea mai mare parte a Banatului, inclusiv orașul Timișoara, a abandonat porțiune ce revenea României în mâinile armatei franceze, care a predat-o apoi armatei române în iulie 1920, evitându-se un conflict armat româno-sârb.

Problema dobândirii de către România a Basarabiei s-a dovedit a fi mai dificilă. Aceasta a fost discutată în fața Comisiei Teritoriale Românești încă din 22 februarie 1919, însă argumentele premierului Ion I.C. Brătianu că în Basarabia 70% din populație era românească și că unirea cu România a fost realizată liber de către o adunare legal constituită, Sfatul Țării, nu au reușit să-i convingă pe Aliați. Secretarul de Stat american, Robert Lansing i-a cerut premierului român un plebiscit în Basarabia. Brătianu a răspuns că nu are nici un dubiu în privința rezultatului, dar că nu este de acord cu o retragere a armatei române din regiune, deoarece ar expune populația la „anarhie bolșevică”. Întreaga chestiune basarabeană a fost amestecată cu alte probleme în suspensie între

Aliați și România și s-a prelungit aproape tot anul 1920. La începutul aceluși an, premierul Alexandru Vaida-Voevod face vizite la Paris și Londra și ajunge la înțelegere cu Aliații în privința evacuării Ungariei. Cu toate acestea, „Consiliul Ambasadorilor”, care se constituise în cadrul Conferinței de Pace după plecarea șefilor de state și de guverne din Paris, a declarat că nu va semna tratatul pe care îl elaborase cu privire la Basarabia până când România nu va semna pacea definitivă cu Ungaria.

Această ultimă chestiune a mai rămas de rezolvat în Europa Centrală, respectiv aducerea Ungariei la Conferința de Pace de la Paris. Problema a căzut în sarcina Misiunii Clerk. După mai multe contacte avute la Budapesta și București, Sir George Clerk obține acordul autorităților politice și militare române pentru retragerea armatei din Ungaria. Mai trebuia rezolvată instalarea la Budapesta a unui guvern capabil să mențină ordinea, format pe bază de alegeri libere, prin vot universal și care să semneze pacea cu Aliații. De asemenea, „Comisia Generalilor” a obținut retragerea arhiducelui Joseph de Habsburg de la conducerea statului, însă persoana lui István Friederich, devenit ministru-președinte al Ungariei, nu este acceptată de Consiliul Suprem. În aceeași zi în care capitala ungară a fost evacuată de trupele române, 14 noiembrie 1919, sub supravegherea militarilor Antantei, amiralul Miklós Horthy a intrat în Budapesta în fruntea unei forțe armate de 2000 de oameni. În zilele imediat următoare, delegatul Aliaților, Sir George Clerk, a purtat consultări cu partidele politice ungare. Acesta a realizat, la 24 noiembrie 1919, un guvern de coaliție condus de Károly Huszár, care s-a declarat de acord să îndeplinească cerința Consiliului Suprem de a semna Tratatul de pace. O delegație ungară condusă de contele Albert Apponyi a sosit la Paris pe 7 ianuarie 1920, iar textul Tratatului de pace i-a fost remis pe 15 ianuarie, cu o primă dezbatere în Consiliul Suprem Interaliat pe 16 ianuarie. Delegația ungară a apărut la Paris integritatea Ungariei „istorice” și a încercat să disculpe țara de responsabilitatea războiului. La încheierea ședinței, Georges Clemenceau a atras atenția șefului delegației ungare că deciziile nu pot fi luate „exclusiv pe baza celor declarate de o singură parte” și a acordat un termen de două săptămâni pentru remiterea unui răspuns din partea României. Delegația ungară a depus la Secretariatul Conferinței de Pace o serie de „note prealabile” privind poziția față de tratat, dar nu a reușit să determine o modificare a textului original.

La 20 februarie 1920, delegația română a depus la Conferința de Pace un memoriu de răspuns la demersul ungar în problema frontierelor, iar la 24 februarie un document similar este depus din partea delegațiilor română, sârbo-croato-slovenă și cehoslovacă. Acest ultim demers comun al celor trei delegații a avut drept rezultat urgentarea lucrărilor conferinței. Consiliul Suprem s-a reunit la Londra la 3 martie 1920 și a dezbătut cu prioritate Tratatul cu Ungaria, iar la 8 martie Consiliul miniștrilor de externe și a ambasadorilor a reluat această temă și a hotărât să nu mai fie revizuite clauzele teritoriale, militare, financiare și de tranzit din Tratatul cu Ungaria. De asemenea, cele două reuniuni din capitala britanică au decis să respingă toate cererile ungare, cu o singură excepție – a fost admis un referendum în Burgenland, teritoriu care urma să fie atribuit Austriei, unde numai orașul Sopron a votat rămânerea în Ungaria. Aceste ultime decizii au determinat o schimbare de guvern la Budapesta – cabinetul Károly Huszár este înlocuit la 15 martie 1920 cu un altul, condus de Sándor Simonyi-Semadan, care și-a asumat responsabilitatea semnării Tratatului de Pace. Consiliul Suprem răspunde obiecțiilor părții ungare la chestiunile teritoriale prin „scrisoarea Millerand”, respectiv hotărârea de a nu schimba nimic din clauzele stabilite în proiectul de tratat. În loc de răspuns la această scrisoare, șeful delegației ungare, Albert Apponyi, anunță, la 16 mai, demisia sa și a colaboratorilor săi. Drept consecință, Consiliul Suprem anunță data semnării tratatului la 4 iunie 1920 și solicită Ungariei să numească delegați cu puteri depline pentru semnarea acestuia. Evenimentul a avut loc la data propusă, în clădirea Marelui Trianon din Versailles.

Tratatul de Pace de la Trianon a fost semnat la 4 iunie 1920 de 17 state aliate și asociate și de Ungaria. În preambul se consacră încetarea existenței Austro-Ungariei, iar în textul tratatului se folosește expresia „teritoriile care aparțineau fostei monarhii austro-ungare”, ceea ce confirmă dispariția statului imperial și nu a unui stat ungar. De altfel, prin art. 73 se recunoaște Ungaria ca stat independent și suveran. În consecință, Tratatul de la Trianon este actul de naștere a Ungariei, ca stat modern, ca subiect de drept internațional. Mai mult, prin art. 73 Ungaria este obligată să nu renunțe la acest statut, pentru a împiedica pe viitor o posibilă „uniune personală” cu un alt stat. Convenția militară de la Belgrad, din 13 noiembrie 1918, niciodată validată, dar întotdeauna invocată, a fost anulată prin acest tratat. La fel, este denunțat, prin art. 193, Tratatul de la Buftea-București, din 7 mai

1918 impus României de Puterile Centrale, de pe urma căruia Ungaria, ca parte a Austro-Ungariei, a avut beneficii teritoriale și de altă natură. De asemenea, se stipulează că, odată cu intrarea în vigoare a tratatului încetează starea de război, iar Puterile Aliate și Asociate pot stabili relații oficiale cu Ungaria. Prin art. 27 au fost fixate frontierele Ungariei cu Austria, cu Regatul Sârbo-Croato-Sloven, cu Cehoslovacia și cu România. Prevederile acestui articol au legalizat desprinderea de Austro-Ungaria a teritoriilor locuite de români (Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș), de slovaci (Slovacia), ruteni (Rutenia, trecută la Cehoslovacia) și sud-slavi (Croato-Slavonia). Conform art. 46, o comisie formată din șapte membri (cinci numiți de Puterile Aliate și Asociate și câte unul de România și Ungaria) urmează să traseze pe teren frontiera. Comunități maghiare importante, dar minoritare, rămân în aceste teritorii și vor fi integrate noilor state. Tratatul prevede ca persoanele care au indigenatul într-un teritoriu și se deosebesc prin naționalitate și limbă de majoritatea populației să aibă dreptul ca în timp de șase luni să opteze pentru cetățenia pe care o doresc. Pentru soluționarea eventualelor neînțelegeri sunt create tribunale arbitrale mixte. Prin articolele 54-60, Ungaria se obligă să asigure protecția minorităților rămase pe propriul ei teritoriu, prevederile fiind identice cu cele impuse celorlalte state succesorale Austro-Ungariei, inclusiv Austriei. Din partea Ungariei, tratatul a fost semnat de Gaston de Bénard (Benard Agoston), ministrul Muncii și Ocrotirii Sociale și de Alfred Drasche-Lázár de Thorda, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar. Din partea României, acest tratat a fost semnat de Nicolae Titulescu, fost ministru și dr. Ion Cantacuzino, ministru de stat. Tratatul de la Trianon a fost ratificat de Parlamentul României după dezbateri aprinse, dar echilibrate, începute la 11 august 1920 și încheiate la 17 august (în Senat) și la 26 august (în Camera Deputaților).

Parlamentul Ungariei a ratificat tratatul numai după un ultimatum al Marilor Puteri semnate, transmis la Budapesta. Drept urmare, s-a decis ca Tratatul de la Trianon să nu fie discutat, ci acceptat numai sub presiunea forțelor majore. S-a stabilit ca documentul să fie votat de 60 de deputați, desemnați prin tragere la sorți, pentru ca nimeni din membrii Adunării Naționale Ungare să nu poată fi făcut vinovat sau tras la răspundere pentru actul ratificării. Votul propriu-zis a avut loc la 15 noiembrie 1920, într-o atmosferă de doliu. Instrumentele de ratificare au fost depuse la Ministerul Afacerilor Străine al Franței (depozitarul

tratatelor) - de către guvernul român la 4 septembrie 1920, iar de către guvernul ungar la 23 martie 1921. Tratatul de Pace cu Ungaria a intrat în vigoare la 26 iulie 1921, după ce în prealabil fusese ratificat și de celelalte puteri semnatare. Practic, din punct de vedere juridic, conform prevederilor acestui tratat, starea de război din primul război mondial încetează la 26 iulie 1921.

Cu toate acestea, pentru România a mai rămas de rezolvat problema Basarabiei. Abia la 3 martie 1920, Consiliul Suprem adresează guvernului român o notă, semnată de David Lloyd George, prin care informează asupra deciziei Conferinței de Pace privind recunoașterea unirii Basarabiei cu România. În baza acestei comunicări, la 28 octombrie 1920 se semnează, la Paris, Tratatul prin care principalele Puteri Aliate și Asociate - Marea Britanie, Franța, Italia, și Japonia – recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între Prut și Nistru. Tratatul a fost ratificat de Marea Britanie la 14 aprilie 1922, de România la 19 mai 1922, de Franța la 24 aprilie 1924 și de Italia la 23 mai 1927, dar nu a fost ratificat de Japonia.

Practic, toate noile câștiguri teritoriale ale României au primit confirmarea pe plan internațional abia în toamna anului 1920. Acum, la 100 de ani de la recunoașterea de drept a Marii Uniri, se pune problema terminologiei pe care o folosim – mai putem spune România Mare sau România Întregită? Pierderile teritoriale suferite în 1940 – Basarabia, Bucovina și Ținutul Herța, Transilvania de Nord și Cadrilaterul - au fost numai parțial refăcute în 1944 și confirmate prin Tratatul de pace cu România de la Paris din 1947 (în cazul Transilvaniei de Nord). Consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939 mai persistă, încă, în cazul României. România Mare de atunci a fost apogeul statalității românești moderne. În anul 1918, Transilvania, Banatul, Maramureșul și Bucovina au venit cu bogățiile solului și subsolului – cu aurul, cărbunele și sarea, dar și cu codrii seculari și multă industrie, Basarabia cu solul ei bogat și codrii de stejar, la care Vechiul Regat avea Dunărea și Gurile Dunării și poarta de respirație economică de la Marea Neagră – portul Constanța, dar și marea câmpie a Dunării, întregul Bărăgan și Lunca Siretului. Cel mai mare câștig de atunci au fost însă oamenii – populația României a crescut de la 7,5 milioane de locuitori (cât avea Vechiul Regat), la 14.669.841 de locuitori în 1919, pentru a ajunge în 1930 la 18 milioane de locuitori. Spațiul de locuire a crescut de asemenea, de la 137.000 kmp la 295.049 kmp. Și pentru că cei peste

100 de ani care au trecut de la confirmarea prin sistemul de tratate de la Versailles a României întregite până azi, în 2021, sunt deja istorie, putem vorbi și noi de România „istorică”.

NOTĂ: Studiul a fost publicat inițial în revista Magazin Istoric, numerele 4(637), 5(638) și 6 (639)/2020.

Bibliografie:

Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan (coord.), *Istoria României. Compendiu*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007.

Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Univers Enciclopedic, București, 1999.

Keith Hitchins, *România, 1866-1947*, Editura Humanitas, București, 1996.

Alexandru Ghișa, *România și Ungaria la început de secol XX. Stabilirea relațiilor diplomatice (1918-1921)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002.

Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, *Istoria Transilvaniei*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016.

Victor Jinga, *Probleme fundamentale ale Transilvaniei*, Muzeul Județean de Istorie Brașov, 1995.

A.D. Xenopol, *Românii și Ungurii*, Editura Albatros, București, 1999.

Nicolae Enciu, *1918 pe ruinele imperiului spulberat de istorie. Basarabia în pragul modernității*, Editura ARC, Chișinău, 2018.

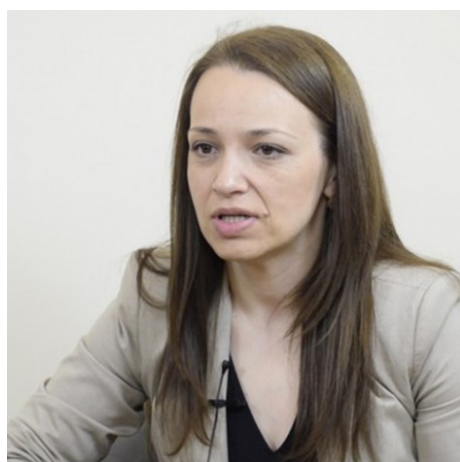
Ion Calafeteanu (coord.), *Istoria politicii externe românești în date*, Editura Enciclopedică, București, 2003.

Ioan Scurtu, *Tratatul de la Trianon – o analiză de text și câteva considerații*, în „Perspective”, revista Fundației Europene Titulescu, nr. 1/2020.

MAREA NEAGRĂ

Angela Grămadă: „Maia Sandu în acest moment nu poate să schimbe în totalitate conținutul dialogului bilateral cu Rusia, dar poate să-l orienteze într-o direcție corectă”

Dr. Angela Grămadă, președinte al Asociației *Experts for Security and Global Affairs, România*, ne oferă o imagine de ansamblu cu privire la provocările actuale ale Republicii Moldova, în interviul acordat pentru revista *Pulsul Geostrategic*.

Pulsul Geostrategic: După câștigarea alegerilor prezidențiale, Maia Sandu a afirmat că va „depune toate eforturile ca Republica Moldova să aibă relații bune și cu Estul, și cu Vestul”. Este acest obiectiv prioritar al Republicii Moldova în domeniul politicii externe unul fezabil? Sau dimpotrivă, Republica Moldova trebuie să opteze între Est și Vest?

Angela Grămadă: În perioada anterioară, adică a ex-președintelui Igor Dodon, expresia „relații bune și cu Estul, și cu Vestul” a devenit subiect de satiră politică. Evident, orice președinte al Republicii Moldova trebuie să fie preocupat de implementarea agendei de politică externă a țării, așa cum este menționat în Constituție, și să fie preocupat de multiplicarea oportunităților din care ar putea să beneficieze cetățenii în afara țării. Maia Sandu va avea un mandat foarte dificil. Ea va trebui să-și consolideze poziția internă, să facă o demonstrație de forță și credibilitate, să confirme că susținerea alegătorilor a fost meritată, dar, în același timp, va trebui să acționeze în sensul rezolvării dosarelor problemă, preluate de la Igor Dodon. Asta

înseamnă discuții și cu Estul, unde avem interese naționale prejudiciate de interesele particulare ale unor actori politici, și cu Vestul, pentru a redobândi încrederea și timpul pierdut în avansarea unor proiecte de importanță strategică pentru Republica Moldova. Nu este cazul să mai avem dilema „între Est sau Vest”. Trebuie să depășim acest moment și să implementăm ceea ce ne-am asumat prin diferite documente și apartenența la tratate internaționale.

Renunțarea la o politică externă dependentă de Federația Rusă, implică, inevitabil, însăși regândirea relației cu regimul de la Kremlin. În ce măsură recunoaște și acceptă Vladimir Putin schimbarea politică de la Chișinău? Își va reduce sau își va intensifica Rusia influența în Republica Moldova?

În ultimii patru ani relația cu Federația Rusă a semănat a fi mai degrabă una de „vasalitate” și nu neapărat a cetățenilor din Republica Moldova. A fost o vasalitate a unui grup foarte restrâns de actori politici din Moldova față de Kremlin, iar pe interior a fost servit un discurs despre un parteneriat strategic, inefficient și avantajos doar pentru o parte.

Vladimir Putin a acceptat cu calm schimbarea la față a liderului de la Chișinău. Dar, trebuie să înțelegem că atitudinea Moscovei față de Republica Moldova nu se va schimba. Rusia este foarte prezentă în economia și politicul moldovenesc, și poate influența și în continuare multe procese. Este suficient să analizăm interesele unor politicieni sau pe cele ale unor oameni de afaceri, care susțin diferite scheme economice, pentru a înțelege că schimbarea politică de la Chișinău, deocamdată doar a președintelui țării, ar putea însemna doar accentuarea luptei pentru a păstra avantaje și oportunități. Desigur, ne interesează să urmărim cum se va transforma relația dintre fostul președinte, Igor Dodon, cu partenerii săi de la Moscova, dar și cu cine va încerca să mai discute Moscova la Chișinău în afară de socialiști, ce se va întâmpla în formatul de negociere a conflictului transnistrean, cum se va modifica dialogul energetic și cel economic, ce legi favorabile intereselor de

politică externă a Federației Ruse vor mai fi promovate de deputați de la Chișinău. Maia Sandu în acest moment nu poate să schimbe în totalitate conținutul dialogului bilateral cu Rusia, dar poate să-l orienteze într-o direcție corectă. Moscova trebuie să afle că Republica Moldova are definite interese și obiective naționale.

Care sunt provocările cu care se confruntă Republica Moldova pentru a ieși din izolare pe plan extern, astfel încât să dezvolte cu partenerii occidentali și europeni, dar și în plan regional, un dialog și relații pragmatice și constructive?

Igor Dodon a fost izolat pe plan extern. Republica Moldova a continuat să beneficieze de susținere financiară sau asistență tehnică din partea partenerilor europeni. Este adevărat, au fost momente ratate, în care a fost sistată asistența financiară și condiționată cu atingerea de rezultate în ceea ce privește reforma anti-corupție sau depășirea unor crize politice interne și asta deoarece partenerii au nevoie de stabilitate și continuitate. Evident, schimbarea guvernelor și a decidenților politici sunt procese normale în state democratice. Dar, este nevoie de o predictibilitate minimă în ceea ce privește angajamentele asumate și de o deschidere pentru dialog susținut și credibil pe interior în ceea ce privește direcția de dezvoltare a țării. Provocările sunt multiple și se referă la rigori diplomatice, care au fost încălcate (a se vedea scandalul cu implicarea unor ambasade în afara Republicii Moldova), la refacerea imaginii Republicii Moldova în calitate de țară care să susțină integritatea teritorială a vecinului său, la promovarea unei intenții ferme în ceea ce privește soluționarea conflictului transnistrean, la bătăliile politice interne, care afectează reziliența instituțională, la capacitatea de a proiecta interese economice în afara țării. Agenda Republicii Moldova este foarte consistentă la capitolul provocări. Dar, probleme mai mari avem la capitolul soluții și capabilități de a promova aceste soluții în beneficiul cetățenilor.

În ce măsură Republica Moldova dispune, pe plan extern, de credibilitatea necesară pentru a dezvolta parteneriate puternice cu UE și SUA?

Atât Uniunea Europeană, cât și Statele Unite ale Americii au promovat și au susținut transformarea Republicii Moldova într-un actor coerent cu propriile interese. Desigur, există multe momente în care putem pune sub semnul întrebării capacitatea autorităților de la Chișinău de a valorifica acest potențial al dialogului în format bi- sau multilateral.

În prezent cred că imaginea Maiei Sandu de politician onest, neimplicat în scheme sau scandaluri de corupție, este favorabilă creșterii nivelului de credibilitate a parteneriatelor cu UE și SUA. Deci, putem prevedea că vom asista la un transfer de credibilitate de la nivel personal la nivel de țară. Dar, să nu uităm de faptul că pe scena politică de la Chișinău se prefigurează accentuarea crizei politice și/sau alegeri parlamentare anticipate, ceea ce i-ar putea plasa în expectativă pe cei care doresc să construiască parteneriate cu noi.

Care sunt perspectivele privind deschiderea unui oficiu NATO la Chișinău? Identificați o posibilă schimbare de atitudine la Maia Sandu față de reticența lui Igor Dodon?

Deocamdată deschiderea oficiului NATO la Chișinău nu a fost menționată în aparițiile publice ale Maiei Sandu. Mă refer aici strict la perioada de după depunerea jurământului. Trebuie să înțelegem că discursul său public conține acum multe priorități de natură internă, cu accent pe organizarea alegerilor parlamentare anticipate. Altfel, fără o susținere în Parlament sau Guvern, orice inițiativă a președintelui țării nu va putea fi transpusă în realitate, iar activitatea i-ar putea fi blocată.

Vizita președintelui Iohannis în Republica Moldova a prilejuit readucerea în discuție a temei privind aprofundarea relațiilor strategice în vecinătate. Concret, care ar fi direcțiile și domeniile în care cele două state își pot intensifica nivelul de cooperare?

Cred că orice dialog politic poate deveni eficient dacă are la bază o cooperare economică susținută și eficientă. Există o foaie de parcurs, semnată în toamna anului 2019, în care sunt incluse o listă de priorități și proiecte bilaterale pe care și le-au asumat România și Republica Moldova. Acea foaie de parcurs este foarte generoasă în ceea ce privește obiectivele pe care ni le-am asumat pe plan politic, de infrastructură economică sau energetică, precum și privind cooperarea în domeniul socio-cultural. Nu în ultimul rând, cred că România este susținută în cadrul UE să își asume mai multă Republică Moldova. Priorități și obiective stabilite avem, guvern votat la București există, susținere parlamentară pentru un dialog susținut cu Chișinăul în parlamentul de la București există. A rămas o singură provocare: să găsim curajul necesar.

ORIENTUL MIJLOCIU

Lumea arabă și islamul politic de azi

Ambasador profesor Dumitru CHICAN

În 1992, islamologul și orientalistul francez Olivier Roy publica, sub titlul „Eșecul islamului politic”, o carte devenită cu rapiditate *best-seller*, mai ales în cercurile orientalistice occidentale contrariate de teza, în aparență paradoxală, care susținea că revirimentul și expansiunea islamismului vor conduce, inevitabil, către eșecul, dacă nu chiar către moartea acestuia. Argumentația lui Olivier Roy era construită pe ideea că, dacă islamismul vor continua să considere Coranul drept Constituție și program de guvernare politică, conceptul însuși de islam politic era condamnat la extincție prin afirmarea ostentativă a unei utopii în totală adversitate cu realitățile și evoluțiile lumii contemporane.

Primele exerciții ale puterii acaparate de islamul politic în contextul tulbure al „Primăverii arabe” din Tunisia și Egipt, precum și ascensiunea abruptă și violentă a efemerului „Stat Islamic din Siria și Irak” au fost doar două dintre resorturile care au readus în prim plan discursul despre islamul politic, însoțit de fireasca interogație: „A murit islamismul?”.

La aproape 30 de ani de la sentința pronunțată de Olivier Roy, rândurile de față își propun un posibil răspuns, pornind de la peisajul de astăzi al islamismului, cu accent pe spațiul geopolitic al lumii arabe care a fost principala pepinieră și solul fertil pentru germinarea și dezvoltarea islamului politic, așa cum se prezintă acesta în manifestările și nuanțele sale contemporane.

Modul în care este definit termenul de islamism sau islam politic prezintă confuzii și imprecizii, în măsura în care ne aflăm în fața unei sintagme care nu constituie, prin ea însăși, o categorie invariabilă, ci o construcție aflată sub permanenta ofensivă a unor influențe exogene care țin de contextul istoric, politic, național, cultural și cutumiar în care se poate vorbi cu temei despre existența fenomenului în discuție. Tocmai această multitudinea de influențe și determinanți externi a impus cercetătorilor – și impune și astăzi – ca abordarea să se limiteze, de fapt, la arealul de existență și manifestare a confesiunii musulmane sunnite care constituie zdrobitoarea majoritate a islamului în lumea arabă a Orientului Mijlociu și nu numai.

Așa cum a fost instrumentat și codificat încă de la sfârșitul primului Război Mondial, islamismul lumii arabe a îmbrăcat mai multe forme teoretice și practice care, de-a lungul evoluției lor, au avut în comun atitudinea de contestare atât a sistemului statal și politic al statelor arabe construite pe ruinele imperiului otoman, cât și a clericalismului tradiționalist aliat regimurilor politice și îndrumat de centre teologice normative, precum Universitatea religioasă „Al-Azhar” din Cairo. Pentru teoreticienii islamismului rigorist, islamul dogmatic trebuia să fie „reformat” și purificat de influențele occidentale dar și de practici apreciate a fi contrarii mesajului mahomedan – cultul sfinților, misticismul sufîit, coabitarea defensivă cu instituția statală secularistă și altele. Autodefinindu-se drept orientare militantistă, adepții acestei doctrine țin să dovedească această trăsătură definitorie inclusiv în planul lingvistic, prin autodefinirea lor ca „islamisti” (*islamiyyun*) și abia apoi ca „musulmani” (*muslimūn*).

Progresiv, doctrina islamismului se cristalizează și se esențializează în sloganuri lipsite de echivoc cât privește obiectivele și abordările: „islamul trebuie să conducă” toate segmentele vieții individuale, familiale, comunitare, statale și instituționale. Conceptul tradițional al Constituției ca izvor organic al justiției și moralei este înlocuit de Coran, din care derivă sistemul de drept islamic cunoscut sub numele de Sharia, ș.a.m.d.

Islamismul arab: un monolit cu mai multe chipuri

În mod eronat, mai toate abordările contemporane islamice ale fenomenului islamist, au pornit de la premisa, ridicată la rangul de postulat, potrivit căreia spațiul islamic – fundamentat în revelația profetică și codificat de jurisprudența coranică – constituie un corpus cu morfologie de monolit și, în consecință, nefisurat de nuanțe, de falii și contradicții nu de puține ori ireconciliabile. Este un postulat construit, mai degrabă, pe o temelie emoțională, orgolioasă și neconfirmată în evoluția experimentală și obiectivă. Liantul care definește idealurile ideologice și doctrinare islamice – pe deasupra specificităților variabile de la o arie islamică la alta – se regăsește în aspirația către edificarea unei societăți în care centrul de referință

este reprezentat de supremația absolută a islamului și a codificărilor sociale și jurisdicționale. Acestea derivă din esența islamului considerat ca apogeu și etapă finală holistică a mesajului relevant de sacralitate, prin misionarismul mahomedan a cărui întruchipare temporală și umană este Coranul. Aceste repere comune ale teologiei și ideologiei religioase arabo-islamice sunt, însă, supuse unor dezbateri diferențiate. Dacă pentru unii teoreticieni legea islamică Sharia este înțeleasă ca un cadru și o normă comportamentală prioritar etică, alte curente islamiste receptează aceleași surse dintr-o perspectivă socio-religioasă, iar o a treia categorie de analiști și legiuitori fac din jurisprudența islamică un fundament exclusivist al construcției juridice și instituționale în toate sectoarele vieții asupra căreia Legea acționează. Dacă se au în vedere multiplele nuanțe existente în ceea ce privește interpretarea textelor fondatoare islamice (*ijtihad*), islamismul actual în lumea arabă prezintă analizei trei mari segmente, delimitate în funcție de programele, doctrinele și finalitățile urmărite, diferite între ele și chiar antagonice: **islamul politic** sau **politizant**, curentele **islamice salafiste** și **islamul jihadist** sau **militantist**.

1. Islamul politic

Este sintagma prin care se identifică acele curente, orientări și școli religioase, filosofice și teologice al căror numitor comun se regăsește nu atât în interesul pentru reforma sau reinterpretarea fundamentelor și clarificarea chestiunilor religioase *stricto sensu*, ci în instrumentalizarea acestora pentru accesul la pârghiile instituționale ale puterii, ca etapă pentru reforma statului și societății, în concordanță cu legea islamică existentă considerată ca unic izvor al puterii și al reformei morale islamizante a individului, comunității și națiunii.

Precedată de ample dezbateri în mediile intelectuale arabe ale vremii, apariția propriu-zisă a „islamului politic” a avut loc în contextul politic creat de prăbușirea imperiului (califatului) otoman, la sfârșitul primului Război Mondial și proclamarea, în 1924, a regimului republican în Turcia, context în care învățătorul egiptean Hassan Al-Banna a pus, în 1928, bazele primei confrerii a islamului politic, sub numele de „Mișcarea Fraților Musulmani”. Aceasta avea ca dublu obiectiv impunerea independenței naționale și reconfigurarea statului și societății, după un „model islamic” al cărui crochiu a fost schițat de Hassan Al-Bana însuși.

Ideologia confreriei a cunoscut o rapidă expansiune în lumea arabă, sub forma unui

Hassan Al-Banna (1906-1949) (sursa: www.bbc.co.uk)

amalgam de mișcări, partide și organizații mai mult sau mai puțin fidele doctrinei lui Al-Banna dar deosebite de aceasta prin obiectivele naționale și naționaliste ale fiecăreia dintre aceste entități. Mișcarea palestiniană Hamas, partidul tunisian „Al-Nahda” (Renașterea), formațiunile omonime din Siria și Iordania, „Partidul centrist” (*Al-Wasat*) din Egipt, „Partidul Reformator” (*Islāh*) din Yemen sunt doar câteva dintre acestea. Tentativele de preluare prin forță a puterii în unele state arabe sau eșecul efemerei guvernări a islamului politic, pe fondul „Primăverii arabe” au făcut ca ideologia Fraților Musulmani și formele organizatorice ale acestora să fie interzise sau catalogate drept „teroriste” în majoritatea statelor arabe, ceea ce nu înseamnă și dispariția doctrinară și programatică a islamului politic care, în condiții de ilegalitate sau de îngrădire, continuă să activeze sub același drapel al implementării islamului ca unic factor motrice al musulmanilor din „pământul islamului”.

2. Islamul salafist

Semantica acestui denominativ a fost și continuă să fie afectată de imprecizie și neclaritate în măsura în care salafismul a fost pus, pe nedrept, în relație de sinonimie cu islamul militant jihadist. Etimologia acestui termen se regăsește în substantivul arab *salaf*, cu forma de plural *aslāf*, traducibil prin „strămoș”, „predecesor”, „precursor”, „fondator” ca formă generică de identificare a primilor convertiți la religia predicată de profetul islamului și considerați a fi părinții întemeietori ai religiei musulmane, în perioada de începuturi a erei islamice a comunității arabe și, progresiv, a „națiunii” islamice – *Umma*. Prin prisma acestei precizări, salafismul se definește ca un spațiu al curentelor conservatoare, puternic tradiționaliste și promotoare ale rigorismului și puritanismului religios și social, în concordanță cu învățăturile și canoanele dogmatice și teologice, așa

cum au fost acestea codificate de premergătorii din perioada de cristalizare a islamului timpuriu. Proclamat drept religie oficială a Regatului Arabiei Saudite, acest islam salafist mai este cunoscut, în mod curent, și sub denumirea de „wahhabism”, după numele teologului, lider tribal religios și războinic, Muhammad Ibn Abd Al-Wahhab (1703-1792), promotor al renașterii islamului în dimensiunile și sensurile sale genuine și care, în 1744, împreună cu familia arabă tribală Al-Saud, din Nejd, în Peninsula Arabică, a fost cofondator al regatului saudit pe temelia impunerii unei ordini politice și sociale inspirată de rigorismul învățăturilor tradiționaliste predicate de Abd Al-Wahhab.

Muhammad Ibn Abd Al-Wahhab (sursa: www.historica.fandom.com)

Profund ostil islamului šiit și ritului duodeciman iranian, cu deosebire, preocupat nu atât de sfera politicului, cât de asigurarea, din partea acestuia, a libertății de manifestare religioasă în societate, salafismul a înregistrat, în ultimele decenii o dublă tendință de radicalizare religioasă cu o dublă coloratură. Și este vorba, pe de o parte de curentul salafismului angajat militant (*al-salafiyya al-harakiyya*), cu motivații critice la adresa unui pretins laxism al regimului față de rigorismul religios (desființarea celebrei „poliții de moravuri” sau legiferarea drepturilor femeii de a fi prezente în viața publică, deschiderea cinematografelor și a teatrelor etc.), în vreme ce o altă orientare auto-intitulată „redeșteptarea” (*Al-Sahwa*), militează pentru un rigorism religios pietist și mai accentuat. Departe de a reprezenta o provocare amenințătoare la adresa regimului, asemenea manifestări se înregistrează, mai ales, în Arabia Saudită și exprimă o atitudine de rezistență la proiectele „moderniste” ale prințului moștenitor Mohammed Bin Salman, inclusiv prin îngrădirea unor privilegii ale clasei frunțașilor teologi din societatea autohtonă.

3. Islamismul jihadist

Spre deosebire de categoriile precedente ale gândirii și practicii islamiste arabe contemporane, jihadismul islamic prezintă câteva coordonate care îi particularizează identitatea. Doctrinarii acestui curent renunță la semnificația fundamentală a jihadului înțeles ca strădanie, efort interior de autoperfecționare și aspirație pentru ridicarea individului la statutul de om universal (sens codificat ca atare în textul coranic sub apelativul de „Jihadul Mare”). În schimb, aceștia se consacră exclusiv asupra a ceea ce însuși profetul Muhammad a identificat prin termenul de „Jihadul Mic”, care presupune latura marțială, războiul sacru „pe calea lui Dumnezeu” și martiriul pentru impunerea globală a „adevăratei credințe” în lumea temporală și spațială.

Deși, în faza instituțională a fenomenului platforma ideologică a jihadismului a avut un caracter sincretic, care a îmbinat elemente doctrinare ale „Frăților Musulmani”, teoretizate de teologul egiptean Sayyid Qutb (1906-1966), de clericul medieval sirian Ibn Taymiyya (1263-1328) și idei împrumutate din salafismul wahhabist al sauditului Mohammad Ibn Abd Al-Wahhab, jihadismul s-a distanțat progresiv de fundamentele ideatice, pentru a-și construi propriul „islam” ultra-radical a cărui esență depășește caracterul național, pentru ca, prin violență extremă, să „purifice” lumea de „necredincioși” (în speță civilizația occidentală creștină și evreii dar și musulmanii care nu se supun „noului islam” militant) și să edifice califatul global.

Sayyid Qutb (sursa: www.historica.fandom.com)

Despre ascensiunea, faptele și declinul acestui jihadism transnațional și cu veleități globaliste a fost produsă o abundentă literatură, astfel încât nu detaliem aici această „saga” brutală și sângeroasă

care, la câțiva ani de la proclamațiile triumfaliste privind victoria luptei de eradicare a acestui flagel, continuă să se manifeste și să amenințe în forme adaptate la realitatea „post-jihadistă” care tinde, încă odată, să acționeze pentru o nouă renaștere.

* * *

Neputința islamului politic de adaptare la realitățile politico-sociale și filosofice ale lumii arabe a făcut ca acesta să lunece pe panta unui fundamentalism populist și conservator. În același timp, acesta, la rândul său, a încurajat o contraproductivă suprapunere de sensuri între islamul politic doctrinar, pe de o parte, și supralicitarea violentă și radicală a acestuia, pe de altă parte, survenită în defavoarea deschiderii către intruziune și modernitate.

Pe de altă parte, „toamna islamistă” de după „Primăvara arabă” a potențat faptul fundamental, că islamismul arab a trecut la un proces al mutațiilor și re-problematizărilor identitare, de căutare a unor noi paradigme politice, doctrinare și ideologice în

care nu puține dintre curentele și entitățile islamiste tradiționaliste se orientează către o formă inedită a doctrinei social-democrate, ca în cazul partidului tunisian „Al-Nahda” (Renașterea) sau către platforme în a căror titulatură se regăsește ideea de justiție și dezvoltare, adică un summum de concepte respinse anterior dar care se diseminează progresiv în discursul islamist – democrația, drepturile cetățenești și umane, egalitatea de șanse sau competiția electorală. Toate acestea nu înseamnă, însă, o disoluție a islamismului, propovăduită de Oliver Roy, ci sugerează, mai curând, o strădanie de distanțare în raport cu proiectul islamist (social și statal) către abordări pragmatice și utilitariste ale rolului islamului politizat în contemporaneitate.

Este, însă, prematur să se proclame, deja, moartea islamismului, așa cum preconizează programul anti-separatist al gândirii politice franceze exprimată de președintele Emmanuel Macron care prefigurează, prea devreme, un islam laic și având pe creștet efigia republicană a cocoșului galic.

Joe Biden și dosarul palestinian: „Ocupația este adevărata problemă”

Ambasador profesor Dumitru CHICAN

I

Victoria lui Joe Biden în cursa electorală pentru Casa Albă i-a îndemnat pe unii analiști, politicieni și formatori mediatici de opinie israelieni și palestinieni, în egală măsură, să formuleze întrebări și să elaboreze scenarii și prognoze privind perspectivele ca noua administrație să readucă pe făgașul speranțelor unul dintre dosarele Orientului Mijlociu care, fără a avea o dimensiune geopolitică și strategică de primă mărime, se regăsește, prin caracterul său recurent existențial, politic, moral, uman și juridic, în întregul narativ al conflictelor incendiind de decenii climatul Mijlociu-Oriental, cu reverberații imprevizibile asupra echilibrului între război și pace pe eșichierul geostrategiei globale. Este vorba, cum lesne poate fi înțeles, de contenciosul palestinian-israelian, a cărui miză este dată de drepturile legitime ale palestinienilor la a dispune liberi de propriul stat suveran, independent și durabil.

După mandatul Barack Obama (între 2009-2017), căruia Joseph Biden i-a fost vice-președinte, fotoliul prezidențial de la Casa Albă a fost ocupat de Donald Trump. Politica și inițiativele acestuia

Joe Biden și Mahmud Abbas (sursa: Arhiva Associated Press)

legate de chestiunea palestiniană au însemnat tot atâtea nefericite răsuciri de cuțit în rana palestiniană care, nevindecată de infirmele Acorduri de la Oslo, din septembrie 1993, a evoluat vertiginos către starea malignă, la aceasta contribuind cu frenezia și proiectele lui Donald Trump aliniate exclusiv și univoc la abordările și interesele israelienilor. Angajamentul politic de mediator neutru a fost înlocuit cu contrariul său, împins până la limita maximală și chiar dincolo de aceasta. În aceste condiții, președintele Autorității Naționale Palestiniene, Mahmud Abbas, a decis să renunțe la rolul de mediator al Statelor Unite în procesul de

negocieri cu partea israeliană, decizie asupra căreia, în perioada de tranziție dintre alegerile prezidențiale americane și instalarea oficială a lui Joe Biden în Biroul Oval, președintele palestinian a revenit, exprimând disponibilitatea de reîntoarcere la dialog și la rolul avut de Washington anterior președinției lui Donald Trump.

II

La 4 iunie 2009, nou-alesul președinte american Barack Obama efectua prima sa vizită într-o țară arabă și islamică, destinația aleasă pentru a prezenta lumii arabo-islamice un mesaj de concordie și o mână întinsă fiind capitala egipteană Cairo. În alocuțiunea rostită cu acest prilej, Barack Obama nu a omis să evoce și spinoasa problemă palestiniană, spunând că „poporul palestinian, musulmani și creștini, a suferit în căutarea unei patrii a sa și vreme de decenii a îndurat durerile și suferințele dezrădăcinării. (...) Situația poporului palestinian este intolerabilă, iar America nu va întoarce spatele aspirațiilor legitime ale palestinienilor de a trăi în demnitate și a avea propriul lor stat palestinian (...) Singura soluție pentru a satisface aspirațiile părților trece prin existența a două state în care palestinienii să trăiască în condiții de securitate și pace. De aceea voi căuta, personal, o asemenea rezolvare. (citată în: Dumitru Chican: *Jihad sau drumul spre Djanna*, Ed. Corint, București, pp. 266-267).

De la pronunțarea acestor mesaje-angajamente au trecut 11 ani, răstimp în care președintelui Obama i-au fost acordați, ante-factum, laurii lui Alfred Nobel pentru o pace rămasă în așteptarea aceluiași Godot care nu mai ajunge în gară. Barack Obama a trecut în cronică pentru a-și scrie memoriile, iar la cârma „*America First*” a venit miliardarul Donald Trump. În locul celor două state ale predecesorului, Trump a pus o redundantă afacere a secolului, agrementată cu la fel de edulcorat slogan al „prosperității prin pace”, iar locul „unității de acțiune arabă comună” a fost luat de serialul acordurilor de normalizare a relațiilor statale arabo-israeliene, puse sub titlul generic al biblicului patriarh Abraham, prin care vechea și faimoasa „Inițiativă arabă (saudită) de pace” din 2002 a fost pusă și ea în sertarul istoriei: la vremea respectivă, fostul prinț-moștenitor și viitor suveran saudit Abdallah II propunea Israelului (și Liga Arabă susținea) recunoașterea de către comunitatea arabă a statului Israel, la schimb cu eliberarea teritoriilor arabe aflate sub ocupație și crearea unui stat palestinian în frontierele de dinaintea războiului de șase zile, având capitala în Ierusalimul răsăritean.

Nimic din toate acestea nu a devenit faptă. Doar Barack Obama își privește nostalgic însemnele premiului Nobel, păstrate în galantarul din camera de zi, în vreme ce Donald Trump așteaptă și el o râvnită coroană din partea lui Alfred Nobel. Liderii de la Ramallah și din Gaza au protestat cu vehemență împotriva „trădării” săvârșite de Emiratele Arabe Unite, Bahrain și Sudan, prin acordurile „Abraham” de normalizare a relațiilor lor cu statul evreu, ignorând două lucruri fundamentale: acela că guvernele din cele trei state arabe au dat asigurări că își vor folosi relațiile directe cu Israelul pentru influențarea pozitivă a procesului politic de pace și acela că, în definitiv, relațiile bilaterale ale statelor sunt o chestiune de suveranitate și de decizie exclusivă a statelor respective. Spre a nu mai aminti faptul că, în contextul „procesului Madrid-Oslo”, Organizația de Eliberare a Palestinei a recunoscut Israelul, fiind ea însăși recunoscută de Israel ca unică reprezentantă a poporului palestinian. Și aceasta după ce două importante state arabe – Egiptul, în 1979 și Iordania, în 1994 – semnaseră cu Israelul primele tratate de „normalizare” și pace.

Acesta este, privit de pe țărm, vârful aisbergului palestinian la trecerea în noul an 2021 și în al treilea deceniu al secolului.

III

Afirmația mediatică potrivit căreia, din 20 ianuarie 2021, dosarul conflictului israeliano-palestinian va constitui una dintre prioritățile stringente pe agenda de politică externă a noii administrații americane riscă să se arate a fi factică, prematură și neproductivă. În conjuncturile existente și în lumina experienței acumulate de toți actorii implicați în acest dosar, importantă și favorizantă nu mai este atât compresia timpului sau vanitoasa speranță a încoronării cu frunzele de laur ale suedezului Alfred Nobel, cât strădania de regândire și reproblematicizare dintr-o perspectivă contemporană a însuși conceptului de negociere și instrumentalizare a acestuia ca receptacul în care atât palestinienii, cât și israelienii să adune laolaltă acele elemente care, descătușate de crusta tabuurilor și a prejudecăților sacralizate, să ofere tinerelor generații de palestinieni și israelieni o înțelegere și acceptare comună a valorilor unui viitor posibil al coexistenței în pace și dreptate egale. Aceasta înseamnă, pe de o parte, efortul de diseminare în societatea și în mentalul comun israelian a înțelegerii obiective a consecințelor pe care le generează starea de ocupație perpetuă în numele unor postulate care, ne place sau nu, sunt

depășite de spiritul veacului pe care iluminismul și romantismul l-au identificat prin franțuzescul „*mal du siècle*”. De partea cealaltă, la nivel individual și colectiv, palestinienii au nevoie de unitate, de coerență politică și de instrumente decizionale unitare, energice și capabile să negocieze folosind mijloace elastice temeinic argumentate prin recursul la principiile și canoanele dreptului internațional. Buna-credință de ambele părți, echilibrul între cuantumul compromisurilor sau distanțarea de impunerea cu orice preț a propriilor condiții maximizate sunt tot atât de neproductive ca și doctrinele radicale precum cele palestinienesc ale instituirii statului islamic pe întregul teritoriu al Palestinei istorice, sloganul aruncării evreilor în mare, sau promovarea discursului care descria Palestina drept un „pământ fără oameni pentru oameni fără pământ”.

Generalul în rezervă Benny Gantz, lider al partidului de centru dreapta „Albastru și Alb”, vicepremier al coaliției de guvernare constituită împreună cu formațiunea „Likud” condusă de premierul activ Benjamin Netanyahu și posibil prim-ministru, prin rotație cu Netanyahu, declara într-un interviu pentru cotidianul londonez de limbă arabă „Al-Sharq Al-Awsat” (Orientul Mijlociu) că „Israelul nu intenționează să se retragă din zonele ocupate după 1967, dar vrea ca palestinienii să aibă o suprafață geografică adecvată (!?-n.n.) care să le permită a duce o viață confortabilă... Ierusalimul trebuie să rămână unit, dar va fi loc și pentru o capitală palestiniană. Este un oraș mare care are locuri sacre pentru noi toți”. Ori, chintesența „cauzei palestinienesc” și a drepturilor legitime revendicate de palestinieni în numele acestora nu se reduce la o „suprafață geografică adecvată” și la accesul palestinienilor musulmani și creștini la locurile sacre din „cetatea sfântă”, ci înseamnă, în primul rând, dreptul palestinienilor la a dispune de propriul stat înțeles ca entitate constituită dintr-un teritoriu cu frontiere sigure și recunoscute, titular al suveranității și al unei puteri instituționale de guvernare a unui popor” (Cf. *Le Petit Larousse*, Larousse, Paris, 1996, p. 410).

În ultimele aproape trei decenii, relațiile bilaterale – pe problemele Orientului Mijlociu – dintre Statele Unite și Israel au evoluat după o sinusoidă relativ ciclică, cu vârfuri și scăderi, de la Bill Clinton care și-a adjudecat realizarea Acordurilor de la Oslo, la mandatul de stagnare al lui George W. Bush, ocupat aproape în exclusivitate cu războaiele din Afghanistan și Irak, la tensiunile și umbrele care au învăluit raporturile, mai degrabă personale, dintre președintele Barack Obama și premierul israelian

Benjamin Netanyahu până la gravele dezechilibre induse de administrația Donald Trump în procesul căutării unei soluții politice în favoarea părții israeliene – soldate, între altele, cu ruptura produsă prin decizia Autorității Palestiniene de a nu mai recunoaște calitatea Statelor Unite de mediator în conflictul cu statul evreu. Dincolo de disensiunile conjuncturale apărute între Israel și Casa Albă, protejarea dinamicii tradiționale a relațiilor americano-israeliene a constituit tabuul și linia roșie pe care nici Israelul și nici liderii americani nu au avut vreodată intenția să le depășească.

Benjamin Netanyahu și Joe Biden (sursa: www.gettyimages.com)

Pentru palestinieni, venirea lui Joe Biden la Casa Albă este văzută, chiar cu un entuziasm debordant, drept „prăbușirea trumpismului”, revenirea administrației la un echilibru al poziționărilor americane în relațiile dintre beligeranți și reapriinderea speranței într-un viitor al negocierilor de pace, inclusiv prin implicarea noii administrații în temperarea ofensivității israeliene și o abordare mai deschisă față de doleanțele și așteptările palestinienilor. La 20 decembrie 2020, conducerea Autorității Naționale Palestiniene și cea a Organizației de Eliberare a Palestinei anunțau – poate prea devreme – revenirea la relațiile cu SUA și la medierea americană. O revenire condiționată, însă, prin revendicări adresate unui președinte încă neinstalat oficial în Biroul Oval. Redeschiderea Biroului de Reprezentare al OEP la Washington, redeschiderea consulatului american în Ierusalimul de Est, reluarea asistenței financiare americane pentru UNRWA (Agenția ONU de Ajutorare a Refugiaților) și alte instituții palestinienesc, încetarea de către Israel a politicii expansionist-teritoriale în Cisiordania, readucerea pe agenda negocierilor a platformei „celor două state” ca unică soluție a contenciosului sunt doar câteva dintre condițiile formulate. Și acestea lansate cu o lună de zile

înainte ca Joe Biden să primească investitura și în momentul în care noul președinte declara explicit că prioritățile sale stringente se referă la probleme globale și multilaterale (precum relațiile cu China sau reîntoarcerea Americii la Tratatul Climateric de la Paris) sau, pe plan intern, crearea de urgență a unor noi locuri de muncă pentru americani.

Este adevărat că Joe Biden a transmis semnale încurajatoare, afirmând public că „adevărata problemă în dosarul palestinian o constituie regimul de ocupație israeliană” și că „înteruperea distructivă (de către administrația Trump) a relațiilor politico-diplomatice cu Autoritatea Națională Palestiniană și anularea programelor de asistență financiară trebuie să fie corectată și orientată în direcția constructivă”. Dar nu trebuie uitat că Joe Biden are relații vechi și cordiale cu politica și cu politicienii israelieni – care datează

din anii ‘70, când premier în Israel era Golda Meir. Israelul a fost țara în care, proaspăt investit ca senator din partea statului Delaware, Joe Biden a făcut prima sa vizită în străinătate. Și tot Joe Biden este cel care, în fața Senatului, declara că „dacă nu exista un stat Israel, ar fi trebuit ca SUA să-l inventeze pentru a-și proteja interesele în regiune”.

Joe Biden nu poate să fie privit ca un *deus ex machina* și salvatorul providențial care dispune de soluții miraculoase pentru toate problemele. Astfel încât, pentru deblocarea și repunerea procesului de pace pe făgașul normal, protagoniștii nu-i pot cere să facă mai mult decât îi îngăduie convingerile, identitatea americană, etica și statutul. Joe Biden ar putea însă, cu bunăvoința tuturor, să determine sfărâmarea zăvorului care blochează poarta către pacea echitabilă și durabilă și – de ce nu? – către laurii lui Alfred Nobel.

SUA – Iran: un joc de șah numit „JCPOA”

Ambasador profesor Dumitru CHICAN

Ușile înțelepciunii nu se închid niciodată

Benjamin Franklin

Între desfășurarea de bombardiere, portavioane, submarine, vedete purtătoare de rachete mai mult sau mai puțin balistice în spațiul aerian și maritim al Golfului Persic, după o furtunoasă schimbare de Administrație la Casa Albă și pe fundalul mișcător al unui aprig război mediatic și psihologic, tabla de șah a tensiunilor americano-iraniene se impune imperativ în lumina reflectoarelor.

shutterstock.com · 1414109831

Americii de pe „Acordul nuclear” convenit în 2015 sub denumirea de „Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA”, conflictul are o miză majoră, care impune adoptarea unor decizii critice și rapide de detensionare și aceasta din mai multe considerente.

Este vorba, mai întâi, de pozițiile diametral opuse ale Washingtonului și Teheranului, Casa Albă pretinzând Iranului să se conformeze întocmai angajamentelor asumate prin documentul JCPOA. Acest lucru înseamnă încetarea oricăror activități nucleare susceptibile de a urmări finalități militare, abținerea de la ingerințele agresive în treburile interne ale statelor arabe ale Orientului Mijlociu și încetarea politicilor de sponsorizare a ideologiilor și entităților teroriste. În acest sens, este aplicată, în continuare, politica „maximei presiuni” a sancțiunilor economice și de altă natură impuse Iranului de fosta administrație Donald Trump.

Pe de altă parte, regimul de la Teheran consideră că, de vreme ce America și nu Iranul este cea care a denunțat Planul Cuprinzător de Acțiune, tot America trebuie să facă primul pas către revenirea la „acordul atomic”, iar acest pas trebuie să se concretizeze prin ridicarea sancțiunilor americane și garantarea, pentru Iran, a libertății nestingerite de derulare a relațiilor sale comerciale, economice, financiare și petroliere cu lumea exterioară. O precondiție greu acceptabilă pentru administrație, al cărui secretar de stat (Antony Blinken) declara, recent, că SUA nu vor renunța la presiunile anti-

Declanșat prin decizia unilaterală a fostului președinte Donald Trump de a retrage semnătura

iraniene decât, eventual, după ce se va fi ajuns la o nouă abordare sigură și durabilă a contenciosului cu Iranul.

Pentru președintele Joseph Biden caracterul de urgență al acestui dosar este dat și de îngrijorarea că apropiatele alegeri prezidențiale iraniene programate pentru luna iunie 2021 ar putea să fie adjudecate de curente teologice radicale sau controlate de inflexibili Pasdaran – armata ideologică a gardienilor Revoluției, ceea ce ar îngreuna considerabil, dacă nu chiar ar bloca ireversibil perspectiva unei „resetări” a politicilor externe americane și a unei „curățiri” a acestora de moștenirea lăsată de Donald Trump.

Nu mai puțin presantă pentru președintele Biden și echipa sa ar putea să fie și perspectiva alegerilor anticipate din Israel – al patrulea scrutin de acest fel în ultimii doi ani, prevăzut pentru luna martie a.c. Timpul scurt și fisurile care fragilizează actuala coaliție israeliană de guvernământ l-ar putea determina pe prim-ministrul Benjamin Netanyahu să-și amplifice insistența cu care cere administrației Biden o clarificare a viziunii sale în ceea ce privește „amenințarea iraniană”.

II

Abia instalat la 20 ianuarie în Biroul Oval, președintele Joe Biden are înaintea sa un drum care nu este lipsit de provocări, între care dosarul iranian nu este cea mai comodă.

Sursa: www.wikipedia.com, www.twitter.com

Mai întâi, pentru că abordarea unei noi paradigme a chestiunii iraniene are nevoie de o nouă viziune asupra peisajului geostrategic și de securitate la nivelul regional al Orientului Mijlociu.

În egală măsură are nevoie de crearea sau adaptarea instrumentelor și argumentelor care să contribuie la un minimum de reconstrucție a încrederii, de diminuare a ostilităților acumulate în ultimii ani și de disipare a sentimentului de suspiciunii care caracterizează gândirea ambelor părți.

În al treilea rând, dar nu mai puțin importantă este măsura în care președintele Biden și sfetnicii săi vor ține seama de faptul că pe JCPOA figurează și

semnătura Uniunii Europene, sensibilizată de indiferența cu care a fost tratată într-o manieră suverană de fostul președinte Donald Trump. Din acest punct de vedere, pentru europeni – care sunt în continuare parte a JCPOA, va însemna foarte mult dacă în problema supusă discuției Joe Biden va promova o abordare mai prietenoasă și cooperantă cu comunitatea europeană sau va duce mai departe viziunea „America First and Only”, atât de dragă lui Donald Trump.

În acest sens, există suficiente temeiuri pentru susținerea afirmației că „europenii au potențialul de a contribui în mod pozitiv la edificarea unei noi arhitecturi de securitate regională în care Iranul are, la rândul său, interesul de a-și folosi rațional atuurile de forță pentru a nu se izola în iluzii și a-și asigura recunoașterea și cooperarea internațională de care are acută nevoie” (cf. publicației electronice *Les Clés du Moyen Orient*, <https://lesclesdumoyenorient.com>).

* *

În pofida înghețului înstăpânit în relațiile dintre Iran și Statele Unite și cu toată prevalența discursului în ton marțial și în ritmul demonstrațiilor de forță ale ambelor părți, opțiunile de acțiune pentru inițierea unui dezgheț nu sunt puține. Ceea ce, în mod paradoxal, atât pentru președintele Joseph Biden, cât și pentru decidenții iranieni face ca libertatea și marja opțiunilor să fie îngădită prin însăși multitudinea variantelor și alegerilor posibile între tensiune și dialog.

Respectarea unor „linii roșii” reciproc convenite ar putea să sporească șansele revenirii progresive la o normalitate funcțională.

NOTE:

- La 1 februarie 2021, în cadrul unui interviu pentru CNN preluat de Reuters, ministrul de externe Mohammad Javad Zarif a propus ca, pentru ieșirea din cercul vicios în care se află relațiile iraniano-americane, să fie activată Comisia de urmărire a aplicării JCPOA, sub coordonarea înaltului reprezentant european pentru relații externe. Aceasta ar însemna, potrivit demnitarului iranian, ca Uniunea Europeană să primească rolul de mediator atât pentru convenirea modalității și datei de începere oficială a dialogului iraniano-american, cât și pentru toate etapele secvențiale ale acestui proces.

- Răspunzând afirmațiilor făcute de șeful diplomației iraniene, purtătorul principal de cuvânt al Uniunii Europene, Peter Stano, a declarat - la

2 februarie - că Bruxelles-ul salută propunerile Teheranului pentru o mediere europeană în disputa dintre Statele Unite și Iran, iar Comisia mixtă de supraveghere este pregătită și are capacitățile necesare de mediere și bune oficii atât în ceea ce privește inițierea unui dialog Washington-Teheran, cât și celelalte etape ale procesului de de-tensionare și revenire la tratatul 5+1, care oferă cel mai bun cadru de negocieri, cu condiția ca atât Statele Unite, cât și Iranul să-și respecte angajamentele asumate prin acest document juridic și politic.

- La 7 februarie, într-o scurtă declarație pentru canalul de televiziune CBS, președintele Joe Biden a afirmat că Statele Unite nu vor suspenda sancțiunile impuse Iranului înainte ca regimul de la Teheran să accepte oficial revenirea la masa tratatelor pe marginea JCPOA. Reacția părții iraniene nu s-a lăsat așteptată: ministrul de externe Javad Zarif a respins categoric condiția formulată de președintele Biden, reiterând poziția țării sale de refuz al oricărui dialog înainte ca penalitățile internaționale să fie integral suspendate.

- La trei săptămâni de la investirea noului președinte american, războiul declarațiilor continuă între Statele Unite și Iran, atât Casa Albă cât și Teheranul insistând pe condiția ca partea adversă să fie cea care să facă primul pas concret în direcția revenirii la un consens asupra acordului nuclear. Mai mult, la 14 februarie Teheranul a ridicat stacheta revendicărilor cerând nu numai ridicarea

in integrum a sancțiunilor americane, ci și revenirea unilaterală a Washingtonului la forma inițială a JCPOA.

În acest context, a survenit atacul împotriva bazei militare americane de la aeroportul internațional din capitala provinciei kurde irakiene, Erbil, atribuit în principiu unei miliții irakiene pro-iraniene care a lansat asupra țintei nu mai puțin de 24 rachete. Atacul, soldat cu victime omenești, pune o presiune neașteptată asupra administrației americane, cu atât mai mult cu cât nu există dovezi privind implicarea nemijlocită a Iranului. Opțiunile de răspuns sunt limitate la continuarea demersurilor diplomatice sau la o ripostă armată, de care Joe Biden nu are nevoie în această perioadă dificilă de început al mandatului său prezidențial. În sensul diplomației s-a înscris și demersul pe care cancelarul Angela Merkel l-a făcut într-o convorbire cu președintele iranian Hassan Rohani, după ce guvernul de la Teheran a anunțat decizia de a întrerupe misiunile de inspecție efectuate de Agenția Internațională pentru Energie Atomică.

În general, se apreciază că această temporizare a abordării relațiilor americano-iraniene și inflexibilitatea maximizată pe care o manifestă regimul teocratic la insistențele personale ale ghidului suprem Ali Khamenei sunt puternic neproductive și pot duce la acumularea de tensiuni a căror finalitate nu poate fi decât îngrijorătoare.

Crizele lumii arabe. De la „acțiunea arabă comună” la Joe Biden

Ambasador profesor Dumitru CHICAN

I. Marginalii la starea de criză

Din mai multe și complexe cauze, suficient de bine știute încât să nu mai fie nevoie de o inventariere repetitivă a lor, lumea anului 2021 (care, prin coincidență, este martoră optimistă la schimbarea administrațiilor la cârma Americii) este răscolită în lung și-n lat de crize care, prin multitudine și diversitate, nu dispun de atâtea adjective necesare pentru a se autodefini și a se particulariza fiecare: crize identitare, existențiale, morale, valorice, politico-militare, sanitare, economice și așa mai departe.

În acest climat de generalizare și acutizare a crizelor – fie locale, regionale sau cu extensii globale – un semnal recurent de alertă este lansat, de câțeva vreme, prin presa scrisă, de un respectabil diplomat egiptean - ambasadorul Ahmed Abu Al-

Gheit, fost reprezentant al țării sale la ONU, fost ministru de Externe al Egiptului și în prezent secretar general al Ligii Arabe. Aceste demnități, fie doar prin simpla menționare, conferă credibilitate și gravitate atenționărilor și analizelor pertinente pe care ambasadorul Ahmed Abu Al-Gheit le oferă cititorilor săi.

Ahmad Abu Al-Gheit, Secretarul General al Ligii Arabe
(Sursa: www.naharnet.com)

Așa cum este firesc, diplomatul-analist își concentrează prioritățile tematice asupra crizelor care asaltează lumea arabă a Orientului Mijlociu, crize despre care constată că „în ultimul timp s-au agravat și intensificat și tind să devină o realitate infiltrată în mentalul arab colectiv în așa măsură, încât au devenit o obișnuință și o componentă durabilă a identității comunitare”.

Dacă, din perspectivă cauzală, degetul demnitarului egiptean arată înspre „Primăvara arabă”, nu mai puțin adevărată este și realitatea conflictuală și crizele care constituie un *status quo* al arealului geopolitic arab. Ele nu au început odată cu „revoluțiile arabe” din 2011, ci trebuie privite, mai degrabă, ca segment istoric al unui proces conflictual început cu un secol în urmă și amplificat după cel de-al doilea Război Mondial. Acest proces a continuat cu numeroase episoade războinice ale așa-numitului „conflict arabo-israelian” și se află și astăzi sub semnul incertitudinii cât privește soluționarea. Facem referire la: reziliența contenciosului dintre palestinieni și israelieni, războaiele civile sau purtate prin intermediari, conflictele intra-comunitare și inter-comunitare politice, sociale și confesionale arabe și religioase islamice.

Credem că nu este o exagerare în a afirma că răsturnările și prăbușirile sociopolitice și sistemice pe care lumea arabă le-a acumulat de-a lungul deceniilor au lăsat în acest spațiu al geografiei politice nu numai o erodare severă a coeziunii și unității arabe, ci și un profund vid politic, instituțional, de securitate și identitar. Și, întrucât sfera politicului nu este compatibilă cu vidul, după cum nici conceptul de securitate nu funcționează în absența instituțiilor statale puternice, Orientul Mijlociu arab a devenit un focar de atracție și un aspirator al ingerințelor exterioare, pregătite să se substituie vidului, rapace și concurențiale, dar nu spre binele și interesul autohtonilor arabi din această regiune a lumii.

„Primăvara arabă”, răsturnările pe care aceasta le-a generat, discrepanțele centrifuge ale regimurilor arabe în ce privește politicile de securitate și de alianțe, ravagiile produse de brutală erupție a seismului fundamentalist jihadist, părăsirea într-un profund con de umbră a unor efigii fundamentale ale naționalismului pan-arab, precum cea a „acțiunii arabe comune”, au fost doar câțiva dintre factorii provocatori de fracturi și polarizări în corpusul „națiunii arabe”.

Se poate constata cu ușurință că statele arabe au fiecare o politică a Siriei, o politică a ecuației păcii cu Israelul, o politică a dezvoltării, o politică a

securității, o politică a blocurilor sau a lumii globale, adică tot atâtea „dosare” cărora le lipsește, însă, esențialul și anume strategia și foaia de parcurs pentru soluționarea „dosarului” respectiv și, nu în ultimul rând, le lipsește o viziune și o strategie asumată și consensuală a „acțiunii arabe comune”, ca pilon fundamental de susținere și legitimizare a însăși Ligii Arabe și ca expresie a unității și coeziunii comunitare arabe.

II. Liga Statelor Arabe, între realități și discurs

Privită dintr-o perspectivă strategică, lumea arabă de astăzi se află într-o stare de defensivă în fața unei internaționalizări ofensive, desfășurată pe mai multe direcții. Acesta este, cel puțin, punctul predominant de vedere al analizelor arabe care, procedând la o auto-victimizare programatică în raport cu comunitatea internațională, ajung la sentința axiomatică potrivit căreia lumea extra-regională și arealul occidental al acesteia se află, cauzal, la originea tuturor nefericirilor și rateurilor arabe, ceea ce le impune datoria de a se mobiliza și a acționa pentru a readuce în Orientul Mijlociu arab fericirea, prosperitatea și dezvoltarea. Ceea ce ignoră această manieră de abordare – adoptată, ca viziune tactică, și de către Liga Statelor Arabe – este realitatea, ignorată de cele mai multe ori, că rădăcinile „nefericirii arabe” trebuie căutate în primul rând nu în afara spațiului arab, ci în interiorul intim al acestui corpus – Orientul Mijlociu. Iar gestionarea și corectarea disfuncțiilor existente în casa și în grădina arabă nu constituie un apanaj al Consiliului de Securitate sau al Organizației Națiunilor Unite și a organizațiilor și agențiilor sale specializate, ci ține de sensul, datoria și programele regimurilor și societăților regionale și ale Ligii Arabe, ca simbol și expresie a asocierii voluntive între toți locatarii și proprietarii acestei case și grădini.

După o lungă și capricioasă „primăvară”, sistemul arab – în defensivă fiind sau chiar din această cauză – nu dispune de o politică unitară și cooperantă de apărare – o carență pe care nici exprimările discursive de bune-intenții, nici declarațiile și comunicatele, inclusiv ale Ligii, nu pot să se substituie pragmatismului, iar perpetuarea acestei iluzii comode va însemna continuarea apelurilor la „asumarea răspunderii” adresate forurilor sau puterilor externe. Cu observația că atunci când un actor extra-regional își manifestă disponibilitatea de a răspunde apelului, deschiderea manifestată riscă a fi etichetată drept „tentativă de ingerință în treburile arabe”, în vreme ce lipsa de răspuns a „comunității

internaționale” va fi privită, drept „indiferență” și „dezinteres”.

III. Perspectiva Biden

Discursul de investitură rostit la 20 ianuarie 2021 de președintele Joe Biden a fost receptat, la nivel global, cu sentimente și comentarii heteroclite, varietatea acestora aflându-se în relație cauzală directă cu climatul existent în spațiile geopolitice de proveniență și cu natura problemelor, conflictelor și așteptărilor, la fel de variate, din respectivele zone. De la îndoieli inspirate de scepticism la elogi hiperbolizate de încrederea în viitorul lumii de după Trump, se poate spune că, dincolo de diferențele cromatice și armonice ale oratoriului de întâmpinare a noului om super puternic al lumii, nu au fost puțini cei care au văzut în Joe Biden un proroc vestitor și deschizător al porților către pace, concordie și perfecțiune universală și purtător al noilor „Table ale Legii”, puse sub oblăduirea Libertății, eternizată în chip statuar pe pedestalul său de la fluviul Hudson.

Lumea arabă, cu Mashriqul și Maghrebul său, nu este nici singura și nici cea de pe urmă între aspiranții la o poziție cât mai avansată, dacă nu chiar preferențială pe lista de priorități a politicilor și demersurilor de politică externă ale noii administrații de la Washington.

Dar a discuta despre disponibilitatea și abordările pe care președintele Biden și echipa sa le vor avea în legătură cu situația existentă în aceste coordonate orientale ale geografiei politice presupune și chiar impune constatarea prealabilă că, doar în ultimii patru ani cât au durat „afacerile secolului” imaginate și nășite de Administrația Trump, acest Orient Mijlociu a trecut printr-o dramatică „schimbare la față”. O transformare care permite afirmația că, dacă nu se poate vorbi, încă, de un „nou Orient” în sensul visat la vremea respectivă de Șimon Peres și de Condoleezza Rice, în schimb se poate afirma că o nouă paradigmă s-a conturat și se consolidează în ce privește semnificația politică, geopolitică și conflictuală a acestei regiuni. Iar de voința, de profunzimea și de limitările cu care va fi confruntat așteptatul proces de „de-trumpizare” internă și externă va depinde în mod decisiv și amplitudinea implicării „noii Americi” în tratarea nodurilor gordiene de care suferă sau pe care le acuză mentalul colectiv al „reformei” mult-așteptate.

Care ar fi, sintetizate, liniile definitorii ale acestei paradigme și ce trăsături majore îi evidențiază fizionomia?

1. Eșecul sloganurilor reformiste ale „Primăverii arabe”, conjugat cu încheierea guvernanțelor gerontocrate într-o serie de state arabe a însemnat, pe de o parte, reorientarea prioritară a noilor elite decizionale arabe către organizarea și funcționarea societății și instituțiilor statale, sau gestionarea conflictelor civile interne, ceea ce, pe de altă parte, a marginalizat progresiv vechile argumente ideologice și doctrinare ale conflictului arabo-israelian – văzut ca o confruntare între „națiunea arabă” și „dușmanul sionist”. Dacă pentru o parte a comunității arabe cunoscutele sintagme negaționiste precum triada celor trei nu („NU recunoașterii Israelului, NU negocierii cu statul evreu, NU păcii cu acesta”) sau la fel de vechea formulă a „Frontului Rezistenței și Refuzului” și-au pierdut atractivitatea, pentru o altă parte a acestei comunități și, mai ales, a monarhiilor petroliere din Golf, inamicul tradițional nu mai reprezintă un inamic, iar inamicul existențial a fost identificat în regimul teocratic iranian – o ostilitate circumscrisă competiției regionale pentru influență confesională și control în registrul geografiei politice regionale.

2. În contextul războaielor civile și al diseminării extremismului islamist terorist, Orientul Mijlociu a fost martor al unui proces de internaționalizare care a însemnat atât o intensificare a competiției între marii actori internaționali pentru influență și control regional, cât și ascensiunea unor puteri regionale – Statele Unite, Federația Rusă, Turcia, Iranul, Arabia Saudită, de pildă – cu toate consecințele negative cât privește revenirea lumii arabe la o normalitate funcțională succesivă marasmului politic, social-economic și identitar de după tulburea „Primăvară arabă”.

3. În condițiile politicii mijlociu-orientale elaborate și implementate de fosta administrație Donald Trump, în anul 2020 a fost demarată seria „Acordurilor Abraham” de normalizare multilaterală a relațiilor bilaterale dintre lumea arabă și statul Israel, acorduri la care au subscris, deja, un număr de patru state arabe – Emiratele Arabe Unite, Bahrain, Maroc și Sudan (acordul Abraham cu această țară urmând a fi semnat în luna martie a.c.), cu perspectiva ca „procesul Abraham” să poată fi continuat. Adăugând, la acestea, acordurile de pace Egipt-Israel, Iordania-Israel și Aranjamentele palestiniano-israeliene de la Oslo, rezultă că, oficial și juridic, o treime din numărul statelor membre ale Ligii Arabe recunosc Israelul și sunt în curs de oficializare și dezvoltare a relațiilor politico-diplomatice și în alte domenii de interes bilateral. Este o evoluție care, respectată rațional, dinamic și cu bună-credință, poate avea un aport

benefic pentru însănătoșirea climatului general și consolidarea ideii de pace și coexistență în această regiune atât de sensibilă și de erodată de logia ireductibilă a confruntării și a conflictelor.

4. În același cadru al poziționării față de dosarul Orientului Mijlociu, fostei administrații Donald Trump îi revine paternitatea politică și morală a măsurilor unilaterale puternic alinate la politica și pozițiile israeliene, măsuri cunoscute drept „afacerea secolului” și tot atât de neproductiv descurajante și controversate în ceea ce privește procesul de soluționare echitabilă și durabilă a problemei palestinienilor. Adăugând la aceasta retragerea unilaterală din „acordul nuclear” cu Iranul (JPCOA) și aplicarea unei tactici a „presiunilor maxime” împotriva acestei țări, se poate spune că, dincolo de problemele interne ale statelor arabe, „conflictul din regiunea Orientului Mijlociu” este structurat în prezent pe trei segmente generatoare de tensiune și cu potențial exploziv, respectiv: problema palestiniană, contenciosul activ între SUA plus monarhiile arabe din Golf în frunte cu Arabia Saudită, pe de o parte și Iranul islamic, de altă parte și eforturile de eradicare a fenomenului terorist-islamist.

Din perspectiva declarațiilor de intenție, se poate spune că, în fiecare din aceste segmente ale dinamicii strategice a Orientului Mijlociu, există motive încurajatoare cât privește o posibilă străpungere a zidului de neîncredere și necomunicare și deschiderea unei ere a concordiei și a rațiunii constructive.

În ceea ce privește dosarul palestinian, Administrația Biden pare decisă a reveni la formula „celor două state” drept cadru de identificare a unui *modus vivendi* între israelieni și palestinienii care vorbesc despre revenirea la o conferință internațională de pace la care, pe lângă părțile beligerante, să ia parte activă membrii „cvartetului internațional” (SUA, Rusia, ONU și Uniunea Europeană) și la care să fie cooptate și state arabe precum Egiptul, Iordania, Arabia Saudită. În plus, Autoritatea Națională Palestiniană a renunțat la vetoul prin care refuza calitatea Americii de mediator în procesul de pace, în vreme ce Joe Biden a făcut trimiteri discursive la redeschiderea Biroului de Reprezentare Palestiniană la Washington și la reluarea asistenței financiare pentru Agenția UNRWA, suspendată de Donald Trump.

Este dificil de imaginat că președintele Biden va fi dispus și va încerca să denunțe unele din rezoluțiile fostei Administrații Trump, precum cele privitoare la recunoașterea Ierusalimului drept capitală

indivizibilă a Statului Israel și transferul ambasadei americane de la Tel-Aviv în Orașul sacru, sau recunoașterea suveranității israeliene asupra așezărilor evreiești din Cisiordania.

Semnalele emise atât de noua administrație de la Washington, cât și de regimul islamic din Teheran sunt, de asemenea, încurajatoare cât privește abordarea complexelor și tensionatelor relații americano-iraniene, chiar dacă, deocamdată, între cele două tabere se desfășoară un susținut război psihologic, în care fiecare dintre beligeranți așteaptă ca primul pas către dialog să fie făcut de celălalt și insistă ca adversarul să-și îndeplinească angajamentele asumate prin JPCOA, Iranul condiționând orice măsură de relaxare de încetarea sancțiunilor economice.

Dacă la toate acestea adăugăm și influența pe care statele arabe semnatare ale acordurilor de normalizare a relațiilor cu Israelul o pot avea în procesul de reconstrucție a unității se poate spune că, în climatul tensionat al Orientului Mijlociu, o revenire rațională la politica „pașilor mici” practică de Henry Kissinger ar putea să creeze premisele unei implicări productive a noii administrații americane în configurarea unui Orient Mijlociu al păcii, stabilității și coexistenței.

DESPRE AUTORI

Generalul de brigadă (r) dr. **Mircea MÎNDRESCU** a îmbrățișat cariera militară în anul 1977 când a trecut pragul Liceului Militar „Ștefan cel Mare” din Câmpulung Moldovenesc. Printre etapele de studiu parcurse după absolvirea acestui liceu sunt incluse Școala Militară de Ofițeri Activi de Transmisiuni, Academia de Înalte Studii Militare, Colegiul Regal al Țărilor de Jos, Colegiul Intercategoriei de Forțe Armate al Marii Britanii, precum și Kennedy School of Government al Universității Harvard. În anul 2012 Universitatea Națională de Apărare i-a conferit titlul de Doctor în Știință Militară.

Cariera militară a generalului de brigadă MÎNDRESCU a inclus poziții în cele mai importante domenii de activitate ale apărării naționale: unități și mari unități operative (parașutiști și misiuni speciale), învățământ militar, diplomatie militară, teatre de operații, planificarea operațională, a apărării și în domeniul armamentelor, și posturi internaționale. Deține brevete de parașutist, alpinist și scafandru.

Iulia Monica Oehler-Șincai este doctor în economie, specializarea relații economice internaționale și cercetător științific la Institutul de Economie Mondială (IEM) al Academiei Române din martie 2008.

Jiří ŠEDIVÝ este directorul executiv al Agenției Europene de Apărare din mai 2020. A fost numit în funcție de Comitetul Director pe 5 mai 2020 la recomandarea șefului Agenției, Josep Borell.

J. Šedivý a adus cu el o experiență extinsă în domeniul apărării, după ce a fost ministrul apărării al R.Cehe (2006-2007), adjunct al ministrului apărării (2010-2012), Secretar General Adjunct al NATO pentru Politica de apărare și planificare (2007-2010) și reprezentant permanent al R.Cehe la NATO (2012-2019). A mai ocupat și funcția de adjunct al ministrului pentru afaceri europene al R.Cehe (2007) și reprezentant special pentru reziliență și noi amenințări la Ministerul Afacerilor Externe al R.Cehe (2019-2020).

Director General al Centrului Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică – CERT-RO, **Dan Cîmpean** are peste 20 de ani de experiență profesională în domeniul securității cibernetice, al managementului riscurilor, acumulată la Bruxelles, în București și internațional. A condus echipe de consultanți care au sprijinit instituțiile europene, NATO, autorități naționale și corporații. Este specializat în definirea și implementarea politicilor, strategiilor, măsurilor operaționale și tehnice de securitate cibernetică. Din mai 2020 a fost numit Director General al CERT-RO prin decizie a Prim-ministrului României, având misiunea de a transforma această organizație.

Monika Hohlmeier a fost aleasă ca membru al Parlamentului European în 2009. Este Președintele Comitetului pentru Control Bugetar și membru al Comitetului pentru Buget, precum și membru supleant în cadrul Comisiei pentru libertăți civile, justiție și afaceri interne. Până în 2018 a fost co-raportor pentru Comitetul Special pentru Terorism. Înainte să devină europarlamentar a fost Secretar de Stat în cadrul Ministerului Bavarez pentru Educație și Cultură (1993-1998) și ulterior, ministru în cadrul aceluiași minister (1998-2005).

Ambasadorul **Ion I. Jinga** este diplomat de carieră și lucrează în MAE din anul 1992. Între 1995 și 2001 a fost diplomat, adjunct al ambasadorului și însărcinat cu afaceri la Misiunea României la UE, Bruxelles, iar în perioada 2002 - 2003 a ocupat funcția de director general pentru Uniunea Europeană în MAE. În anul 2003 a fost numit ambasador în Belgia, între 2008 - 2015 a fost ambasador în Marea Britanie, iar din 2015 este Reprezentantul Permanent al României la Organizația Națiunilor Unite, New York.

Alexandru Ghișa este istoric și diplomat, născut la 25 noiembrie 1950, în localitatea Filea de Jos, județul Cluj. Studii liceale și universitare la Cluj-Napoca. Din 2000 este doctor în științe istorice al Universității „Babeș-Bolyai”. Cadru didactic, specialitatea istorie-geografie, cercetător principal, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca. Diplomat, cu misiuni la Budapesta (1987-1989), Stockholm (1991-1994) și din nou Budapesta (2000-2005). În perioada 2014-2018 a fost Profesor asociat la Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de istorie, Departamentul de relații internaționale și politici de securitate.

Angela Grămadă este doctor în Științe Politice, specializarea Relații Internaționale, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București. A urmat studiile postuniversitare la SNSPA, specializarea Relații Internaționale și Integrare Europeană (2005-2007) și este licențiată în Relații Economice Internaționale, Institutul Relații Internaționale „Perspectiva”, Chișinău (2004).

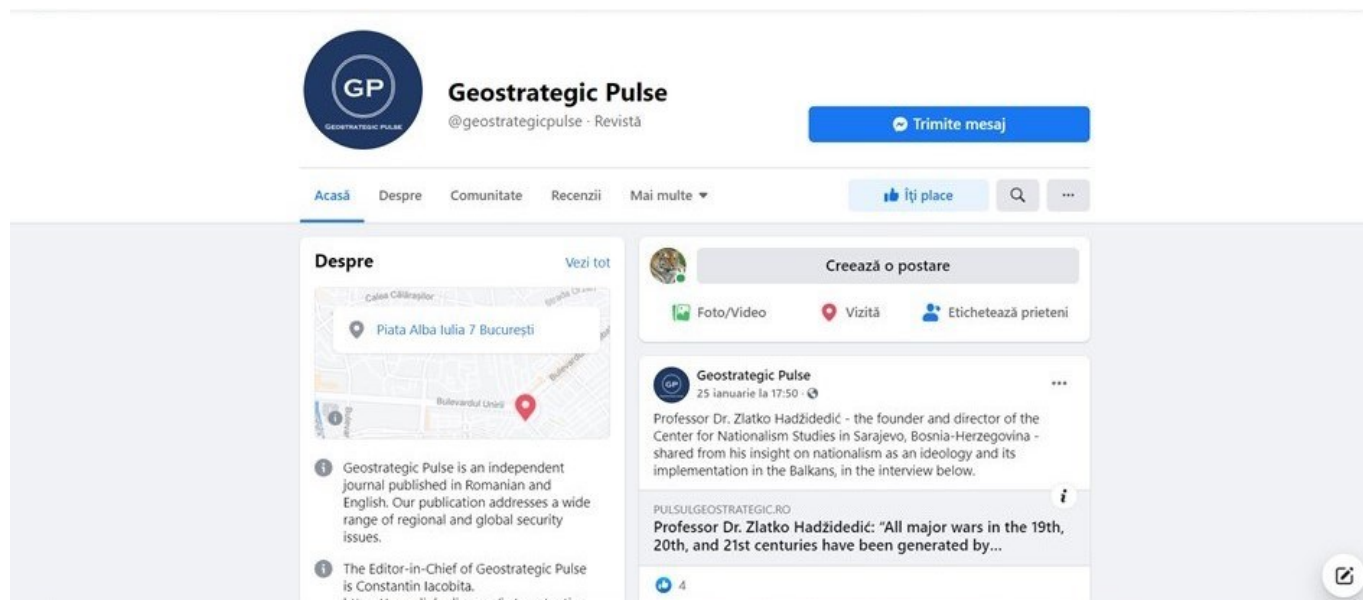
Angela Grămadă este președinte al Asociației *Experts for Security and Global Affairs*, România.

Dumitru Chican a absolvit facultatea de Limbă, literatură și civilizație arabă și islamică la Universitatea București și a urmat cursuri de specializare postuniversitară în domeniul limbii arabe la Universitatea Națională din Cairo, Egipt. A absolvit, de asemenea, cursuri universitare în domeniul relațiilor politice, economice și diplomatice internaționale. Ca diplomat, interpret, emisar special prezidențial și ambasador extraordinar și plenipotențiar, și-a reprezentat țara în numeroase state arabe.

N.B. Biografiile complete ale autorilor pot fi accesate pe pagina *Pulsul Geostrategic*, la rubrica „Autori”

Pulsul Geostrategic este pe Facebook

Pagină albă

"PULSUL GEOSTRATEGIC" - fondat în anul 2007
Buletin bilingv editat de INGEPO Consulting - București
www.pulsulgeostrategic.ro; Tel: +4-031 1011934
J40/4984/2019, CUI RO19298677

Director și Editor Coordonator:
Constantin IACOBÎȚĂ

Editor asistent: Vladimir-Adrian COSTEA

Editor adjunct: Pompilia VLĂDESCU

Editor adjunct și Tehnoredactare: Ciprian RĂDULESCU

ISSN: 1843-701X

Coperta: producție proprie

ABONAMENTE (un an) = 599 LEI

În prețul abonamentului aveți acces la site-ul www.pulsulstrategic.ro și beneficiați gratuit de toate materialele suplimentare editate.

La cerere primiți, la adresa indicată de dumneavoastră, ediția tipărită (6 numere pe an). Prețul include TVA și cheltuielile de expediere.

Anunțuri - Publicitate

Anunțuri și publicitate în cadrul revistei pot fi inserate în spațiul disponibil sau pe pagină/pagini separate.

Pentru detalii și condiții vă rugăm să ne contactați la office@pulsulgeostrategic.ro.

Acest buletin nu poate fi multiplicat și reprodus fără acordul scris al INGEPO Consulting. Este permisă folosirea unor materiale sau citate cu păstrarea exactității și titlului original, precum și cu menționarea expresă a sursei.

Opiniile exprimate în articole prezintă punctul de vedere al autorilor, care își asumă deplina răspundere asupra conținutului, și nu reflectă în mod obligatoriu pe acelea ale INGEPO Consulting.

Parteneri:

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE
The independent resource on global security

Stockholm
Beijing
Washington

Academia Română

Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale (ISPRI)

World Security Network

NETWORKING A SAFER WORLD

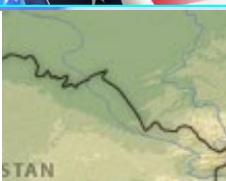
ifimes

MEDNARODNI INŠTITUT ZA BLIŽNEJVZHODNE IN BALKANSKE ŠTUDIJE
INTERNATIONAL INSTITUTE FOR MIDDLE-EAST AND BALKAN STUDIES

RIEAS Research Institute for
European and American Studies

DIPLOMAT
MAGAZINE
By / For Diplomats
www.diplomatmagazine.nl

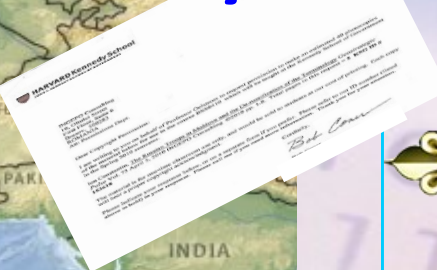

American Military University
American Public University

**School of Security
& Global Studies**

**Pulsul Geostrategic
este studiat și la Harvard!**

Borysten Intel

Pulsul Geostrategic a fost accesat, în ultima perioadă, în aproape 100 de țări (în ordinea numărului de accesări): România, SUA, China, Australia, India, Turcia, Spania, Iran, Siria, Israel, Rusia, Bangladesh, Germania, Moldova, Chile, Austria, Franța, Marea Britanie, Georgia, Azerbaidjan, Camerun, Venezuela, Argentina, Ucraina, Ungaria, Irlanda, Serbia, Armenia, Italia, Grecia, Liban, Qatar, Polonia, Filipine, Indonezia și altele.

În România suntem accesați în peste 40 de orașe.

**Începând cu Decembrie 2010 PULSUL GEOSTRATEGIC
este înregistrat în catalogul internațional
INDEX COPERNICUS JOURNAL MASTERS LIST**